7788

విజ్ఞప్తి.

భాషాభిమానులారా!

శ్రీమంతరంబగు నీ భరతఖండమున నీ త్రిలింగ్యపయః పారావారమున కనేక రసవత్తరంగిణు లుప్పొంగి వెల్లివిరియు చున్నసంగతి జగద్విదితమే కదా! [illegible] ధునీప్రవాహంబులకు మద్యవచనరచనావిశేషోపనది యొకింత యను వర్తింప వెలువడి సత్సాంగత్యబలమున నిక్కము వన్నె కెక్కెనని మదాశయము. మఱియు నా యీ ప్రప్రథమ ప్రయత్నము శ్రీమద్దేశిక పదపద్మారాధనంబునం జేసియు, సద్గ్రంథపఠనంబునం జేసియు గుణవంత మగునని పండితాగ్రేసరులకు మనవి యొనరుచుట సిద్ధసాధన మనుకొనియెద.

ప్రస్తుతకాలమం దెన్నియో భాషాగ్రంథము లెన్నిన్నియో రీతుల నెన్నియో శయ్యల నెన్నియో రసముల నేర్పడి యీ భాషాభాండారపూరణములకు సోపానములయి యొల్లెడ ప్రాదుర్భవములతోపాటు మన యాంధ్రబాలుర మనఃపద్మ [illegible] నెక్కుడు ప్రకాశింపం జేయుడు. వ్యభా[illegible] గ్రంథములన్ని యనుభూతము లనుభూతిచేతం [illegible] గాంచుచును [illegible] [illegible] నా యీ [illegible] [illegible] గ్రంథము లావిర్భ[illegible] [illegible]

పలుకు లాలకించి నే నీ నీతికథానిధానరచనమునకుఁ గడంగితి. ఇంక దీన్ని చరితార్థుండ నైతినో రసజ్ఞహంసములు గుణైకతత్పరులై నీరక్షీరవివేచనాపాండిత్యమున రాజహంసంబు లయ్యెదరు గాత మని నా వేఁడికోలు.

నా యీ నీతికథానిధానము ప్రథమభాగము మధ్యమ పాఠశాల నాలుగైదు ఫారముల విద్యార్థులకు పఠనీయముగా నుపయోగ పడునట్లు విరచింపఁబడినది. శ్రీ శ్రీ శ్రీ విద్యాశాఖాధికారులును పాఠశాల ప్రధానోపాధ్యాయులును పండితోపాధ్యాయులును నీ పొత్తమును పఠనీయముగా సంగీకరించి మఱియు నితరభాగముల రచియించుటకు నాకు సంపూర్ణోత్సాహ మొసంగెదరు గాక యని సాంజలిఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

నా యీ చిన్ని పొత్తమునకు సంపూర్ణానుగ్రహంబునఁ దొలిపలుకు వ్రాసి దయచేసిన మ॥ రా॥ రా॥ శ్రీ
పంతులుగారికిని సదభిప్రాయములఁ బ్రసాదించిన విద్వచ్ఛిరోమణులకును త్రికరణశుద్ధిగా కృతజ్ఞతాభివందనము లర్పించుచున్నాఁడను.

ఇట్లు బుధజనవిధేయుఁడు,
వ్యాసరచనాప్రవీణ, బాలకవి,
గుడిపాటి సత్యనారాయణశర్మ.

గరికపాఁడు అగ్రహారము,
3—5—32.

కృతిసమర్పణ.

భగవంతుండగు పరాశరునిగోత్రంబున గుడిపాడ్వం
శాభరణమై పాలవెల్లినుండి చెలువలరేఁ డుదయిం
చిన భాతింగి సరాగ్రహారమ్ము వెలసె. ఆతని వంశవృక్ష ఫలమై
బుధపాదా[illegible] వేంకటప్పయామాత్యుండు
వెలసి హారీతసగోత్రోద్భవుఁడగు రాయసము పెదకోట
యాఖ్య ప్రథమపుత్త్రిక యగు సుబ్బమాంబికం
బరిణయమాడి యా సుగుణవతియందు వేంకటసుబ్బా
యమ్మ పేరమ్మలను వినయవతులగు దుహితలను జగ
న్నాథరావు, సత్యనారాయణ, నాగభూషణము లను
విధేయులగు తనయులను గడసి యాత్మజు లయిదుగురి
శ్రేయఃపరంపరలఁ గనఁజేసె. యస్మజ్జనకు నాత్మ
శాంతికై ద్వితీయపుత్త్రుఁడ నగు నేనీ నీతికథానిధాన
ము గృతి నొసఁగితి.

సత్యనారాయణ,

కృతిప్రణేత.

శ్రీ ర స్తు.

వి ష య సూ చి క.

నీతికథానిధానము.

I

సుకృతిప్రతిష్ఠ.

వింధ్యపర్వతప్రాంతమునం గుసుమఫలవృక్షసంతాన కాంతం బగు కాంతారంబు గలదు. అందుఁ 'బుణ్యశాలి' యను విప్రుఁడు 'దుర్ముఖి' యను పడఁతితోడఁ గాలముగడఁ పుచుండు ఆ బ్రాహ్మణోత్తముఁడు యథార్థాలాపసంశీలుఁ డును సంతతాధ్యయనతత్పరుఁడు నయి యెల్లరకుఁ గరంబు మేలొనర్చు. అతనిభార్య దురహంకారిణియు ననాచారముల ప్రోఁకయు దుర్గుణములబుంగయు దుశ్శీలములకు రావును నెల్లకలహంబులకు మూలకందంబును బొంకులకుఁ బుట్టయుఁ బ్రల్లదంబులకుఁ బుట్టినిల్లును గ్రూరత్వమునకుఁ జోటును నై వెలయుచుండెను. మఱియు నాయమ కతిథులన్న నాగ్రహ మును నిరుగుపొరుగన్న నింగలముగను భర్త యన్న భైక్షు కుఁడుగను నుండెను.

పుణ్యశాలి తొలిబామునఁ దాఁజేసినదానికయి విరించి తన కట్టి యిల్లాలును బ్రసాదించె నని మనంబునఁ గరంబుఁ

జింతించు. నిర్మలచిత్తుఁడును ధర్మకర్మరతుఁడును నగునావిప్ర
రత్న మనుదినంబును వేఁకువన మేల్కాంచి కాలకృత్యములఁ
జక్కఁబెట్టికొని తనవాసస్థలమునకు మార్గస్థు లేతెంచెడుదారి
నతిథులకొఱకు నిరీక్షించుచుండు. తాఁగన్న బాపనిఁదనగీము
నకుఁ దోడ్కొనిపోయి యుచితాసన మిడి 'ఆర్యా! తమ
నామధేయ మెయ్యది? వాసస్థల మేగ్రామము? ఎటనుండి
యెట కరుగుచున్నారలు? ఏయేపుణ్యస్థలముల దర్శించితి'రని
సవినయముగఁ బ్రశ్నించు.

ఒక్కనాఁ డతడు భార్యం జేరి 'చెలీ! మనయింటికి నేఁ
డొకవిప్రరత్న మరుగుదెంచినాఁడు వంటకంబు త్వరితముగఁ
గావలయునుమీ'యనవు డాయమ 'చాలు,కడుబాగుగఁజెప్పి
నాఁడవు. పనియూ పాటయూ? చేయలేక నే నేడ్చుచుండనతిథు
లఁట! అభ్యాగతు లఁట! వేళకు కుడిచి కూర్చుండక నీ కీవెఱ్ఱి
యాధిపత్యము లేల? నీయాటలు నాకడ సాగనిచ్చెద ననుకొం
టివా? చూడు మిదే యేమిచేసెదనో'యని దూఱుచు,'నెవ
రయ్యా! నీ విటకేల వచ్చితివి? మీ కిట నెవరు వంటలుసేసి
కుడువఁబెట్టుటకు! నావలన నాపని గాదు. వెడలుము. "పిల్ల
కాకి కేమి తెలియు నుండేలుదెబ్బ"న్న ట్లాఁడుకూఁతు మగవారి
కేమి తెలియును? వేళ కింత కుడిచి కూర్చుండక లేనిపోనిఒరు
వులనెన్నియో నెత్తినఁ బెట్టుకొందురు' అని యతిథిం గని
యఱువసాగెను.

పాప మా పుణ్యశాలి కర్ణద్వయంబుఁ గరంబు గట్టిగ
మూసికొని శిరంబు వంచుకొని "హరి హరీ! యెంతదారుణ

మెంతదారుణము! సాక్షా త్పరబ్రహ్మస్వరూపుఁ డగు బ్రాహ్మణు నొక్కని గృహమునకుఁ దోడ్తెచ్చిన నసువు లెగిరిపోవునట్లు వాక్రుచ్చెనే. "అభ్యాగత స్స్వయం విష్ణుః" అండ్రుగదా! సవినయముగ స్వగృహమునకుఁ దెచ్చిన పాఱు నే నె ట్లంపుదు? అహాహా! ఎట్టి విపరీతపుటిల్లాలిని నా కా పద్మగర్భుఁ డనుగ్రహించె! ఏ దేవశ్రేష్ఠుఁ డంబర మను నీలంపుపట్టువస్త్రముపయిఁ దాపడ మొనర్చిన వజ్రములరీతిఁ గాంతితో మెఱయు నసంఖ్యాకము లగు నక్షత్ర జాలములమధ్య నొప్పు శశధరునివలె దేవలోకమునంగల యెల్లర కున్నతపదవుల నొసఁగిన పుణ్యమూ ర్తియో యట్టి నలినాసనుఁడు నా కిట్టి దయిత ననుగ్రహింపనేల? అయ్యో! ధరణీసురో త్తముల కెగ్గుసేయఁ దలపెట్టినవా రెవ్వ రిల సుఖ ముండ గలిగిరి? వారలపరిభావములు వర్ణనాతీతములు గదా! అగస్త్యుఁ డను విప్రుఁడు వాతాపి యను రక్కసు నొక్కమ్మడి మ్రింగి యఱగించుకొనఁడే? పరశురాముఁ డను భూసురాభరణ మతులితక్రోధమానసంబునఁగాదె రాజ నామమును బోకార్ప సమకట్టి యిఱువదియొక్కమారు రాజ చూడామణులఁ బరిమార్చుట? సతీ! నీ కింత మూర్ఖత్వ మేలే? విప్రుల కెగ్గాడిన మన కిహపరముల సుఖ మున్నదా? గర్వముడిఁగి బుద్ధిశాలినివయి వంటకంబుఁగావించునది' యని హితవుగఁ జెప్పెను.

దుర్మదాంధత్వమున నన్న యా మగువ మగని మాటలఁ బెడచెవింబెట్టి లోని కేగెను. అతిథి కన్నమిడఁజాల

కునికి 'పుణ్యశాలి' పెక్కు-తెఱఁగుల వగచెను. కడుదవ్వు నడచివచ్చినయతిథియు నాపెమాటలకాశ్చర్య మగ్నమానసుఁడై 'పడతీ ! నే ననేకదేశముల సంచరించితిఁగాని నీ యట్టిదానినెక్కడఁ జూడ నోఁచుకొనకపోతి. అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లాడినపతి నావలఁ ద్రోసిపుచ్చితివి. ఇవియా స్త్రీ ధర్మములు ? సతికి పతి కన్న వేఱొండుదైవ మున్నదే ? శ్రీమన్మహావిష్ణుస్వరూపుఁడగు దశరథరాముఁడు దండకాటవి కేగుతఱి నామహాను భావుపాదపద్మముల ననుసరించిన సాధ్వీమణి యగు సీతయుఁ, బతియె సతికి మూల మని చాటి తమ పవిత్రచరిత్రములచే నగ్నిహోత్రములట్లు బాపపుంజముల భస్మీపటలము సేయు పతివ్రతాశిరోమణులగు సావిత్రి లోపాముద్ర మున్నగు చంద్రాననలు వన్నెకెక్కుట పాతివ్రత్యమహిమవలననేగదా ! శాంతమూని ప్రియంబున భర్తతోడఁ గాఁపురంబు సేయు' మని చెప్పి యెందేని వెడలెను.

విప్రోత్తముఁ డగు పుణ్యశాలి,'యేమి యీచిత్రము? ఎన్నిచెప్పినను వినదయ్యెనే! గృహమున కొక్కనిఁదెచ్చి సత్కరించుట కర్హతలేకుండఁజెసెగా, యీకట్టడి బ్రహ్మ! నేఁ జింతింపనేల? స్త్రీచేష్టలన్నియు నట్టులె యున్నవి. కస్తూరివలెఁ బరిమళము గలిగిన వీణాకు ధగధగలాడు వెలుఁగునియ్యక నేత్రముల కసహ్యముఁ బుట్టించు నలుపురంగును, ననమానమగు సౌరభముచే నెల్ల ప్రపంచము నాకర్షింపఁజేయు పుష్పమున శిశిరుచిలేకుండుటను, సర్వాంగల యెల్లలోహముల నత్కృష్టమగు సువర్ణంబునకుఁ దావిలేకుండుటను, నిలు వెల

మధురమైన చెలికునకుఁ జివలికుఁ బండు నొసఁగక వెన్నును గూర్చుటను జూడమా? అటులే నా కిట్టి దుర్మార్గురాలి నంట గట్టె' నని తలపోయుచు చిత్తరువువలె నిలిచెను.

ఒక్కనాఁడు నేలపయి వ్రేలాడెడి జటాభారముతో న్యగ్రోధవృక్షము భంగిఁ గన్పించుచుఁ గోమలములయిన దర్భలతో నొనర్చిన పవిత్రపంచకముతోడి యంగులీనఘాగ్రములఁ బ్రవాళజపమాలికఁ బూనిభస్మత్రిపుండ్రాంచితఫాలదేశంబును గతగతయోగదండంబును గృష్ణాజినోత్తరీయంబును దీపించుచుండఁ బ్రత్యక్షమైనయోగిశ్రేష్ఠు నొక్కనిఁ బుణ్యశాలి కాంచి యబ్బురపడి తనమనమున 'నితఁ డిందుకళాధరుఁడా? కాఁ డాతఁడై ననందివాహనమును బినాకమునుండవలెఁగదా? శేషశయనుఁ డని తలంతునా? కాఁడు, గరుడవాహనమును శంఖచక్రము లేడ? లేక పురుహూతుఁ డందునా? వెల్లయేనుఁగుండవలెనుగదా! కాదు కాదు. మానవాకృతితో వచ్చిన నలినాసనుఁడై యుండనోపు. ఇంకఁ దడవు సేయనేల? గృహిణి యింతకుమున్నె జలంబులకయి నూతికి వెడలినది. ఇఁక సందియమేల? ఆగయ్యాళిరాకమున్న నీభూసురాభరణము నిప్పుడె సత్కరించి పంపెద'నని తలఁచి 'ఆర్యా! మునికులతిలకా! లోనికి రండు. మీరాకంజేసి మద్గృహంబు పావనంబయ్యె నానోఁచిననోములు సిద్ధించె. నాజన్మ తరించె. మిమ్ముఁగనుటంజేసి నానేత్రద్వయము సాఫల్యపాత్రం బయ్యె' నని వచింపుడు, నావరిష్ఠాగ్రజన్మోత్తముండు, 'గృహమేధీ! నీబత్తికిఁ గడు సంతసించితిమి. వింటివా? నా కొకకోర్కి యయ్యెడు. వారము దిన

ములనుండి యశనమన్న దెట్టిదియో యెఱుఁగ. సుదతితోడఁ జక్కఁగఁ గాఁపురముండు నిన్నుఁజూడ మా కెంతయు సంతసంబయ్యెడు. కొలఁదిగ నాహార మిడి మదీయక్షుద్బాధ వాపు' మనెను.

పుణ్యశాలి త్వరితగతి వంటసాలఁ జొచ్చి భార్యచేఁ దయారుచేయఁబడిన పదార్థముల నయ్యోగిపుంగవున కర్పణ సేయ నెంచి మనంబున భార్యరాకంగూర్చి జంకుచుఁ దొట్రుపాటుతో బలుదిశల వెదకఁ దొడఁగెను. ఒక్కమూల కుండల దొంతులక్రింద దాఁచియుంచిన పాయసముసు గాంచి యమందానందభరితుఁ డగుచు నద్దానిఁ జేతితోఁ బోయుటకుఁ బ్రయత్నింప, నయ్యది కడువేడిగ నుండెను. పాప మా భూసురుఁ డధికసంరంభంబున తెస్సుతో నాపాయసముం బోయ సమకట్టుడు నయ్యది కాసరామింజేసి తోలుపాయతో నా వేడి క్షీరాన్నమునుం బోయ నా సన్న్యాసి త్రాఁగి యెటకేనిం బోయె.

దుర్ముఖి భుజమున నీళ్ళకడవ నుంచుకొని యిలుసేరి యొకప్రక్కన భయభ్రాంతుఁ డయి కూర్చుండియున్న విభునిఁ గని వంటసాలఁ బ్రవేశించి తా నునిచిన ప్రదేశమున నెదర్వియుఁ గుండలదొంతులు నంటఁ గాంచి యెట్టి యిక్కట్టును దనభర్త నాఁటిదినమునఁ దేలేదని యెంచి, సంతసించి, గృహకృత్యములఁ జక్కపెట్టుకొనుచుండెను.

పెద్దకాల మా దంపతులిరువురు భూలోకమున వసించి యొక్కనాఁడు తమతనువులఁ బాసిరి. యమకింకరులిద్దఱు

నల్లనై కాటుకలు దేరుచుండు నినుమువంటి కర్కశకాయులు భీకరంబు లగు శూలంబులును నాగుబాములవంటి పాశంబులును హస్తముల ధరియించి దుర్మార్గరాలును గరినచిత్తయుఁ బతిదూషణియునగు దుర్ముఖయనువులం గొని కరంబెట్టఁగాఁ గాలియున్న యినపకంబములకుఁ గట్టియుఁ బొంగురాఁగాచిన నూనియలో వైచియు దుడ్డుకఱ్ఱలతో నొడలెల్ల విఱుఁగఁ గొట్టియు వాడిబాడిసెలచే మేనునెల్ల జెక్కియుఁ బలుతెఱంగుల బాధ లొనరించిరి.

సన్మార్గవర్తియు సకలశాస్త్రవేత్తయు నగు పుణ్యశాలి జీవముల ముజ్జగముల జేనికడ కిరువురు వేల్పులు రథంబునఁ గొనిపోవుడు నా పుణ్యశాలి భయసంతోషాదులు ముప్పిరిగొనఁ బులకితాంతరంగుం డగుచు సర్వాంగాలింగితోర్వీతలుండై దండప్రమాణంబు లొనర్ప నా శచీపతి యతనిం గరుణావిస్తారితవిలోకనామృతమ్మున సంతర్పితుం జేసెను. మఱియు నా సుత్రాముని యాజ్ఞను శిరంబున ధరించి పుణ్యశాలి లేఁజిగుళ్ళతోడను నిండుఁగూర్చు పుష్పములతోడను గాయలతోడను బలసియున్న రసాలములు మందమారుతంబునకుఁ గదలుచుండ, వానిపయింగల కలకంఠంబులు శుకములు తుమ్మెదలు మధురనాదములు సేయుచుండ వాని వినుచును, శృంగారమగు సరస్సులను జూచుచును నొక్కనాఁడు క్షుత్పీడితుండై యాహారంబు వేఁడిన దేవతలు తోలుపాయ మడఁచి వెడిపాయసముం బోయసమకట్టుడు నా ద్విజుఁడు రోసి, 'అయ్యో! నేఁ జేసిన యపరాధ మెయ్యది?

తలిదండ్రుల కపకార మొనర్చితినా? పెద్దల దూరితినా?
కులసతిని ద్రోసిపుచ్చితినా? కూళలఁ జేరితినా? అతిథుల
నాదరింపనా? నా కీర్తి యమర్యాదఁ జేయఁదగునే? పరమ
చండాలు గారవించునట్లా సర్వశాస్త్రవేత్త నగు నుత్తమకుల
సంజాతు సత్కరించుట? ఆహార మిడకున్న మానెఁగాని
నా కీపదార్థము గిట్టదు. నానేత్రములు దీనిఁ దిలకింప నొల్లవు.
నావల కద్దానిం గొనిపొండని దేవదూతలతోడ నన, వారలు
తమ ప్రభువున కెఱింగింప నాదేవేంద్రుఁడు మంత్రిపుం
గవుఁ డగు చిత్రగుప్తుని రావించి కవిలయఁ బరికింపు మన నా
యథార్థాలాపసంశీలుఁ డాదేవనాథుఁ జూచి, 'యమరలోక
వల్లభా! ఈవిప్రుఁ డెన్నఁ డన్నదానము సేసినవాఁడు కాఁడు.
యోగిశ్రేష్ఠు నొక్కనిఁ బూజింపఁ గుతూహలుఁడై యొక్క
నాఁడు నిజసతి గృహమున లేనప్పుడు వంటసాలఁ జొచ్చి దర్వీం
గానక వేడిపాయసంబును జెప్పుగూడతోఁ బోసె, నక్కారణ
మున భూలోకమునం దొక్కకర్మము సేసిన స్వర్లోకమునందుఁ
గోటిరెట్లధికముగ నగుఁగనుక నీతఁ డిక్కడ పెక్కువత్సర
ములు తోలుపాయతోఁ బోయు నుడుకుపాయసముం ద్రాఁగ
వలయు' నని వాక్రుచ్చెను.

చిత్రగుప్తుఁ డట్లు వచింప నా సహస్రాక్షుఁ డాద్విజుని
వీక్షించి, "భూలోకమున నెంతఁ జేసితివో యట్టిదాని నిట
ననుభవింపక తీఱదు. చేసినకర్మము దీసివేయ నజుఁడు నేరఁడు
గదా! బాపఁడా! ప్రాప్తవ్యం బనుభవనీయంబు కాదా! ఇ
ట్లని తెలియుట కొక యితిహాసముగలదు. తెలిపెదను వినుము.

భూమండలమునం దుజ్జయనీ నగరమునఁ గళావతి యను
సౌందర్యవతి కలదు. ఆపెగేహమున కొకయోగీశ్వరుండు
వెడలి 'భిక్షాం దేహి!' యనవు డాపద్మాక్షి మాటాడక
యాతనిరూపాతిశయమున కత్యద్భుతరసనిమగ్న యయి
నిలువఁబడియుండ నాతఁ డాయబ్జాక్షితోడ, 'నోగృహిణీ!
నే నీగృహమున కేతెంచి యెంత తడవయ్యె? ఇంతదనుక
నశన మిడక యన్యస్పృక్కులు దగునే? నా కన్న మిడుట కిష్టము
లేదేని బొమ్మన్న వేఱొండు గృహమునకుఁ బోనా? బ్రాహ్మ
ణోత్తములపరిభావములు నీ వెఱుఁగవు కాఁబోలు! ఒక్క
భూసురుఁడుగాదె ముల్లోకపాలుఁ డగు నాదివిష్ణుఁబొమ్మ నగు
లునట్లు దన్నినది? ఒక్కపాఱుఁడేకదా సప్తసముద్రోదక
ములు కరపుటమునఁ గొని యాచమించినది? అఱకాల భగ
వానుం గనఁబఱచిన మేటి బాపఁడేకదా? బ్రహ్మ విష్ణు
మహేశ్వరులఁ బసికూనలుగ నొనర్చినది బ్రాహ్మణోత్తముని
కమండలూదకముగాదే?' యని కోపావేశమునఁ బలుకు
నామునిపుంగవుం గని యామెచ్చెకంటి వెఱగంది లోని కేఁగి
యొక్క మట్టిముద్దను దెచ్చి యాతనిభిక్షాపాత్రియం దిడ
నతఁ డది చూచుకొనకయె యెటకో వెడలెను.

కొంతకాలమున కా లేమ మృతినొంద మత్కింకరు
లాపెప్రాణములఁ గొనివచ్చి, మట్టిముద్ద లాపె కాహారముగ
నిడుచుండ నాసరసిజాక్షి వాని భక్షింపనేరక నాపాలి కేతెంచి
మొఱలువెట్ట నేఁ జిత్రగుప్తుచేఁ గవిలయ విప్పించి చూడ
నం దాలలనామణి యోగికిడిన మట్టిముద్దయం దొక యవగింజ

మాంత్రి) మున్నట్లు కనపడఁ దాఁ జేసినకర్మమును దనవండిన కూఁడును దా ననుభవింపక తప్పనికతన పెక్కుదినములు మట్టిని యొకటి రెండు రోజులు యఱపిండిని భక్షింపఁజాలక వగచుచున్న, యాపెపయి నేఁ గరుణించి 'భూలోకమున జన్మించి సుకృత మార్జించి యీ దుష్కృతకర్మమును నాశ మొనర్చున' దని వచించితి.

ఆమె యవంతీనగరమున 'చంపక' యను నామధేయ ముతో నొక బ్రాహ్మణగృహమునఁ బుట్టి స్వకులాచార పరికారి మొక విప్రుఁ బరిణయమాడి, ఘట్టినింట వసించు చుండ, నొకయోగిపుంగవుఁ డామెను దరి భిక్ష మడుగ, నాపె చీకాకుపడుచు వెడలుచుండ, నాతఁ 'డో మదరాక్షీ ! నీ కింత గర్వమేల? తొల్లిటిజన్మమున ఘోరపాపమొనరించి తద్దుష్కృతఫలితముగ లభించిన మట్టిఁ దిననొల్లక దేవ నాథుం బ్రార్థించి, పాపము వాపికొందు నని యిటఁ బుట్టితి, వింకనైన జ్ఞాన మేల పొందు' వని వచించి వెడవెడఁ బోవుచుండె, నా యోషామణి త్వరత్వరగా నడచి యతనిపదములఁబట్టి 'స్వామీ! యతిచంద్రమా! నా పాప మెట్లు బోవునో యానతీయరే' యనవు డతఁడు కరుణాళుండయి, 'యంగనా మణీ! నీవు జారకాంతరీతి శృంగార ముట్టిపడుచుండ, నెల్ల దేశములఁ గ్రుమ్మరుచుండుము. అట్టితఱి పరమదుర్మార్గులు నీ సౌందర్యాతిశయమున కచ్చెరువంది పలురీతుల నిన్నుఁ దూలనాడుచుందురు. అందువలన నీ పాపమంతయు విచ్ఛిత్తి యగును. వారిని నీవు మఱలఁ దిట్టకుము. అట్లొనర్చుట

వలన సుకృతము నార్జింపఁగలవు. నీ దుష్కృతమెల్లయుఁ దీఱు. పోయిరమ్మని నీతిగఱప, నా సతీమణి యా యతిసత్తముఁడు సెప్పిన చొప్పున నూరూరుఁ దిరుఁగుచుండ నెంద ఱెంతఱో యా యబ్జాననసౌందర్యవిలాసముల కోటువడి, నోటికివచ్చినట్లెల్లఁ దూలనాడుచుండ, నాసతీతిలక మావంతయుఁ గినుకఁబూనక, పోయిపోయి యొక మాఁదిగపల్లెకడ విహరించుచుండెను.

ఒకనాఁడు దండకారణ్యమునఁ దనసతితోడఁ దపమాచరించుచున్న యొకమునికడకు మలినవస్త్రఁడయి యేతెంచిన యోగిశ్రేష్ఠున కాతనిభార్య బువ్వ నిడఁబోవ సతఁడా మలినాంగుఁడగు యోగికి భైక్ష్య మిడవల దని వారింప, నా యతితిలకుఁ డుగ్రుఁడై "మీరుచండాలురు గం"డనిశపియించె. అంత భయవిహ్వలులై వార లాతనిపాదరేణువులు సోక సాగిలి మ్రొక్కి. తమశాపవిమోచనమార్గముఁ జూపుఁ డని వేఁడ, గరుణించి, మీర లొక్క పతివ్రతాతిలకముం గని యా యమసుగుణముల వర్ణించుచుండుతఱి మీనిజరూపములఁ బొందఁగల్గుటయేకాక యాపెకు పాపనివృత్తి యునగునని ఋషిసత్తము డనుగ్రహించె. అట్లే యా చండాలదంపతు లొకనాఁ డీ చంపకం గని పొగడుట దటస్థింప వారిచండాలత్వంబు బోయె. వారలవలనఁదనచరిత్ర నెఱిఁగి తనపాపముగూడ వీడుటచే మగిడి యీ నాకలోకమున కేతెంచి యాచంపక సుఖంబుండె. కనుక నో భూసురా ! ఈవును బుద్ధిమంతుఁడవై తేని మర్త్యలోకమున కేఁగి సుకృత మార్జించి రమ్మని దేవేం

డుఁడు కరుణాపరిపూర్ణుఁడయి వచింప, నాద్విజుఁడు కళింగ దేశమున విష్ణుభొట్లను నామమున బునర్జన్మము నొంది సకలసద్గుణగరిష్ఠుఁ డయి రూపలావణ్యవతి యగు కన్నెం బరిణయమాడి పెక్కుజన్మముల నర్భసురులఁ బూజించి సహధర్మచారిణి యగు గృహిణితోడఁ గాలముగడఁపి మఱల నిందరిలోకమున కేఁగి సుఖం బుండెను.

కం. కావున గృహికి నవశ్యము
సూవె యతిథిపూజ యట్టి సుకృతక్రియకుం
దావలము భార్య యది స
ద్భావసరణి మెలఁగకున్నఁ దప్పు నఖిలమున్.

ఓకలార్థి! దీనంగల నీతి ప్రతిగృహస్థునకును నతిథిపూజ ముఖ్యధర్మ మనియుఁ దదాచరణము కులసతిప్రాపునంగాని సిద్ధింపనేర దనియు మన మెఱింగితిమి. దాననే యార్యులు "గృహిణీ గృహ ముచ్యతే" యని నుడివెదరు.

II

పతివ్రతా మాహాత్మ్యము.

శ్రీమన్మధ్యమలోకపురీమతల్లి యగు రత్నపురము నందలి బ్రాహ్మణోత్తములు యజన యాజన అధ్యయన అధ్యాపన దాన ప్రతిగ్రహంబులఁ జేయుచు వేదపఠనమున వార్ధక్యమునఁ జపలుఁ డయియున్న బ్రహ్మనుగూడ ధిక్కరించు చుండిరి; క్షత్రియులు వీరధర్మము మెఱయ నెల్లపరిపంథిరాజచూడామణులఁ దమకరవాలముల కెరఁజేయుచుఁ గార్తవీర్యార్జున పరశురామాదులనేని నావలకుఁ ద్రోసిరాజనఁగల భుజాశక్తిగలిగి చక్కఁగ భూపాలన మొనర్చుచుండిరి. వైశ్యు లితరదేశములందు నవరత్నముల బేరమాడుచుఁ గుబేరుఁ జిరికిఁగొనకుండిరి. శూద్రు లుగ్రమగు చట్టుల నయితము భుజబలమున బగులద్రొబ్బి తొమ్మిది పైరులఁ బండించుచుండిరి. ఆనగరమునంగల ప్రతిభూజమును గల్పవృక్షముమాడ్కి సర్వవిధముల నుపయుక్తమై వెలయుచుండెను.

మఱియు మరరా జెక్కి తిరిగెడు నైరావతముకులపు మాతంగములతోడను, నరుణురథమునకుఁ గట్టిన వాజులసంతతిగుఱ్ఱములతోడను, వెన్నుం డధిష్ఠించు దివ్యరథజాతి యరదములతోడను, ద్రివిష్టపైకవల్లభుని బలమువంటి కాల్బలముతోడను, బవిత్రములయి నేత్రోత్సవము గలుగఁ

జేయు కామధేనువుంబోలిన గోసముదాయముతోడను, బృహ
స్పతివంటి పండితోత్తములతోడను, ననన్యసామాన్యంబయి
వెలయు నారత్నపురమును ముఖ్యపట్టణముగఁ జేసికొని
మాళవదేశమును నందనుఁడను ఱేఁడతివిక్రమము మెఱయఁ
బరిపాలించుచుండు.

రాకుమారుఁడు రత్నమండనుఁడు సుగుణపుంజమై
యెల్లవిద్దెలమేటియయి ధనుర్విద్యావిశారదుఁడయి యొప్పువాఁ
డొక్కనాఁడు తన మిత్రరత్నమగు సింధుదత్తుం దీసికొని
వేఁటాడ నరణ్యమున కేగి పెక్కు దుష్టమృగములఁ జంచి
చెండాడి నలుదిశలు దిరుఁగుచు వివిధకుసుమపరిమళభార
మును వహించిన కమ్మతెమ్మెరల ననుభవించుచుండెను. తరు
వులనుండి రాలిన పుష్పములఁ జూచుచు, మధురరసము లాని
మత్తిల్లి మధుకరములుచేయు ఝుంకారములును మయూర
నినాదములును శ్రోత్రరసాయనముగా వారిరువురు విను
చుండిరి. మధురసుతము లొనర్చుచున్న వివిధశకుంతసంతా
నము వారల నానందపరవశులఁ జేయుచుండెను. అక్కడ
కొందఱు జటాధరులు, కొందఱు పర్ణాశనులు, కొంద ఱూర్ధ్వ
బాహులునై తప మొనర్చుచుండిరి.

ఆ వనము సుందరతరుబృందములతో నిండియుండి
మునులకు వాసయోగ్యముగ నుండెను. నేలయంతయుఁ
బచ్చికతోఁ గప్పఁబడి రత్నకంబళము పఱచిన ట్లొప్పు
చుండెను. కోయిలలు మృదుమధురగానములు సేయుచుండెను.
పువ్వులగుత్తులతో నిండియున్న వల్లు లల్లిబిల్లిగ నల్లుకొన్న

నికుంజపుంజములు నేత్రముల కానంద మొసర్చుచుండెను. ఎల్లవృక్షములు ఫలభారముచే శిరములు వంచి మార్గస్థుల క్షుద్బాధను వాపుచుండెను. నెత్తావి గుబులుకొనఁగా నారత్న మండనునిమీఁదఁ బూలురాలెను. చిత్రవిచిత్రవర్ణములు గల పక్షులఁ బరికించినపుడా వనమెల్ల నింద్రచాపము లతో నింపఁబడి యున్నట్లు రాజనందనునిదృష్టికి భ్రమకలుగు చుండెను. కొంతదూరమున కిచకిచలాడుచు శాఖామృగము లొకకొమ్మపయినుండి వేఱొండుదానిమీఁదికి గంతులువేయు చుండుట లోచనగోచరము లగుచుండెను. అపైన నిశ్శబ్దముగఁ బ్రవహించునేఱును దానిగట్టులనున్న పచ్చికమేయుచున్న సుందరవిశాలచందలలోచనములుగలలేళ్లును నాలేళ్లనుబట్ట చెలికత్తెల పిండుతో విహరించుచున్న రత్నప్రభాభాసమాన మగు మేనికాంతులుగల యొక రాజకుమారిం గని భూమి కే తెంచిన సాక్షాల్లక్ష్మియో, యరణ్యమున విహరింపఁదలఁపు పుట్టి మారురూపమును దాల్చిన రతీదేవియో యని దానిరూప లావణ్యసంపదల కత్యాశ్చర్యపడుచు నయ్యది యవివాహితగా నిశ్చయించి దాని పాణిగ్రహణ మెట్లు లభించునా యని రత్న మండనుఁడు తలపోయుచు నిశ్చేష్టితుఁ డయ్యెను.

పుష్పగంధియుఁ గొలఁదిదూరమునఁ దళతళ మెరయు చున్న రత్నమండనుం గని భూలోకమును బరీక్షసేయ నవతరిం చిన శచీనాథుఁడో రతీదేవుఁడో యని డెందమున దలంచుచు వానిఁ బరిణయమాడి కాలముగడపని జన్మమేల యని యెం చుచు నావార్తను జెలులకుఁ జెప్పవెఱచుచు లోలోనఁ జిం

తించుచు తెప్ప లల్లార్చుచు మనోజాతశరబాధితయై సోలి భూమిపయి వ్రాలెను.

పుష్పగంధిచెలికత్తియలలో మేటియగు మాలిని యా రాకుమార్తె పచ్చవిల్తునచ్చపువిరితూపులచే నొచ్చియుంటఁ గాంచి, రా జావార్త విన్నఁ దన్నఁ గరంబు దండించు నని మనంబునఁ దలంచి, తక్కుంగల చెలులఁ బేరుపేరునఁ బిలిచి 'చెలులారా! మన ముదయమున నీవనమున కేతెంచి యింత ప్రొద్దెక్కుడనుక గృహమున కేగకుండ నుండరాదు. మన ఱేఁడు మనల మన్నింపఁడు. మఱియు నీకోమలాంగి యొవ్వనిపయిననో మనంబు నిల్పి యున్నట్లు గనపడుచున్నది. కాకున్న నింతదనుక శృంగారముగ విహరించినదానికి మనోతాపమేల కలిగె! ఇఁకముం దిట మన ముండిన బెట్టుచెడి రట్టు గలుగు. రండురండు వెడలుద' మని చెప్పుచుఁ బుష్పగంధిశరీరమునిండఁ బుష్పములను దీఁగెల నంచి సలువు రేసి చొప్పున మోసికొనుచుఁ బురమును బ్రవేశింపఁబోవుచుండిరి.

ఇంద్రదత్తుఁడు సెలయేటిలో నీరు ద్రావి యటగల చిత్రముల గాంచుచు మెల్లనవచ్చి తనమిత్రుఁడగు రత్నమండనుఁడు మూర్ఛవోయియుంటకుఁ గారణ మారయఁజాలక పరిపరివిధముల వితర్కించుచుఁ జివర కతఁడు మదనకీలలఁ గ్రాలుచున్నవానిగఁ దలపోసి 'మిత్రమా! రత్నమండనా! క్షత్రియవంశసంజాతుఁడవయి చతుస్సముద్రవేలావలయితంబగు భూమండలమునకుఁ గర్తవై యొక్కకన్యకై యిట్లు డెందము నీరుగాఁజేయఁదగునే? ఎంతమంది కన్నియలు లేరు?

నీవు కోరినచో స్వర్లోకముననున్న రంభాయూర్వశులఁ దేనా? నాగలోకమునంగల ఫణిరాజుబిడ్డంగోరిన నొక్కనిమునమునఁ దెచ్చిపెట్టనే? హీనవిపగిదిఁ గరంబు జింతఁగొనకు తెమ్మని ధైర్యోక్తులు వలుకుచున్న యిందద్రత్తు నారాకుమారుఁడు కన్నెత్తిచూచి నెమ్మదిగ, 'మిత్రరత్నమా! నీవు జలపానార్థము వెళ్లినపు డొకయిందీవరాక్షిం గంటి. ఆపద్మాక్షిరూపు వర్ణింపనేర. ఫణిరాజును దెలుపఁజాలఁడు. ఇంద్రదత్తా! నే నేమని చెప్పుదు దానిరూపమహిమ! దానిపాదములును హస్తములును లేమావిచిగుళ్ళవలె మృదువులయి మనోహరముగ నున్నవి. ఆలేమశరీరసౌకుమార్యము పడియార్వన్నె పసిండిని ధిక్కరించుచున్నది అపూర్వబోఁడివదనము షోడశకళలతో నిండియున్న పున్నమచంద్రుఁ దిరస్కరించి వైచుచున్నది. ఆపడఁతినేత్రములు విశాలములయి పద్మపురేకులఁ దీసివైచుచుఁ దళతళఁ గ్రొమ్మెఱుంగుదీవెవలె మెఱయుచున్నవి. ఆపాటలగంధి వదనము దరహసితమై యధరము శావిరంగున వెలయుచున్నది. అన్నా! దానియొయ్యారపు నడకలు దానినేత్ర రుచులును దానిముద్దులమాటలు నే నేమని చెప్పఁగల' నని కన్నీరొలికించుచు నేల కొరిగెను.

ఇంద్రదత్తుఁడు రత్నమండనుని లేవదీసి కూర్చుండఁబెట్టి వానివలన నాకన్నియలేగినజాడల నెఱింగి త్వరితముగ నాపుష్పగంధిని నెచ్చెలిపిండు తోడ్కొని వెడలిన ప్రదేశమునకుఁబోయి యొక విశాలవృక్షమునీడఁ బరుండఁబెట్టి యుత్తరీ

యములతో నేదదీఱునట్లు విసరుచున్న వారిం గని సంతోషా యత్తచిత్తుఁడయి యిట్లని సంభాషించు.—

'కొమ్మలారా! మీరేల యిట వసించి యున్నారలు?'

'రాకుమారా! మాతేనికూఁతురు పుష్పగంధి డస్సి యుండ నాయమ కుపచారములు సేయుచున్నారము.'

'పద్మమిత్రుఁ డుగ్రుఁడుగ లేఁడే! ఇంత ప్రొద్దుకే తడ బడినదా?'

'రాజపుత్రా! నేటియుదయము మారాజనందిని పుష్ప గంధియు మేమును గృహము వీడి పరిసరారామభూములఁ గ్రుమ్మరుచుంటిమి. అట్టితఱి నెవ్వరో నవమన్మథాకారుం డీపె నేత్రములకుఁ బొడకనఁబడెనఁట. వానిసూక్ష్మమున కీమెచిక్కువడి తపించుట మేముగాంచి కన్యాత్వమునకు భంగము వాటిల్లునని తలచి. ..'

'తర్వాత నేమి జరిఁగినది? '

'తీసికొనివచ్చి యిటఁబరుండఁబెట్టి, యెన్నెన్ని యో రీతుల మనస్సు మార్పవలయు నని ప్రియత్నములు సేయు చున్నాము, కాని... ...'

'సంపూర్ణముగఁ జెప్పకున్న మాకెట్లు తెలియు? ముద్ద ముద్దకుఁ గొత్తరుచులా?'

'మారాజనందిని వానిం దనడెందమున నిలిపి వాని కయి పరితపించుచున్నది.'

అప్పు డింద్రదత్తుఁ డీకఁ దానాలసింపఁదగదని యెంచి,

'చెలులారా! వినుఁడు. మీపుష్పగంధి యేయువకుని కొఱకు పరితపించుచున్నదో యారత్నమండనుఁ డక్కడ మీ పద్మాక్షికయి పెక్కు తెఱఁగుల విరహబాధ నొందు చున్నాఁడు. నేనాతని ప్రియమిత్రుఁడ. నన్నింద్రదత్తుందురు.'

'అన్నా! రత్నమండనుఁడా యాతఁడు? నిజముగా మాకన్నియను వరించెఁగా? నీపలుకులు నిక్కములేకదా! మాదుఃఖమును వారింపఁగాదుగా నీవిటు లనుట?'

'అంగనలారా! మీతో నబద్ధములాడునంతపని నాకేల? నా మిత్త్రుఁ డీ యోషామణికై పోయిరమ్మనుటచే నే నిటు లేతెంచితి.'

'బాబూ! ఆతఁ డేకొలమువాఁడు?'

'రాకొమరుఁడు.'

'బాబూ! ఆ రాకుమారుఁ డేదేశముఁ బాలించెడి రాజు కొడుకో!'

'లేమలారా! ఆతఁ డత్యధికవిభవాభిరామంబగు రత్నపురమును ముఖ్యపట్టనముగఁ జేసికొని మాళవదేవమును బాలింపుచుండు మేటిపరాక్రముఁడగు 'నందను' నకును సుగుణవతియగు 'నంబిక'కును బట్టిన రాజచూడామణియగు రత్నమండనుఁడు.'

'అట్టులనా!'

'అమ్మా!' యీపె రాజనందిని యంటవే ! ఏరాజ కుమారితె సవిస్తారము తెలుఁగవచ్చునా?'

'రాజమిత్రా! ఎఱుఁగరాకేమి. ఆవృత్తాంత మాలింపుము. అవక్రిమగు విక్రమమున మేవాడరాజ్యమును బాలించు 'సంపాతి' నృపాలునకును 'జంద్రరేఖ'కును నుద్భవించిన సుగుణపుంజ మీపుష్పగంధి'

'మంచిది. అనుకూలమగు దాంపత్యమేకదా ?'

అని యింద్రదత్తుఁడు పుష్పగంధిచరిత్రమును జక్కఁగ నెఱిఁగి, తనమిత్రునికోర్కెఁ దీర్పవచ్చు ననెడి కొండంత యాశతో, నెప్పు డింద్రదత్తుఁ డేతెంచునా ! ఎప్పు డాకన్నియను జేపట్టుదునా ? యని యువ్విళ్ళూరుచున్న రత్నమండనునిఁ ద్వరితగతిఁ జని కలిసికొని మృదుమధురశైలితోఁ దాఁ బుష్పగంధి నెచ్చెలిపిండుతో ముచ్చటించుటను గూర్చియు నాయమగాంధానరాగమును గూర్చియుఁ దా వారలతోఁ జెప్పిన దానిని, నామూలాగ్రముగ వచించి యిట్లనియె.

ఆ॥ "మరలఁ బనిచి, రేను నరుఁగుదెంచితి, నింకఁ
జింతఁ దక్కు యాలతాంతగంధి
నఖిలబంధుచయము ననుమతింపఁగఁ బెండ్లి
యగుదుగాక వేడ్క లగ్గలింప."

పుష్పగంధి నిజగృహమునకు వెడలినది మొదలు 'సతత మారత్నమండనుని స్వరూపమును స్మరించుచుఁ జెలులతో నాటలనాడదు. పాటలఁ బాడదు. వేళకుఁ గుడువదు.

పానీయములు గొనదు. పంజరములలోని రామచిలుకలు రొదసేయుచున్నను గన్నెత్తి చూడదు. కోయిలల గానమునకుఁ గర్ణము లొగ్గదు. మధురములగు ఫలములఁ దరికిఁ రానీదు. తల్లిదండ్రులకుఁ దన డెందము విప్పి చెప్పదు. చక్కని నిద్రలేదు. నెఱులు ముడుచుట నెఱుగదు. సొమ్ముల సింగారింపదు. ఇట్లున్న చంచలాక్షి యవస్థ లొక్కనాఁడు మాలిని రాజునకుఁ దెలుప నా రాజశ్రేష్ఠుఁడు పుష్పగంధిని రాఁ బిలిచి నిజాంకమునఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని 'తనయా! షోడశకళాపరిపూర్ణుఁ డగు చంద్రునికైన వంకగలదుగాని నీ యాననమునఁ గానమే? అట్టి పద్మాననకు నీ కిట్టి చింత యేల? సమస్తభాగ్యభోగ్యములఁ దులఁదూఁగు మహారాజునకుఁ గూరిమిఁ గూర్చు కొమరితకీ మనోవేదనయేడ? 'బిడ్డా! నేను సంతానములేక పరమేశ్వరింగూర్చి పెక్కేడులు ఘోరతప మొనరింప నంబిక నాకుఁ బ్రత్యక్షమై నిన్నుఁ బ్రసాదించె. నీ జన్మనక్షత్రమును కులగురువులుసూడ నీవు పరిణయమాడిన నెలలోపల నీదుభర్త మడియు నని వచించిరి. ఆకారణమున నీకేను బరిణయము సేయఁదలఁపక కాలముఁబుచ్చుచుంటి'నని చెప్పిన జనకునిపలుకు లా కన్నియకుఁ జెవులకు ములుకులుగఁ దోఁపఁ గొంతతడ వూరకుండి వినయముమీఱ సంపాతినృపాలునితోఁ గుమరితె యిట్లనెను. 'జనకా! ప్రపంచమునఁబుట్టి యుత్తమపురుషుఁ జేపట్టిగదా సంసారమనెడుదానిఁ బొందుట. సతికిఁ బతిలేని బ్రదుకేల? నన్నుఁ బరిణయమాడఁగనే యా పురుషుఁడు చచ్చినను నేనాపురుష

సింహమును విడువఁజాల మనోవాక్కాయకర్మములచేత నే నా యువకుఁ గోరితి, నింక నా మనసు మాఱదు. త్రికరణము లలో మనస్సు దొడ్డది. అట్టి మనస్సునఁ గోరఁబడ్డవాని విడువ నొల్ల. శీఘ్రగతి న న్నా రత్నమండనున కిచ్చి పరిణయ మొన ర్పుము. కాదేని యసువులఁ బాసెద' నని గట్టిగఁ జెప్పెను.

అంత నారాజునకు కొమరితెమాట కెదురాడుటకుఁ దోఁచినది కాదు. లేక లేక కలిగిన కుమారికి ముం దెన్నఁడో ముప్పురాఁగల దని ముద్దుగులుకుసౌందర్యముఁ గోల్పొమ్మని చెప్ప నేవాఁడు సాహసించు? ఆభూకాంతుఁడు తనడెందమున 'దైవమా! ఎన్నెన్నియో వ్రతము లాచరింపఁ బ్రీత్యతుమై సంతానము నిచ్చితివి. నే నేమి దోసమొనర్చితి నని నా క కన్నియ నిచ్చితివి. పోనీ దానికిని సంతోషించి కాలము గడఁపకుండ నల్లున కర్థాయుష్య మేల? దురదృష్టునిగాఁ జేయనెంచికాదె నీ వి ట్లొనర్చుట? నాయొనర్చిన యకార్యము లెయ్యవి? అతిథుల గారవింపనా? అహింసఁ దలంపనా? ముచ్చుల దండింపనా? పండితులఁ బోషింపనా? ప్రజల బిడ్డలవలెఁ జూడనా? అనపరాధులఁ గోపించితినా? మఱి యిఁక నెందు నాతప్పు? సేవకులనయితము ప్రాణబంధు వులవలెఁ బరిగణింతు నే! నా కీగతి యేల? అన్నా! ఈకన్నియ సుకుమారాకారముంగన్న గుండెకుఁ గూడువట్టదు. కంటికి నిదురపట్టదు. పోనీ మూర్ఖత్వమున నొక్కరాజపుత్రిన కొనంగి పరిణయమొనర్తునందునా గురుఁ డింతకుమున్నె భవి ష్యదర్థము నెఱిఁగించె. చేతులార నీపద్మాక్షికి వివాహము

నేసి వైధవ్యమును గొని తెచ్చుటకు మనసొప్పదు. కన్నియగ నుంచుటకా నాబిడ్డ సమ్మతింపదు. దైవమా! ఇఁక నే నొనర్పఁ దగినది తెలియరాకున్నదికదా!' యని తలపోయు చుండెను.

అట రత్నమండనుఁ డశనము మాని యెల్లప్రొద్దులు 'పుష్పగంధీ! పుష్పగంధీ!!' యని తలంచుచుండు. రాజ్య పరిపాలనఁ జూడఁడు. తండ్రికి తనసందేహము విన్నవింపఁడు. ఇంద్రదత్తు సనవరతము తనమోల నిలిపికొని పెక్కు తెఱఁగుల నారమణీమణిసౌందర్యాతిశయములఁ జెప్పించుకొనుచుఁ దనలోఁ దా నా పద్మగంధిని గలిసికొన్నట్లును నాయమతో సరససల్లాపము లాడుచున్నట్లును దలంచు చుండు. మాటి మాటికి 'మిత్రమా! ఇంద్రదత్తా! అలనాఁ డా వనమునఁ గాన వచ్చినపద్మగంధిని దెచ్చి పరిణయ మొనర్చెద నంటివే యదెన్నఁడోగదా! ఇఁక నే నీమదనజ్వాలల భరింపఁజాల' ననుచుండు.

ఇంద్రదత్తుఁడు రత్నమండనుని విరహవేదనను జూడఁ జాలక నందనమహారాజున కావార్త నేకాంతముగఁ జెప్ప నాభూవల్లభుఁడు నిజనందనుం బిలిచి, 'కుమారా! రత్నమండనా! నమస్తమహీచక్రము నేకచ్ఛత్రాధిపత్యమునఁ బాలనమొనర్పు నాకుఁ బుత్రుఁడ వగు నీకిట్టిచింత తగునే? బిడ్డా! నీవుకోరినదాని స్వర్లోకమునండియైన దెమ్మన్న నుత్తర క్షణంబున దెచ్చియియ్యనా? అట్టియెడ నిఁక భూలోకమున మన కడ్డే? ఇట్టి దిగులు బూననేల? ఇదె చూడుము. చతురంగ

బలసమేతముగ మేవాడదేశాధీశుఁ బరిమార్చి వానికూతుం దెచ్చి నీకుఁ బరిణయము సేసెద' నని ధైర్యమున ధీరోత్తములు వలుకుచు బలముల నాయత్తపఱపించుచుండ కులగురువును జ్యోతిశ్శాస్త్రపారంగతుఁడును సకలసద్గుణఖనియు నగు చంద్రశర్మ యను బ్రాహ్మణోత్తముఁడు నందనునితో, 'రాజకులతిలకా! మేవాడాధీశుపయి సర్వబలములతోడ విడియుట కతఁడు తమకోర్కి కడ్డుసెప్పు ననియా? మున్ముందుగ దాడి వెడలఁ బాడియగునే? సామదానభేదదండోపాయము లని చెప్ప వినమా? మనపిల్లవానిరూపము నొకపటమునఁ జిత్రింపించి మేవాడదేశాధిపతికడ కంపుఁడు. అతఁడును దనకన్నియ స్వరూపముగలదాని మనకంపు ననివచింపనారాజు నట్లచేసెను.

కన్నియచే వరింపఁబడినరత్నమండనుఁ డేరూపువాఁడా యని తలపోయుచున్న సంపాతినృపాలుకడకు నందనమహారాజుచే నంపఁబడిన బ్రాహ్మణోత్తము లాధరావల్లభునిచేఁ జక్కఁగ బహూకరింపఁబడి, యాతనితో నందనుఁడు సెప్పుమన్న యర్థమునంతయుఁ జెప్పి, రత్నమండనుని చిత్రఫలకము నీయ, నామేవాడదేశాధీశుఁడు వానిరూపసౌందర్యముల కమితసంతోషము నొందుచు గురువులచేత లగ్నము వెట్టింప మనసురాక తనకూతు చిత్రఫలకము నాభూసురుల కిచ్చి తొల్లి తనకన్నియపుట్టినపుడుగల దుష్టగ్రహసంపుటింగూర్చి వచించెను.

పుష్పగంధిచిత్రఫలకమును దెచ్చి భూసురోత్తములు నందనమహారాజున కిచ్చి పుష్పగంధిం బరిణయమాడెదు పురు

షుఁడు నెలరోజులలోపల మడియుటం[illegible]ర్చి [illegible]ణించెను.
అంత నందనుఁ డాచిత్తరువును నేలకుఁ గొట్టి '[illegible]మందనా!
ఇంకెక్కడి వివాహము! వింటివిగదా పుష్పగంధి [illegible]
బ్రాహ్మణులుసెప్ప. అన్నా! ఇఁక నీవూవుఁబోఁడిపయింగల
మోహలతలు గోసివైవుము. ప్రపంచమున నెందఱు కన్నియ
లులేరు? దీనిందప్ప మతి దేనినైనఁ దెచ్చి పరిణయమొనర్చెద.
భగవదనుగ్రహమువలన గలిగిన సకలసద్గుణములమేటివగు
నిన్నీరాకాసికిఁ గట్టిపెట్ట నేల? దానిచరిత్ర విన్నంతనే నా
గుండియ లవియుచున్నవి. ఉత్తమవంశజాతుఁడ వగు నిన్ని
యువతి పొట్టన బెట్టుకొండఁ బాప మా సంపాతి యథార్థవాది
గనుక తెలియపఱచినాఁడు. వత్సా! నా కులదీపకా!! ఆ కన్ని
యనుగోరకు'మని హితవుగఁబల, రాకుమారుఁడు జనకునితో
'జనకా! ఏది చెప్పినను విందుఁగాని దాని వీడుటకు నా మన
సొప్పకున్నది. ఎట్టి వింతగ నున్నది 'బ్రాహ్మణులరాయ
బారము' పరిణయమాడిన మాసములోపల వరుఁడు మడియు
ననియా? అయిన మడియని దెవరు? "జాతస్య మరణంధ్రువ"
మ్మని యెఱుఁగరు కాఁబోలు! పురుషుఁడుగాని స్త్రీగాని బ్రతి
కిన కొలఁదికాలములో నన్యోన్యప్రేమానురాగము లుండ
వలదా? త్రికరణశుద్ధిగ నే నా కన్యను వరించితి. నా ప్రాణ
ములనైనఁ గోల్పోయెదగాని దాని వీడనొల్ల' నని మన్మథో
ద్రేకమున గట్టిగఁ బలుక పాప మా నందనమహారాజేమియు
వచింపనేరక కన్నీ రొలికించుచు[illegible]
నుఁడు విప్రారాధనతత్పరుఁ డని చక్ర[illegible]డు గాన

నందనభూపాలుసన్నిధి కేగి, 'రాజకులభూషణా! ఇది నీకుఁ దగునే' గట్టిగఁ బరిణయమాడ నెంచిననీకొమరు వారించుట తగదు. అతఁడు విప్రుల నెంతో గౌరవించు చుండు. వారల యాశీర్వాదఫలితముచే నతఁడు మృత్యుశిర మును దన్ని చక్కనికాఁపురము సేయఁగలఁడు. విప్రాశీర్వచ నమున నెందఱెందఱు మహామృత్యువాతఁబడి బయలు వడరు' తొల్లి నేపాళదేశమును బాలించు భద్రకుఁ డను ఱేఁ డొక్కనాఁడు పరిసరారణ్యమునకు వేఁటాడువేడుకం జని దుష్టమృగముల ఖండించి యొక్కమఱ్ఱిక్రిందికి విశ్రమింపం జన దానిశాఖపయినున్న కాలజ్ఞుఁడనుపక్షి దానిసతితో 'వింటివా! నేఁ డీయరణ్యమునఁ బూరిఁగోయుట కేతెంచెడు కాఁపువాఁ డొక్కఁడు సర్పదష్టుఁడగుఁగదా' యనెను. భద్రకుఁ డా పులుగులవాక్యసరణిని గనిపెట్ట నెంచి కాఁపుకై నిరీక్షించు చుండ నొక్కపొడ వగు మానిసి శిరమున గడ్డిమోపును ధరించి చేతదుడ్డుకఱ్ఱను బూని గృహోన్ముఖుఁడై చనుచుండెను. అధరాధిపుఁ డాకాలజ్ఞువైపుఁజూపు నిలిపి 'ఓయీ! శకున పక్షీ! నీ వింతకుముం దేమేమో నీపడతికిఁ దెలుపుచుంటి, వది యేమయ్యె' కాఁపువాఁ డల్లదె మోపును ధరించి వచ్చు చున్నాఁ, డతనికిఁ గాలునిదూతలు వెఱచిరా? చంపవచ్చిన మృత్యువును ధిక్కరించెనా? కాఁపులఁ జంపరా దని సర్పము పరువెత్తెనా? లేక నీ వుల్లసమున కట్లు నీపతితో నంటివా?' యని హేళనఁజేయ నాశకునపక్షి రైతువానిఁ దనకడకుఁ బిలిచి వానిచేతనున్న కక్కులకొడవలికి దందశూకపుతల

యంటియుంట రాజునకుఁ జూపి, 'యోకాఁపా! నీ వడవి కేఁగి నపు డేమి జరిఁగిన దో తెలుపు'మనవుడు వాఁడు 'పక్షిరాజమా! ఎద్దులఁ బోషుచుకొని వ్యవసాయము సేయు మాబోంట్ల కేమి తెలియు? నేఁ గొండచెంతఁ గసవుఁగోయ వెళ్ళు మండ నెవ్వరో యొక్క బ్రాహ్మణుఁడు నా కగపడ నే నాతనికి నమస్కరింప న న్నతఁ డేమియో దీవించె, నింతకన్న నొండు నే నెఱుఁగ'నని యాకాఁపువాఁ డన నాకాలజ్ఞుఁడు భద్రకునకు సర్వముఁ దెలిపి విప్రాశీర్వచన ప్రభావమును బెక్కుతెఱఁగుల బోధించెను. కనుక నీపుత్రుఁడును విప్రాశీర్వచనమున దీర్ఘాయుష్మంతుఁ డవునను కెట్టి సందియములేదు. మార్కండేయుఁడు చిరంజీవి యగుట బ్రాహ్మణాశీర్వాద ఫలితమెగదా!

ఆ॥వె॥ అల మృకండుసుతున కల్పాయువని ముష్న
వ్రాసె బ్రహ్మ, యతని వ్రాఁతలెల్లఁ
దెంపుచేసి విప్రదీవన నతఁ డిట్టి
బ్రదుకుబ్రదికె; వినవె పార్థివేంద్ర!'

అని చెప్ప మాళవాధీశ్వరుఁడు వేఱుపాయము గానక మనస్సును గుదురుపఱచుకొని తనకుమారునకుఁ బుష్పగంధిని బెండ్లిసేయ నెంచి శుభలేఖల వ్రాయించి సంపాతి మహారాజున కంపెను

మేవాడదేశాధీశ్వరుఁడు నందనునిచేఁ బంపఁబడిన శుభలేఖం గని భవితవ్యమునకు వందురుచుఁ గన్నీరుఁగార్ప కులగురుఁ డతని బాష్పధారఁ గని 'రాజా! ఇది సంతోషింపఁదగిన సమయముగాని దుఃఖింపఁదగినది కాదు. సమస్తము నెఱిఁ

గిన తమ బోంట్లిట్లు ఖిన్నులు గాఁ దగునే ? విధి
కృతము నెవఁడు తప్పింపఁగలఁడు? పరిణయమాడిన పం
డ్రెండు నెలలలోపల సత్యవంతుఁడు మడియు నని దేవముని
సెప్పినను కుమార్తె మనోరథంబుఁ దీర్పనెంచి యశ్వపతి
మహారాజు సావిత్రి నిచ్చి పెండ్లిసేసి యశఃకాముఁడు కాఁడె ?
మనము తలఁచినదే జరుగునా ? తా నొకటి తలఁచిన దైవ
మొండు తలఁచు; నిందుల కొక తార్కాణము నాలింపుఁడు.
సౌవీరదేశమును బాలించు సునందనుఁ డను రాజున కనన్య
సామాన్యగుణవతి యగు సుశీల యను కన్యారత్నముగల,
దద్దానిం దన చెలియలికొడుకున కిచ్చి పెండ్లిసేయవలయు నని
యాతఁడును, తనయన్న పుత్త్రున కియ్య నాతని భార్యయు
నెంచి యిరువురును దమతమబంధువుల రావించిరి. బ్రహ్మ
విష్ణు మాహేశ్వరు లాకసమున విమానారూఢులై పోవుచు,
హైమవతీపతి భారతీపతిం జూచి 'హిరణ్యగర్భా! సునంద
నందనకు భర్త నేవానిగ నొసర్చితి, వని యడుఁగ నతఁడా
కన్నియ కొక పిచ్చుగుంటువాఁడు పతి కాఁగలఁ డనియు
నద్దానిం బరీక్షింప నెంచితి రేని గరుత్మంతుఁడు తన పక్ష
ములవయి నా పిచ్చుగుంటునుం గొంపోయి వార్ధి కావలనున్న
కాననమున నుంచున ట్లనుజ్ఞ నిమ్మని లక్ష్మీపతిం బ్రార్థింప
నతఁ డట్లొనర్ప నా పిచ్చుగుంటు నలుదిశలు బరికించి తా
నశనమునకయి యనవరతము దిరుఁగుగృహములఁ గాంచఁ
జాలక విభ్రాంతుఁ డగుచు "నాఋబోసినవాఁడు నీరుఁ బోయ
కుండునా!" యని తలంచి శ్రీమన్మహావిష్ణుంగూర్చి ప్రార్థింప,

నాతఁ డతనిబత్తికి హెచ్చుగమెచ్చి వైనతేయు నంప నతఁ
డా పురంబునంగల ఘృతపాయసాపూపాది వివిధపదార్థము
లుంగల బువ్వకావడి నొక్కదానిం దెచ్చిపెట్టి వెళ్ళెను. వాఁ
డా పదార్థములఁ దిన నెంచుచుండఁ బసిఁడిమేనుగల యిందీ
వరాక్షి యొక్కతె వెలువడి మురిపెముచఁ దలఁ బ్రాలఁ బ్రోసి
మధురపదార్థముల నియ్య భక్షింపుచు వరుఁ డాయమచరి
త్రమును విని బ్రహ్మదేవుని సృష్టి కత్యాశ్చర్య మందుచుండెను.
అట సునందనుఁడును నతని భార్యయుఁ దమసుతను గాంచఁ
జాలక దుఃఖించుచుండ వచ్చిన బంధువులెల్లఱు దమతమ
పురముల కేఁగిరి. బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు ముచ్ఛ్వరును
భూసురరూపముల ధరించి కాననమునన్ను యా దంపతుల
కడ కేఁగి వారల పరస్పరానురాగములకుఁ గరంబు మెచ్చి
తమతమరూపములు సూపి విష్ణుం డున్నతపదంబు నొసఁ
గె. బమ్మదేవర యైదువతనంబు చాల యనుగ్రహించె.
పార్వతీశుఁ డధికజ్ఞానము బ్రసాదించె. లక్ష్మీశుఁడు
వారల నిద్దఱ గరుత్మంతుచే సౌవీరనగరమునకుఁ బనప
నాసుశీలయుఁ దన తల్లిదండ్రులకుఁ దాఁబోయి వచ్చిన
తెఱఁగుం జెప్పి నాథుంజూప సునందనుఁ డపరిమితానందమున
రాజ్యమునంతయు నాపిచ్చుగుంటున కిచ్చి సుఖం బుండె.
కనుక దైవవిధి యనివార్యము. సందియ ముడిఁగి తమతనయ
కుఁ బరిణయ మొనర్పుఁ డాయమ తనసద్గుణములచే నాథుఁబున
ర్జీవితు నొనర్చుకొనునేమో? తొల్లి సావిత్రి యమునిబారి
నుండి ప్రాణనాథుయసువులఁ దెచ్చి పుట్టినయింటిని మెట్టిన

యింటిని బవిత్రిత మొనర్పరే!' యని చెప్ప నాసంపాతి తన కూఁతు రత్నమండనున కియ్యఁ గుతూహలియై యంగీకార మును దెలిపెడు శుభలేఖల నందనమహారాజున కంపెను.

నందనుఁడు సమస్తమంత్రిసామంతభూసురపౌరజాన పదసహితుఁడయి సకలవాద్యములు మాఱుమ్రోఁత లీను చుండ మేవాడదేశమున కేఁగి యొక్కశుభముహూర్తమునఁ దనకుమారునకుఁ బుష్పగంధిం బెండ్లిసేసెను. రత్నమండనుఁడు మణికలితకనకాననాసీనుఁడయి యెల్లవిప్రుల దాంబూలాది వివిధసత్కారంబులఁ దృప్తిపఱచి యాశీర్వాదములఁ బడసి బంధువులిచ్చు జాంబూనదాంబరాభరణాదుల స్వీకరించి చక్కని భోజనము సేసి ప్రొద్దువుచ్చి యారాత్రియం దా లలనామణియుఁ దానును బరస్పరానురాగమునఁ జిత్తజకేళిం దేలిరి.

రత్నమండనుఁడు లబ్ధమనోరథుండయి సంపాతినృపాలు వలన సత్కృతుండై యపారవిభవంబున తన ముద్దులగుమ్మ యగు పుష్పగంధిం దీసికొని తన పట్టనమున కేతెంచి నందన మహారాజునకును నంబికకును బ్రీణమిల్లి యథాసుఖవిహార ములఁ బ్రొద్దులు పుచ్చుచు నగ్నిసన్నిధిఁ బాణిగ్రహణవిధి లబ్ధమైన పుష్పగంధి నింటికడనుంచి తా నొకనాఁ డరణ్యము న కేగ వికృతాకారుం డగు బ్రహ్మరాక్షసుఁ డొకరుండు విశాలవృక్షమునఁ గూర్చుండి యెలుఁగెత్తి 'ఓరాజనందనా! నీ విఁక నెట కేఁగెదు? నేఁడు నీదు మేనిం జించి యాహారముగఁ జేసికొనియెద నిదె యిటు ర' మ్మని పలుక నానుందరాకారుఁ

అత్యాశ్చర్యమున నాపిశితాశనుఁ జూచి డెందమున నిసుమం
తయు దీనత్వము నూనక తనకలనాఁడు పుష్పగంధినిఁ బరిణ
యమాడ నెంచెడుతఱి గురువులు సెప్పినదాని స్మరించి
బమ్మరక్కసువాతఁబడక తప్ప దని మనమునఁ దలంచి 'రాక్ష
సోత్తమా' నీవు చెప్పినట్లు చేసెదఁగాని నామొఱ నొక టా
లింప నెంతయుఁ బ్రార్థించెద. నే నీయుదయమున నేఁకిఁ జెప్ప
కుండ నీకాననమున కేతెంచితి. నే నింటికి వెడలనిచో నను
జూడక యొకనిముసమైనఁ గాలముగడఁపఁజాలని నాతలిదండ్రు
లెంతగుందుదురో కదా! నే భూమిమీఁదఁ బడ్డదాది చన్ని
చ్చి పెంచి పెద్దవానిగఁ జేసినదాది నను విడిచి బ్రదుకునా? ఒ
కకంచమున గుడిచి యొకమంచమునఁ బవ్వళించు మన్మిత్రుఁ
డింద్రదత్తు నాకొఱకయి యెంత పరితపించుచుండునో! మనో
వాక్కాయములచేఁ గోరఁబడి యగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లియాడఁ
బడిన పద్మపత్రాయతేక్షణ పుష్పగంధి నను విడచియుంట
కెంతవగచునో? దానవేశ్వరా! నాయందుఁ గనికరించి సెల
వొసంగిన నొక్కసారి యింటి కేఁగి వారల నెల్లఱఁ గడసారి
చూపు చూచి నీకడ కేతెంచి నీ కాహారమయ్యెద' నని రత్న
మండనుఁడు నుడువ నారాత్రించరుఁ డుగ్రుఁడై 'రాజా! ప్రపం
చమునఁ బుట్టి నేర్చితివా పుట్టక నేర్చితివా యిట్టిముచ్చట్లు?
ఎన్నఁడైన వింటిమా కంటిమా, మృత్యువాతఁ బడనున్న
వాఁ డింటి కేఁగి మఱలవచ్చుటలు! చాలు చాలు నీముచ్చట్లు.
త్వరితముగ నీభూరుహముకడకు రమ్మని నిర్దయస్వాంతుఁడై
పలుక నాథరాధిపనందనుఁడు మృదుమధురవాక్కులతో

'దనుజోత్తమా! ప్రతిజీవియుఁ బుట్టి చావకపోఁడు. ఎల్లప్రాణు
లందు మనుజ నగ్రగణ్యునిగఁ బరమేశ్వరుఁ డొనర్చినాఁడు.
ఏజీవి యెల్లజంతువుల నగ్రగణ్యుఁడో యట్టివాఁడు యుక్తా
యుక్తవిచక్షణ నెఱుఁగక యబద్ధములాడిన ఘోరనరకము
నకుఁ బోవుననట కెట్టి సందియమును లేదు. ధర్మమువలన నెట్టి
యత్యున్నతపదవికైనఁ బోఁగలఁడు. దానికి సాటియైన దిలఁ
గానము. కనుకఁ గృపవహించి నన్నంపుము. ఉత్తమక్షత్రియ
కులజుఁడనై పుట్టి యబద్ధమాడి పాపమొడిఁ గట్టుకొందునే? తొ
ల్లి తిర్యగ్జాతిజంతు వగు ధేనువు నిజము వలికిగాదె విష్ణుపదంబు
నొందె. దాని నాకర్ణింపుము. సకలశాస్త్రపారంగతుఁ డగు
సుశర్మ యను బ్రాహ్మణునకు నిత్యసత్యవర్తినియు సదాచార
మూర్తియు క్షీరసమృద్ధిఁగలిగినదియు నగు పవిత్రమైన
గోవొక్కటి కలదు. అయ్యది యొక్కనాఁడు కసవుమేయఁ
గాననమున కేఁగ నొక్కపుండరీకము గోం డ్రనుచు మీఁది
కుఱుకఁబోవ నా సురభి 'యో మువ్వాన్న మెకమా! నిలు
నిలు!' మని గంభీరముగ బలుక నాతఁడు చిత్తరువువోలె
నిలువ నగ్గోవు, 'పులులఱేడా! నే నొకధర్మువుఁ జెప్పెద నాలింపు.
ఆకలిబాధచే నన్నుఁజంప నీ వెళ్లెంచుచుంటివో యట్లె కను
లెఱవని పసిదూఁడయు నంబా! యంబా! యని నా
కొఱకు విలపించుచుండు. వేకువజాముననే దాని నింటికడ
డించి పచ్చికమేసి మెచ్చుగ దానిం బోషింప నెంచితి. వ్యాఘ్ర
రాజమా! తల్లిలేని బిడ్డఁ డిడుములు గుడుచుఁగదా! బూరుగు
దూదికంటెను ధూళికంటెను తల్లిలేనివాఁడు తేలికయందురే.

నమస్తము నెఱిఁగిన నీకీ న్యాయము తెలియదా ? నీకుఁ జెప్ప నే నెంతదాన? బ్రాహ్మణులును పతివలును నర్భకులును గోవులును నవధ్యు లందురే ? నీ కాఁకలిగనుండిన మఱియితరములఁ గానవా? నన్నే భక్షించి యాఁకలి వాపుకొనఁదలఁచితేని నన్నొకసారి లేఁగదూఁడకడ కేఁగి పాలిచ్చి రానిమ్ము. మగిడి త్వరితముగఁ జేరి నీకోర్కెఁ దీర్తు. భూమ్యాకాశములును సూర్యచంద్రులును రాత్రింబవళ్ళును నే రాకున్నచోఁ దమ తమ నియమితకార్యములఁ దప్పఁగాఁత! ఇదె పోయి వచ్చెద' నని వచించి సెలవుగొని వెడలి, కన్నీరు గార్చుచు గడుపార నాదూఁడకు పాలిచ్చి 'బిడ్డా! నేఁటితో నీకును నాకును బాంధవ్యము తీఱినది. త్వరితముగఁ బాలుద్రావుము. పులి యెంత కోపించునో' యన నాపాపఁడు బిట్టువగచి 'యో చతుర్ముఖా! నే నేమి దోస మొనర్చితి నని యిట్లు చేసెదు. నీకన్యాయ మింతదగునే?

క॥ ఆర్యులకు విహీనతయు న
నార్యుల కున్నతియుఁ జేసి ♦ యవినీతుఁడవై
కార్యము తప్పితి నీకు న
నార్యులు చుట్టములె యార్య ♦ లరులె విధాతా!'

యని కోపావేశమున బలుకుచున్న శిశువు నూరార్చి యాగోవు 'వత్సా! బుద్ధిమంతుఁడవై మనుమ' దని బోధించి పుండరీకముకడ కేగి 'పులీ! నన్నిదె భక్షించి నీయాఁకలి దీర్చుకొ'మ్మని డగ్గఱకుఁబోవ నాపెద్దపులి చంపక వెనుకకుఁ బోవుచు 'నోగోవా! నే పుట్టి పెక్కుజంతువులఁ జూచితిఁగాని

నీయట్టి నీతిగలదాని సెఱుఁగ. నీసత్యవాక్యమున కేను హెచ్చుగ మెచ్చితి. ఈతప్పు సైరించి నీబిడ్డకడ కేగి దానిఁ బోషింపు కొమ్మని చెప్ప నా సురభి 'పులిని భక్షింపు భక్షింపు' మని ప్రార్థించుచు ముందంజ వేయుటయుఁ బుండరీకము వలదు వలదని వెనకంజ వేయుటయుఁ బద్మనాభుఁడు నూచి వెఱగంది నిజరూపము నూపి యారెంటికిఁ గైవల్యముఁ బ్రసాదించె. రాత్రించరా! నేనును ద్వరితగతి నిదె వచ్చెద లేనిచో నెంతయో పాప మనుభవింతు సుమీ!" యని కొన్ని శపథములు సేసి సెలవుగొని తన గృహమున కేతెంచి సర్వమును దలిదండ్రులకును నింద్రిదత్తునకును బ్రియురాలునకును దాదికిని జెప్పెను.

కౌమరుఁడు సెప్పిన దంతయు విని సందనభూపాలుఁ డన్నపానాదుల మఱచి మొదలంట నఱుకఁబడిన కదళీస్తంభములీల భూమిపయింగూలి దుఃఖసముద్రమున మునిఁగి తేలుచుఁ 'బుత్రా! రత్నమండనా! సకలసౌందర్యరాశి వగు ని న్నా యసురపొట్ట నెట్టుబెట్టెదను? సకలసద్గుణగరిష్ఠుండవగు నినుఁ జంప నతఁ డెట్లు సమ్మతించెరా? ఆహా! కుమారా! జోతిశ్శాస్త్రముల నమ్మనంటివి. నాపలుకులు ప్రల్లదము లని భావించితివి. పుష్పగంధికయి పరితపించితివి. వల దని చెప్పుచుండఁ జంద్రవర్మ పరమదుర్మార్గుఁ డడ్డు దగిలి యేమేమో వచించెనే? అన్నా! నీప్రాణములఁదీయ నాపురోహితుఁ డేలఁ దలపెట్టెరా? బ్రాహ్మణులు భోజనసహాయులుగాని కార్యసహాయులు గాదండ్రు. ఇందునకే కాఁబోలు. పుత్రా! నాకుల

వర్ధనా! నవమాసములు మోసి కనిన నీతల్లియు నీకై పరితపిం
చెడు నింద్రదత్తుఁడును నీపదపద్మారాధనతత్పర యగు
పుష్పగంధియు నీమంగళప్రదమగు యాననమే సర్వపాప
క్షయమని యెంచెడు నేనును నీ వొకయసురవాతఁబడిన బ్రదుక
కఁగలమా? నాయనా! అస్మద్వంశముక్తామణీ! ఆ రక్కసుఁడు
సమస్తమహీచక్ర మడిఁగిన నప్పగింతు. నిన్నుఁగాక నాప్రాణ
ముల నర్పింపు మన్న నర్పింతు'నని గంభీరముగ విలపించుచుండ
నాపుత్రరత్న మగు రత్నమండనుఁడు 'తండ్రీ! నీ కీవెఱ్ఱిదుఃఖ
మేల? భగవంతుఁ డేరీతిగఁ బుట్టించెనో యారీతిగఁదనలోనికిఁ
దీసికొను నని మీ రెఱుఁగరా? చావునకై వగవనేల? పాప మా
రక్కసుఁ డెంతతపించుచున్నాఁడో నాకై. తలిదండ్రులారా!
దిగులొందకుఁడు. దేనికైన వగవఁదగుఁగాని చావునకుఁగూ
డదు. సత్యవ్రతులయినచో నీశ్వరానుగ్రహమున నస్మాదృశు
లగు పుత్రుల నెందఱెందఱినో పడయవచ్చు'నని చెప్పి మిత్ర
రత్నమగు నింద్రదత్తుం జీరి తాను వెడలఁదలఁచినపయనముం
గూర్చి వచింప నతఁడు ఖేదపూరితమానసుఁడై 'మిత్రమా!
రాజనందనా! సమస్తాశ్రమములలో గృహస్థాశ్రమము
దొడ్డది. దీని విడఁచి యరణ్యమున నసుర కాహారమైన నతిథి
నభ్యాగతుల నాదరించువా రెవరు! అగ్నిసాక్షికముగఁ బరి
ణయమాడిన భార్య నోదార్చువా రెవరు? సమస్త మీగృహ
స్థుతోడనే యున్నది గదా!

సీ॥ వేదవ్రతముల నాపాదించి చరియించు
బ్రహ్మచారుల కెల్లఁ బట్టుగొమ్మ

నతిథులై చరియించునట్టి గృహస్థుల
నాదరింపంగఁ గల్పాగమంబు
భార్యైకయుక్తులై వనమునఁ దిరుగు వా
నప్రస్థులకు రక్షణప్రసక్తి
సంసారహింసారిరంసావిరక్తులౌ
సన్న్యాసులకును విశ్రాంతిభూమి
గీ॥ యైన గార్హస్థ్యముననుండి యఖిలకర్మ
ములనొనర్చి తుదకు ముక్తిఁ బొందవచ్చు
నట్లు కాదేని యవ్వసిష్ఠాదిమునుల
కేల? గార్హస్థ్యముననుండు టెఱుఁగఁ జెపుమ?*

యని పలుకుచున్న యింద్రదత్తునకు రత్నమండనుఁడు సత్యప్రభావమునుగూర్చి బోధించి యగ్నిసాక్షిగఁ బాణిగ్రహణము సేసిన ప్రతివతాశిరోమణి యగు పుష్పగంధికడ కేగి 'చెలీ! బ్రహ్మదేవుఁడు న న్నొకరక్కసున కాహారముగమ్మనివ్రాసె. నిండుపున్నమచందురువంటి నీయాననమును వీక్షించుట కాపద్మగర్భుఁ డోర్వఁడయ్యె. అయ్యో! ప్రేయసీ! నీతోడ నే ప్రొద్దుపుచ్చినఁ బాప మాదనుజుఁ డెంత తపించునో? విధివ్రాఁత లూరకపోవునా! సద్గుణరాశివై యెల్లఱకును దలలోని నాల్కభంగిఁ బ్రవర్తిల్లు'మని ధైర్యదైన్యము లుట్టిపడుచుండఁ బలికి వివాహగమనోన్ముఖుండుంబలె సుముఖుండై వెళ్లుచుండ నాసీమంతినీలలామయు నతని యనుజ్ఞఁ బడసి ప్రాణములం దక్కించుకొన నెంచి యతని వెన్నంటి వెడలుచుండెను.

కాననమునను న్న రాక్షసుఁడు తనమనమున "నయ్యో! ఎంతప్రొద్దుపోయినను దప్పక వచ్చెద నని చెప్పి వెళ్లిన నర నాథుఁడు రాఁడయ్యెనే? ఎంతవినయవిధేయత లతఁడుసూపె? ఎన్నికథలుసెప్పె' ఆహాహా! మానవు లెంతపాపులు' ప్రజలను బాలించు రాజులు పరమదుర్మార్గులు సుమీ' అందునకే 'రాజ్యాంతే నరకం ధ్రువ'మ్మని యందురు. రత్నమండనుఁడు న న్నెంత మోసపుచ్చె. ఎన్నఁడు నేరికిఁజిక్కనివాఁడ నేఁడు వీనికిఁ జిక్కితి" నని క్షుద్బాధాపీడితుఁడయి తలపోయుచుండు తఱి భార్యాభర్తలిద్దరు నాతని యెదుటికిఁబోయి నిలువఁ బడ నారాత్రించరుండు రత్నమండనుని మ్రింగఁ బ్రయత్నించు చుండ నాపతివ్రతాశిరోమణి వినయవిధేయత లుట్టిపడుచుండ నంజలిఘటించి పెక్కురీతుల నా దనుజుగుణములఁ గొనియా డుచు నతని కరుణకు పాత్రురాలయి పతిభిక్ష పెట్టు మని ప్రార్థింప, నాతఁడు రత్నమండనుని సత్యమునకును పుష్ప గంధిపతిభక్తికి మెచ్చి చంపనొల్లనితఱి గోవిందుఁడు ప్రత్య క్షమయి రక్కసునకు దేవరూపముఁ బ్రసాదించి తనలోక మునకుం గొంపోయెను.

పదంపడి రత్నమండనుఁడును పుష్పగంధియుఁ బుండరీ కాక్షుఁ బెక్కుతెఱఁగుల స్తుతియించి నిజపురంబునకుఁ జని తలిదండ్రులకును బంధుసమూహంబునకుం దమగమనాగమన క్రమంబు నంతయుఁజెప్పి పరమానందభరితులఁజేసి యొక్క శుభముహూర్తమునఁ బట్టాభిషిక్తులయి చక్కని పాలనమొన ర్చుచు సంతానంబు బడసి, ఐహికభోగంబు లనుభవింప.

నాఁ డట గరుడధ్వజుండు కరుణాళుండయి యా దంపతులఁ గరుణారసప్రీతి విస్తారితవిలోకనామృతమ్మున సంతర్పితులంజేసి వైనతేయుపైఁ గూర్చుండ నిడుకొని వైకుంఠమున కరిగెను.

ఓ సుమతీ! సతీమతల్లుల యుత్తమేతిహాసము మతిమంతులకు స్తుతిపాత్రమగుట జగద్విదితము. ఈ యర్థమును పతిదేవత యగు పుష్పగంధి తనశీలమున సావిత్రీప్రభృతులలీల నొకింత వంత జెంతిలియుఁ బతిప్రాణములఁ దక్కించుకొని యువతీతిలక మైనదికదా!

III

మిత్రద్రోహము

శ్రీమదఖండభూమండలమండనాయమానంబగుభరత ఖండంబునం దప్రతిమానవైభవసనాథంబై నానాచిత్ర విచిత్రవర్ణంబుల జానొంది యౌన్నత్యంబున సూర్యమండ లంబు డీకొనుచు రంగారు సౌధపాళీవిరాజితంబై ఖర్జూర కదళీనారికేళద్రాక్షానారంగాదిఫలవృక్షవిభ్రాజమానంబై మ ల్లికానందివర్ధనజాతిపున్నాగాది పుష్పవాటికాలంకృతంబై శుకపికశారికాదికూజిత మనోహరంబై వేదశాస్త్ర రాజ్య పాలన వాణిజ్య కృష్యాది నైజవిధివిధానదక్షాన్యోన్యసౌభ్రా త్రగరిష్ఠ బ్రాహ్మణ క్షత్రియ వైశ్యశూద్రచతుర్వర్ణమండి తంబై పురీమతల్లి యగు నజ్జయినీపురంబు కరంబు రాజిల్లు.

అప్పురంబున సంపత్సమృద్ధి నలకాధీశు నధఃకరించుచు వైభవసమృద్ధి నింద్రు నీసడించుచు జయంతనలకూబరులో యన నిద్దఱు వర్ధమాన విష్ణుగుప్త నామధేయంబులం జెన్నలరారు వణిగ్యుగ్మం బన్యోన్యస్నేహాలవాలంబై వెలుంగు.

ఒక్కనాఁడు విష్ణుగుప్తుఁడు వేఁకువ మేల్కాంచి కాల్య కృత్యంబులు నిర్వర్తించి కులదైవంబు నారాధించి సముత్సా హంబున మిత్రసత్తముండగు వర్ధమానుదరి కేగి, 'సుహృ న్మణీ! వార్తావిశేషం బొక్కండు విని నీచెవిని వేయ నేఁజను దెంచితి. అదేమంటివా? జీనఁపుదీవి నినుమునకు నిబ్బడి బం గారు సాటాబేరము జరఁగుచున్నదని. ఈవిషయ మతిగోప

నీయము. కొన్నికలంబుల నినుము నెగుమతిఁజేయింప నమ
కట్టి నీతో సంప్రదించితి. ఈయెడ నీయభిప్రాయమెద్ది? సత్వరం
బుత్తరం బిమ్ము. ఆర్య "లాలస్యా దమృతం విష"మ్మం
డ్రుగదా! వాణిజ్యరహస్యాగమవేదివగు నీ కోరులకుంబోలె
మిక్కిలి నొక్కి వక్కాణించుట పిష్టపేషణం బగునెను.

సజ్జనమూర్ధన్యుఁడగు వర్ధమానుఁడు చెలికాని మా
టలు సాకల్యంబుగ నాకర్ణించి తనలో 'నాహా! ఏటివింతగ
నున్నది! నిన్న మొన్నటివఱకు నుత్తరప్రత్యుత్తరములు
వచ్చుచుఁ బోవుచునే యుండెనే యింతలో నింతధర యెట్లు
పెరిగె? పరికించిచూడ నచ్చెరువయ్యెడు, నయినను మఱల
సందియంబు వాపికొనియెద'నని తలఁచి 'విష్ణుగుప్తా! నీకెవరీ
వర్తమానము దెచ్చిరన్నా? ప్రస్తుత మిట్లు ధర పెరుఁగుటకుఁ
గల కారణము తెలియదుగదా!" యని ప్రశ్నింప నతఁ'డన్నా
యేల నీకీ వెఱ్ఱిప్రశ్న'గుఱ్ఱమెగురుటయు మేఘముఱుముటయు
నాడుదాని నడుపడియు మగవానిభాగ్యంబును వాన గురియు
టయు ధరపెరుగుటయు జననమొందుటయు మృతిజెందుటయు
దేవతలునయితె మెఱుంగరన మానవులమగుమనమెట్లెఱుంగఁ
గలము? కాలయాపనం బొనర్చిన నంతేయులాభముండదు.
నేను నేఁడే కలముపయి నాదుపదిబారువులలోహమును వేసి
కొని పయనమయ్యెద; నీక నీయిష్టమునుమీా! చిరకాలము
నుండియు నీకును నాకును గల మైత్రింజేసి యింతగఁజెప్ప
వచ్చితి. దబ్బఱలాడ నాకొంప మునిఁగినదా?' యని గంభీర
స్వరమున నమ్మకము బుట్టించుమాటల నాడెను.

మిత్రుఁడగు విష్ణుగుప్తుఁడు నుడివినదాని నంతయు వర్థమానుఁడు గ్రహించి, 'చెలికాఁడా! చూచితివిక దా నాదు దేహస్థితి! వారము దినములనుండియు జ్వరపీడితుఁడ నయి యున్నమన్న నెట్టిదియో యెఱుఁగక నోఁట యూఁగ జొచ్చినను తెలియకున్నది. సరియె, లాభమో నష్టమో నీతోఁబాటు నాదియు నొకకలముపఁయి వేసికొనిపోయి నాసేవ కులఁజక్కఁగఁ జూచుకొని సుఖంబున ర'మ్మని వాకుృచ్చెను.

కొంతతడ వాలోచించి ధైర్యము సెప్పవాఁడువోలె 'వర్థమానా! దీని కింత దిగులా? నేనన్న నొకటి నీవన్న నొకటియునా? శ్రీమన్నారాయణాంశసంభూతుఁడగు చతుర్ముఖుఁడు మన కిరువురకు రెండు దేహముల నిచ్చెనేకాని యాత్మయొక్కటియే యని యెంచుము. నేను నీకుఁగ్రొత్తనా? అది యునుంగాక మిత్రమా! ఇట్టిలాభముగల బేరము జేపుడునా యని తలఁచి నిను వదలి వెళ్ళవలసివచ్చినందుల కెంతయు విచారమయ్యెడు. అరు గరుగో మనుష్యులు నాకయి వచ్చు చున్నట్లున్నది! త్వరలోఁ బోయివచ్చెద. భగవంతుని కృపా విశేషమున నతిశీఘ్రకాలములో సుఖంబుండుదువుగాత' యని నచ్చఁజెప్పి వర్థమానుని యనుచరు లతనికలంబుతో వెంటరా సంద్రమున బయన మొనర్చుచుండెను.

గృహాముపీడిన కతిపయదినములకు జీనఁపుదీవిఁ జేరి యచ్చట బేరమాడఁ దన కిరువది బారువుల సువర్ణమును వర్థమానునకు నలుబదిపుట్ల బంగారును రాగా నతం డమందానంద భరితుఁడయి, 'యాహా! ఏమి మాయదృష్టము! పుట్టినఁగోమట్ల

లోఁ బుట్టవలె నందు రిందునకే కాఁబోలుసుమీ! ఏమా నవుఁడీ ట్లితరవ్యాపారమున నొక్కఁ-తూరి భాగ్యశాలికానోపు. పాడై, నాయొద్ద లోహము పదిబారువులేగాదా! వర్ధమానుఁ డెట్లు సంపాదించెనో కదా యిరువదిబారువులు? అనవసరంబుగ వర్ధమానునకే నలుబదిబారువుల సువర్ణము నెట్లిత్తు? చూడఁ జూడ మిక్కిలిగఁ గన్నులు కుట్టుచున్నవి. ఏమి యీ బంగారుకళ? దీని నేనపహరింప నొక్కఁ యుపాయంబు తోఁచెడు. మార్గమధ్యమున మన్మిత్రునను చరుల నెల్లఱ మత్పరివారంబున కొంకింత ద్రివ్య మాశఁబెట్టి యగాధమగు నంబుధిఁ బడఁద్రోయించెద. వార లియ్యకొనకుందురా? ఏల? ఎవరి కీప్రపంచమున ద్రివ్యమన్న నాశలేనిది? "ధనమూల మిదం జగ" త్తండ్రిగదా! కనుకనే

"జరయు మృతియులేని జనునట్లు ప్రాజ్ఞుండు
ధనము విద్యఁ గూర్పఁ దలఁపవలయు"

నని యార్యు లుద్బోధింతురు.

దుర్మార్గఁపు టాలోచనలుగల విష్ణుగుప్తుఁడు గృహాభిముఖుండయి తన సేవకులకు నాలుగుబారువుల కనకంబు నాశఁబెట్టి మిత్రుని సేవకుల నెల్లఱఁ దోయములఁ ద్రోయించి సకల శోభాయమానం బగు నజ్జయినీనగరప్రాంతముం జేరి పరిసరారణ్యమధ్యంబున హిరణ్యంబు సర్వంబు భూగుప్తం బొనరించి "పెన్నిధిఁగోల్పోయిన పేద" వోలె దుఃఖాక్రాంతుఁడయి దారిద్ర్యమున తట్టుముట్టాడెడివదనముతోఁ దొట్రుపాటువడుచు వర్ధమాను గృహంబున కేగి యెలుంగు నెత్తి యేడ్చు

చుండ, నతఁడు లోనుండి విని కవాట్యాంతరంబులు దాటివచ్చి 'యేమి విష్ణుగుప్తా! బిట్టువగచెద'వని యడుగ విష్ణుగుప్తుఁడు నేత్రము లెఱ్ఱబారఁ జొటచొటఁ గన్నీరు గార్చుచుఁ 'జెలి కాఁడా! ఇంకేమని తెల్పుదు? మనకొంప గుభాలున గూలి న'దని అొమ్మప్పళించుకొనుచుండ 'నాహా! ఇతఁడేమి యిట్లు వలుకుచున్నాఁడు. మున్ను దేనెంత మనంబున నదియుంబు బడి తినో యంతజరిగినది. కాని మిన్నక నీతఁడేమి చెప్పఁదలఁచెనో చూచెద'నని తలఁచి ధైర్యమూని 'వయస్యా! విష్ణుగుప్తా! ఏల వగచెదు. "గతజల సేతుబంధనంబు"నం గల లాభమేమి? గతించినదానికయి నీవి ట్లుదరంబు బ్రద్దలగున ట్లేడ్వఁ దగునే? తగదు తగ దూరుకో. ధైర్యముగొని జరిగినదానిఁ జెప్పుము. ఎవరికిగాని దైవము ప్రతికూలమైనపు డట్లుకాక మానదు అందులకు వెనుఁడవచ్చునా? ఏకాలమున కేది రానున్న దో యదిరాకమానదుగదా!' యని యోదార్పు మాటలు వలుక, విష్ణుగుప్తుఁడు తనమాయోపాయము చక్కఁగాసాగునని మాయఁపుడెందంబుబదిలపఱచుకొని 'వర్ధమానా! నే నేమని వచింతు. మనయిరువురిలోహము ఓనఁపు దీవింగల భద్రంబగు నొక గేహమున బదిలపెట్టి తాళములు వైచి బేరమాఁడుట కే విపణికి వెడలి మగిడివచ్చునరి కిలోహ మావంతయైనఁ గన్పింపదయ్యె. అంతఁగడుంగడు దీర్ఘకాలము విచారించిచూచి యయ్యో! ఇదేటిగతి. నమ స్తలోహమును నెలుకలరాయిడి వాతఁగొట్టి గేహమున కెట్లుగుదునా యని తలఁచి చిట్టచివఱ కెట్లో యిచ్చుటకు వచ్చితి. మిత్రరత్నమా!

నాకును నీహృదయంబు తెలియు. నీ వితరులవంటివాఁడవుగా, వయినను ప్రపంచములో నట్లనకొందురా తండ్రీ! "లోకులు పలుగాకు"లని వచించెదరుగదా' నాసామ్మందువా పదిబారువులు మాత్రమే. అబ్బా! విష్ణుగుప్తుఁడు తన్ను నమ్మి సంగడీఁ డియ్యగా లోహము నపహరించె నని యండ్రు గదా' నిజాని కానాఁడు పరమమిత్రుఁడ వగు నీచెప్పెడి హితోక్తులఁ జెడచెవింబెట్టి సంద్రమునఁ బ్రయాణమేల చేయ వలసివచ్చె? ఎంతదురదృష్టుఁడను? నాయట్టివానికా మాట దక్కుట! ఆబాల్యప్రవర్థమానమగు మనచెలిమి కీ పాడయిన ప్రయాణ మెన్నండెఱుఁగని కళంక మొక్కండు దెచ్చిపెట్టెనే?' యని పలుతెఱంగులఁ జంతాకులితమానసుండుంబోలె పలికి యింటికివెళ్లి వచ్చెద ననిచెప్పి నిజగేహముం జొచ్చెను.

సద్గుణరాశియగు వర్థమానుఁడు ధనం బపహరించిన దుష్టచిత్తుఁడగు విష్ణుగుప్తుం బొల్లుమాటలాడక యుల్లంబునం దల్లడమంది 'యేమి యీావింత! దురాత్మగుణము లిట్లు లుండుఁగదా! అందులకే మాన్యులు "నీచాః కలహ మిచ్ఛన్తి సన్ధి మిచ్ఛన్తి సాధవ" యండ్రు. వీని నెట్లేనిఁ దగిన యుపాయంబున వంచించెద. "మాయకులయెడ మాయావియయి ప్రవర్తింపవలయు" ననెడి యార్యోక్తి స్మరించి తొల్లియట్ల మెలంగుచు సమయమునకు వేచియుండెను.

ఒక్కనాఁటి సాయంసమయమున వర్థమానుఁడును విష్ణుగుప్తుఁడును ముంగిటితిన్నెపయిఁగూర్చుండి ముచ్చట లాడెడుతఱి విష్ణుగుప్తుని ముద్దులబిడ్డఁడు గజ్జియలు గల్లు

గల్లున మ్రోఁగ నజ్జెలువైచుచుఁ బరుఁగుపరుఁగున నప్పకడ
కేఁగి 'యయ్యా' ఆవలివీథిన నేవియో పండ్లమ్ముచున్నారు.
నాకుఁ గొన్నియిప్పింపవే'యని యడిఁగిన ముద్దులబాలకుని
వర్ధమానుఁడు 'బాబూ! ముకుందము!! నే నీకిప్పించెదర'మ్మని
సంతసమున జంకనిడికొని వెడలిపోయి స్వగృహముఁ బ్రవే
శించి యొక్కగదియందు భద్రపఱచి మధుపదార్థము
లందించి యటునిటుఁ దిరుఁగాడఁజొచ్చెను.

సూర్యుం డస్తంగతుం డాయెను. సరోవరనీలజలంబుల
పయి నీలచ్ఛాయ లావరించుకొనెను. విహంగంబులన్నియు
మగిడి కులాయంబులఁ జేరఁజొచ్చెను. అంధకారమంతట నా
వరించెను. చంద్రమండలము నక్షత్రమండలితో గండుమీఱి
పిండివెన్నెలఁ గాయుచుండెను. ఆవుదూడ లంబా యని తమ
తల్లులకడకు గంతులతో వెడలుచుఁ జూపరులకుఁ గడువినోద
మొసంగుచుండెను. పురంధ్రీమణులు కరకలితకంకణఝుణ
ఝుణత్కారంబులు మిన్నుముట్ట గోక్షీరంబులు పితుకుచుండఁ
బసిండి పాలగిండియలలో సుధాకరుండు త న్నాహ్వానించిరో
యన్నట్లు సాక్షాత్కరించెను.

విష్ణుగుప్తుఁడు తనముద్దుల కొమరుండు ముకుందుం డిల్లు
సేరమింజేసి చిత్తంబుత్తలంబందఁ దత్తరించుచుఁ బుత్రాన్వేష
ణార్థియయి వర్ధమానుని గృహమున కేఁగి, 'సఖుఁడా! ముకుందుఁ
డేడీ?' యన 'నన్నా! విష్ణుగుప్తా!! నే నేమని వాక్రుత్తు.
నానోట మాట రాకున్నది. వీథివెంట జంకనిడికొని నే వెడలు
నప్పు డొక పాడయిన టక్కరిగ్రద్ద యొక్కండు బలాత్కారించి

వాడియగు తన చంచువుల నన్ను గరంబు బొడిచి ముగ్ధల
కుప్పయగు ముకుందు నెట్లో నేవీక్షించుచుండఁగనె యెత్తుకొని
తివ్వన గగనమున కెగసిన' దని దుఃఖ ముట్టిపడఁ బలికెను.

ప్రళయకాలరుద్రునిభంగి నేత్రద్వయం బెఱ్ఱఁజేసి
నిప్పులు గ్రక్కుచు 'నేమిరా! ఓరీ మదాంధ!! దుర్మతీ!!!
నీ కీ యూహాపోహ లెట్లబ్బెరా? నీ నో రెట్లాడెరా? నా
సర్వస్వమగు ముద్దులపుత్రుఁ దస్కరింప నిట్టి యుపాయంబు
నొక్కండు బన్నితివిగా? ఆఁ చూడు మిదే నిన్నేమి చేసెదనో
రా! పాపీ! రా! రా!' యని కేకలువేయుచు నెట్టఁబట్టి
యాడ్చుచుఁ బురవీథిని వెడలుచుండ, గుంపులు గుంపులుగ
గుమిగూఁడిన జనసమూహము తమలోఁ దమరు పలురీతుల
ముచ్చటింపఁగడంగఁదొడంగెను. కొందఱు 'గ్రద్ద యఁట!
పసిబాలు నఁట! ఎత్తుకొనిపోయె నఁట! మ న్నెన్నఁడైనఁ
గన్నారమా' విన్నారమా, యిట్టివింత? పాప మా పసి
బాలు సా మ్మపహరింపవలె ననెడికోర్కెతో వర్థమానుఁడీ
పన్నుగడఁ బన్నియుండ నోపు' ననియుఁ గొంద 'అట్లనఁ
దగునా? గ్రద్దమాత్రము సామాన్యమైనదా యేమి? బాలు
నెత్తుకొని వెడలుట దాని కొక లెక్కయా? వర్థమానుఁడు
భాగ్యరాశియయి యట్టి పన్నుగడఁ బన్నె నన జన' దనియుఁ,
గొందఱు 'కాదుకాదు. విష్ణుగుప్తుఁడు తొల్లి తనధనం బపహ
రించుటచే మేధాశాలి గనక యోజించి సమయము గనిపెట్టి
"కుక్కకాటునకుఁ జెప్పుదెబ్బ" న్నట్లతం డట్లొనర్చియుండ
నోపు'ననియు, మఱికొందఱు 'ఊరకుండుఁ డూరకుండుఁడు.

వస్తు వొకచోట యనుమాన మొకచోట యన్నట్లు దమకు దమకుఁ గయ్యము లున్నచో ముక్కుపచ్చలారని ముద్దుల ముకుందుఁడేమి దోస మొనర్చె నని వర్ధమానుఁడు పసిబాలకు దాఁచిపెట్టు? ఇఁక విష్ణుగుప్త సాధించు నుపాయ మొండు లేదా?' యనియు ననకొనఁ జొచ్చిరి.

దుర్వారక్రోధభీషణుఁడగు విష్ణుగుప్తుఁడు తండోపతండములు గుమిగూడియున్న జనులనుండి ధర్మమున కొడిగట్టుకొని యున్న వర్ధమానుని కరద్వయంబుఁ బట్టుకొని న్యాయాధికారిం గలిసికొని ప్రణమిల్లి 'యీతండు మత్ప్రియసూను నాభరణేచ్ఛనెందేని మోసగించి గృధ్రంబొక్కండు తన్నుకొనిపోయె నను చున్నాఁడు. ఈపాపి పన్నిన మాయోపాయమును జక్కఁగ బరిశీలించి ననుఁ బ్రోచి నాముద్దులబాలు నా కప్పగించునట్లు సేయవేఁడెద' ననవుడు న్యాయాధికారి వర్ధమానునిం గని, 'యోయీ! నిను బలాత్కరించి యిటకుఁ గొనితెచ్చిన విష్ణుగుప్తుఁడు వచించిన యర్థంబెల్ల వింటివికదా! నీ వేమైన చెప్పుకొనఁదలఁచినచోఁ జెప్పు' మని యనుజ్ఞనియ్య వర్ధమానుఁడు కరంబుల జోడించి, 'మహాప్రభూ! సర్వజ్ఞులరగు దేవరవారికే వానిగుణం బెట్టిదియో తెలియరాకుండునా? నేనును నీముచ్చు టించిన విష్ణుగుప్తుండును గరంబుమైత్రి మెఱయ నిరపాయ మగు నుపాయమున వర్తకంబు సలుపు చుందుము. ఒక్కనాఁడీతఁ డెంతో యాతురతతో నాకడ కేతెంచి జీనఁపుదీవియం దినమునకు పాలునకు రెండుపాళ్లు బంగారు నిచ్చుచున్నా రని వ్యాధిగ్రస్తుఁడనయియున్న నన్నుం గరంబు ప్రేరేచి మత్సే

వకుల వెంట నిడికొని, యిరువదిబారువుల లోహముంగొని, వెడలి, మూఁడు నెలల కిలుసేరి, లోహంబంతయు నెలుకల వాతఁబడెననియు సేవకు లంబుధిం బయన మొనర్చుతఱి విష జ్వరపీడితులయి మడిసి రనియుం జెప్పి నన్నెంతయు మోసగించె. అట్టియెడ వీని ప్రియనందను నొక గ్రద్ద తన్నుకొనిపోయె నను టయం దాశ్చర్యమేమో సెలవిం' డని వినయముట్టిపడ విన్న వించెను. న్యాయాధికారి ముక్కు పయివే్రలుపెట్టుకొని నిశ్చే ష్టుఁడయి కొంతతడ వూరకుండి సేవకులవైపు దృక్కులఁ ద్రిప్పుడు, వార లెదుట నిలిచి 'దేవర సెల వెయ్యది యన వీరుర లీతఁ ణంబ విష్ణుగుప్తుని ముక్కునకు నీ రెత్తుఁ డన వా రట్లు సే యఁగడంగుఁడు, మొదలంట నఱుకఁబడిన కదళీ స్తంభములీలఁ బ్రిభుపాదములం బడి మిత్రుఁ డగు వర్థమానుఁడు వచించిన దెల్లయు నిజమనియు నీకముం దెన్నం డట్టికార్యములకు గడంగననియు నీతెప్పు సైరింపుఁడనియు మొఱవెట్టుకొను చున్న తుచ్ఛవైశ్యు నావలకుఁ దోఁయించి వర్థమానున కతని వసించి నిప్పించి ముకుందుఁ డల్లి కప్పగింపఁ జేయించి దురాత్మ గ్లునకు తగినశాస్తిఁ జేసిన గాని లాభము సేకూర దని మనంబున దృఢంబుగ నిశ్చయించి కుతంత్రుఁ డగు విష్ణుగుప్తుఁ గారా గృహనిబద్ధుం జేయించి తన్నెల్లఱు వేనోళ్ళఁ బ్రశంసింపు చుండఁ జక్కని పరిపాలన మొనర్చుచుండెను.

ఓ చదువరీ! మిత్రద్రోహముసలఁ నిహపరములకు దూరుఁడై విష్ణుగుప్తురీతి నర్థమును మానమును గోల్పోదు మని యెఱుంగునది.

IV

విద్వన్మోక్షము.

అనుపమానశోభాసనాథంబైన మద్రదేశంబున మాణిక్యశర్మ యను విప్రోత్తముఁ డొక్కండు గలఁడు. ఆతఁడు తపస్స్వాధ్యాయసత్యబ్రహ్మచర్యముల శ్రద్ధాభక్తులతో జరుపువాఁడు. మఱియు నతండు బహుదేశాటనంబు సలిపి బహువిద్దెలనేర్చినవాఁడు. గ్రామమునంగల విప్రబృందమున నతఁడు మేటియై సర్వజనసమ్మతంబుగఁ గాలము గడఁపుచుండు. జితేంద్రియుండును మాతాపితృభక్తుఁడు నన నాతఁడె యనఁదగు. ధర్మరతుఁడై యెల్లకులజుల నొక్కభావమున జూచుచు నతఁడు నెల్లఱకుఁ దలలోని నాల్కవలెఁ బ్రవర్తిల్లుచుండు.

సర్వమున్నను మృతసంజీవిం బడయనెంచి యాద్విజుఁడు తనసతికిఁ బ్రియంబుమీఱ నిట్లనియె—'వింటివా, వాల్గంటీ! నేటిరాత్రికి యిలువిడఁచి దుర్గమంబగు నొక్కయరణ్యంబునకు సని ఘోరతపంబుఁ గావింప మనసయ్యెఁడు. ఎన్ని భాగ్యభోగ్యములున్నను నవసానమున కుపయోగపడవుగదా?' విప్రనారీరత్నమగు ప్రభావతి భర్తపలుకుల నాకర్ణించి 'నాథా! తమరు మక్కువంబున వక్కాణించు చక్కనివాక్కు నా కెఱుఁకపడదు. అంత్యదశనుగూర్చి నేఁడే ముచ్చటింపనేల? మన మీభూతలమున కేతెంచినపుడేమైనఁగొనివచ్చితిమా మఱలఁ గొనిపోవుటకు? సర్వము నెఱిఁగిన తమ కెట్టి సందియమ్ము

పొడమె? బ్రతుకు కొలఁదికాలమును నెల్లఱకు దూరమై విపిన
ముల వసించెద ననుట తమకే గల్గెనా?' యని దీనగద్గదస్వరమై
పలికెను.

మానవజన్మము తృణప్రాయమనియు దాని భగవదా
రాధనమువలన చిరకాలస్థాయినిగా నొనర్పవలయుననియు
నా భూసురుని దృఢసంకల్పములుగాన యెట్టకేలకు బిట్టుగఁ
దన పయనమునకయి వగచుచున్న వగలాడిం గాంచి
'మగువా! వెడలివచ్చెద సుఖం బుండుము. దైవము నీకును
నాకును నీడ. తిరిగి వచ్చితినా భువనంబును జయించు దివ్య
వరంబును దెచ్చెద. భగవదారాధనము నిరర్థకంబు గాదు
గదా!' యని పలుకుచు గృహము వీడి పరిసరారణ్యప్రాంత
ముల నేగుచుండెను.

సర్వలోకైకపురుషుఁడును దీనజనపోషకుండును నార్త
త్రాణపరాయణుండును నగు శ్రీ వైకుంఠవాసుఁ డా
భూసురాభరణము మనోనిశ్చయము బరీక్షింప నెంచి వృద్ధ
విప్రునిరూపుఁదాల్చి చేత దుడ్డునొక్కటి బూని గజ గజ
వణఁకుచు 'హరిహరీ! నా కెంత దురవస్థ వాటిల్లె.
ఎంత సుకృతమొనర్చిన వారలకో పుత్రులు పుత్రికలు
పౌత్రులు. నాబోఁటి దరిద్రునకా? ఈ కాననమధ్యమునఁ
గన్నులు గానరాకున్నవిగదా! ఆహా! ఏమిది? వార్ధక్యము
నకుఁ దోడీయంధత్వ మబ్బెనా యనిలుఁ డనలునకుఁ జేదోడైన
నట్లుగ నుండును. ఎంత ఘోరపాప మొనర్చిన నాకీ గతి
పట్టవలయు? సమస్తము మనహస్తముల నున్న దని విజ్ఞప్తిగు

దుము అన్నియు వ్యర్థములు సుమీ ?' యని బిగ్గరగఁ బలు
కుచు మాణిక్యశర్మను గలిసికొనెను.

మాణిక్యశర్మ వృద్ధబ్రాహ్మణునివచనములు వినుచు
తన మనమున, 'నన్నా! నే నెందు కీప్రపంచమున సృష్టింపఁ
బడుట ? కామక్రోధమహామకరసంకీర్ణంబయిన యీ సం
సార మెన్నికష్టపరంపరలకు గురి కావలయును ? ఆహా!
నాయూహ కడుదొడ్డది. త్వరితముగ మేల్కని సంసారమును
విసర్జించితి. అబ్బా! ఈ వృద్ధుని కెట్టి యిక్కట్టు లుప్పతిల్లె.
"అంత్యదశ లావు దుఃఖమండ్రు" నిందులకే గాఁబోలు!
యావత్ప్రపంచమున నేజీవి యుత్కృష్టమైనదిగఁ బరిగణింపఁ
బడునో దానికేగదా యిన్ని యిక్కట్టులు! తక్కుంగల
జీవరాశిస్థితి యికెట్లుండును ? మృత్యువును జయించుటకు
నా కీశ్వరుఁడు సాయపడుఁగాఁత' మని చింతించి యిట్లు సంభా
షించు—

'అయ్యా! నమస్కార మిదే.'

'నాయనా! నీ వెవరు? నానేత్రములు గానరాకున్నవి.
శుభమగుఁగాఁత!'

'బాబూ! నే బ్రాహ్మణకులజుఁడను; మాణిక్యశర్మ
యందురు.'

'ఎక్కడకు నీ విటు వెడలుట ?'

'అరణ్యములకు.'

'ఎట్టెట్లూ! యరణ్యములకా? ఏమి నీధైర్యసాహసములు? గృహముకడనుండి భగవంతుఁ డిచ్చినదాని ననుభవింపక కాననముల నీ వేమి గాంచెదవయ్యా? రా! యింటికి పోవుదము.'

'స్వామీ! తొల్లి ఋష్యాదులు మనలేదా?'

'సరియె సరియె. నీ కీపయనముపయి కోర్కి కడుదొడ్డదిగ నున్న ట్లున్నది. చూడ నడివయస్సున నున్నాఁడవు. నీ కీ తపములేల?'

మాణిక్యశర్మ కాలవ్యవధి యగునని చాలఁగ మనమున దలఁపోసి విప్రుతోడఁ ద్వరితగతి సంభాషణ ముగింప నెంచి-

'అర్యా! ఎన్నిపనులు నేసినను నిరర్థకములెగదా?' యనఁడు బ్రాహ్మణరూపమున నున్న పరంధాముఁడగు వైకుంఠవాసుఁ డా బ్రాహ్మణునితో 'నాయనా! నిరర్థకముకాని దిలం గానము. ఏ భగవంతునివలన సృష్టింపఁబడినదో యాభగవంతునిలో నైక్యమగుచున్నది. అం దాశ్చర్య మే మున్నది? మృతికి లోనుగాని దెవరు? సృష్టికర్త యగు బ్రహ్మకును బోషణపరిభుఁడగు శ్రీమన్మహావిష్ణువునకును లయకర్తయగు నీశ్వరునకును మాత్రము మృతి తప్పుననుకొంటివా? మానుము, నీ వెట్టి వెంగళప్ప వేసములు. రమ్ము నాతో ర' మ్మని ధైర్యమానసుఁడయి యాతనిగృహాభిముఖుఁ గావించు నుద్దేశముతోఁ బలికెను.

ధర్మనిరతుఁడగు మాణిక్యశర్మను వృద్ధబ్రాహ్మణుఁడు మరల్పఁ జాలకపోయెను. ఎన్నిప్రయత్నము లుపయోగించి నను నవివేకునియందు హితవుంబోలె నన్నియు నిరర్థకంబు లయ్యెను. శ్రీయాదిలక్ష్మీశుఁడు కొంతదూరము సని యొక్క పొదచాటున మాయమగుట మాణిక్యశర్మ కన్నులార వీక్షించి 'ఆహా! నే నెంతదురదృష్టుఁడను' శ్రీమన్నారాయ ణుండును నాదిమధ్యాంతరహితుండును దీనజనోద్ధారకుండును నగు భగవంతుండు నామనంబుఁ బరీక్షింప నేతెంచెఁ గాఁ బోలు! లేకున్న నింతలో నదృశ్యుఁడు కాఁగలఁడా? అయ్యో! నే నెంతయో ధిక్కరించి మాటాడితినే! పెద్దయన్నియైన గార వింపనైతి. ఎంతపాపమొనర్చితి? ఎంతదోస మొడిఁగట్టుకొం టి? ఏభగవంతుఁడెల్లలోకములకుఁ దండ్రియో యేమహాతేజ స్సంపన్నుఁడు పరస్పరసంబంధముగల చేతనాచేతనపదార్థం బులతోఁ జిత్రవిచిత్రముగా సృజింపఁబడిన యీ పంచభూతా త్మకంబగు నఖండప్రపంచమునకుఁ గర్తయో, యేజగద్వ్యాజ మానుఁ డవిచ్ఛిన్నప్రభామయంబులై యహర్నిశ లేకరీతిగా వెలుఁగు సూర్యచంద్రనక్షత్రాది తేజస్సుల సృజించి ప్రాణా ధారభూతం బగు వాయుభూతంబుఁ బుట్టించెనో, యట్టి సర్వ వ్యాపిని సర్వజ్ఞుని నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావుని నవిచ్ఛిన్న భక్తితోఁద్రికరణశుద్ధిగా ధ్యానించుభాగ్యము నే నోఁ చుకొననైతి. ఎన్నిశాస్త్రములు నేఁ జదివి యేమిఫలము? కనుదమ్ములయెదుర గన్పట్టిన కంజాక్షుని, కడుపుడఱుఁ గుకొనిపోవునట్లు ప్రగల్భము లాడితి. కాని మ్మిఁక నేఁజేయు

న దేమున్నది? "గతజల సేతుబంధనము" వలనంగల ప్ర
యోజన మావంతయులేదుకదా! మఱియు నే నాపుండరీ
కాక్షు నేమని దూషించితి? మానవజన్మ నిరర్థకమైనదనియు,
దానివయి నా కిచ్ఛ లేదనియుఁ బలికితిఁగాఁబోలు! ఇందు దోస
మేమి? సర్వలోకైకపురుషుఁడగు జగన్నాథుఁడు నాదోసఁ
గుఁలఁ దోసిపుచ్చుగాక' యనుచు సరణ్యమును బ్రవే
శించెను.

భూసురాభరణమగు 'మాణిక్యశర్మ యనుదినంబును
వేకువజామున మేల్కాంచి నిష్ఠాగరిష్ఠుఁడయి తపంబు సలుపు
చున్నదుదినంబుల కొక్కతూరి కందమూలాదులఁదినుచు మొ
దటిమాసంబున, బదిదినముల కొకసారి తృణపర్ణముల భక్షిం
చుచు రెండవమాసంబున, బదునైదు దినముల కొకపర్యాయ
ము వాయుభక్షణంబు సేయుచుమూఁడవమాసంబున, నాలుగై
దాఱుమాసముల నేపదార్థంబునొల్లక, సర్వలోకములకు మా
తయుఁ ద్రిమూర్తులకుఁ బ్రసన్నురాలును దీనులకుఁ గల్ప
తరువును నగు దుర్గను బ్రత్యక్షము సేసికొనెను.

విప్రరత్నము భయసంభ్రమమ్ములొక్కుమ్మడి
బయలువడఁ దొట్రుపడుచు గద్గదస్వరంబున 'తల్లీ!' యని
పిలిచెను. దరహాసచంద్రికాసుందరవదనారవింద యగు నగ్గి
రీంద్రనందిని, 'నాయనా! నీకోర్కె యెయ్యది? ఏ నీతపంబు
నకుఁ గడుమెచ్చితి. యుక్తవయస్సురాకమున్నె విద్వేషరాగా
దుల వదలి ధర్మమూర్తివై పటుత్వంబున పెక్కుదినంబులు
ఘోరతపంబొనరిచి నన్ను సంతోషింపఁజేసితి' వన, నాధరణీ

సురోత్తముఁడు కేలుమోడ్చి 'అంబా! నాకోర్కి నీ వెఱుఁ
గుదు. జగజ్జనని వగు నీ కీజగజ్జాలంబుల నాతంకంబుగలదే?
బ్రహ్మాది దేవతలు కోరరానిదేఁ గోరుచుంటి, నయ్యది
మృతసంజీవిని. శ్రీమత్సింహాసనేశ్వరి వగు నీవు కరుణించిన
మజ్జన్మసాఫల్యపాత్రం బగు' నని వేఁడెను.

హరిహరహిరణ్యగర్భులఁ గన్న పరాభట్టారిక తన
డెందమున, 'నేమి యీభూసురునికోర్కి! మౌక్తికము, పద్మ
రాగము, వజ్రము, ప్రవాళము, మరకతము, నీలము, గోమేధి
కము, పుష్యగారము, వైదూర్యము నను నవరత్నములఁ గోర
రాదా? సామ్రాజ్యంబు లగు రాజ్యభోగంబు లర్థింపరాదా?
అభ్యర్థనీయంబులు పరశ్శతంబు లుండ నీపండితంమన్యున కీ
వరంబేల? మృతసంజీవినిచేఁ బ్రపంచమును మృత్యువాతఁ
బడకుండ నిలుపఁగలఁడేమో? ఏమి వీనివాంఛ? ఎల్లకాలము
తానే తనదారపుత్రాదులతో నుండవలయుననియా? అట్లు
విచారించినను సంతానంబు సున్న. ఇంక నెందుల కీ బాపని
కింతయాశ? కాని మిమ్మాతఁ డిద్దానివలన నెంతకాలము జీవిం
చునో చూచెద. తొల్లి బ్రహ్మనుగూర్చి తపంబొనర్చి పెక్కు
వరంబులఁ బడసిన హిరణ్యకశిపుఁ డెన్నాళ్లుండె? దీని నొక
యుపాయంబున నిచ్చెద' నని తలఁచి 'భూసురా! ఇవిగో కొన్ని
పచ్చనిపత్రంబుల నిచ్చెదఁగొనుము. నీ వే శవమునకుఁ బ్రాణ
మీయఁదలఁచెదవో దానిపయి నీయాకులలోఁ గొన్నింటి
రసంబుఁ బిండు, ముత్తరక్షణంబ యది యుజ్జీవించు' ననుచు
నాసింహవాహ పత్రములఁ బ్రసాదించి యంతర్ధానమయ్యెను.

మాణిక్యశర్మ యమందానందభరితుఁడయి దేవి యనుగ్రహించినయాకులమహత్తున కచ్చెరు వందుచు 'నే ధన్యుఁడ నైతి ఏతల్లికై యహర్నిశలు దప మాచరించితినో యా భువనమాత నాయందుఁ గల సంపూర్ణానుగ్రహముచే నీపత్రముల నా కిచ్చె' నని ముఱియుచు గృహాభిముఖుఁ డాయెను

బ్రాహ్మణోత్తముఁడంబచేఁ బ్రసాదింపఁబడిన యాకులఁ గొని మార్గమధ్యమున నా పత్రముల దివ్యశక్తిఁ గనుఁగొనఁ గుతూహలుఁడై యటునిటు నలుదెసలఁ బరికించెను. కాని యెయ్యదియుఁ గానరామిం దన మనంబున, 'నేమిది? కడు వింతగఁ గన్పించెడు. ఎటు పరికించినను నొక్క జీవి కన్పించదు. దివ్యశక్తి నా హస్తముల నంటవలననా యేమి! లేకున్న నెటుఁజూచిన వివిధాలంకారశోభితంబయి నానా వర్ణములవారితో నానందమున నొప్పు నీ భువిని మచ్చునకైన మనుజుఁడు గానరాఁడే? ' యని పెక్కుతెఱఁగులఁ దలపోయుచుఁ బ్రాణములఁ గోల్పోయి యొక్క పొదకడఁ బడియున్న పుండరీకంబు నొక్కండుం గాంచి 'బళిరే! నా పుణ్యంబు పండె. నా మనోరథంబు లీడేరె. నే ధన్యుండనైతి. అంబ ప్రసాదించిన పత్రములశక్తి నిటనె పరీక్షించెద. "నాలస్యా దమృతం విష" మందురుగదా మాన్యులు! ఇంక నే నేల తడవు సేయవలయు'నని "వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః" అన్నట్లు దుష్టమృగమగు నా వ్యాఘ్రంబువలనఁ దనకుఁ జావు గలుగునన్న మతిలేక సత్వరము నా దళముల నస్థులతం

బుగఁ బిండ, నా శార్దూల మతిదారుణంబుగ గాండ్రించుచు నా విప్రునిపై ఁబయింబడి వాని మృతుని గావించెను.

భర్తయగు మాణిక్యశర్మ గృహము వీడినదాది యను దినంబు నుమామాహేశ్వరులఁ దన డెందమున నిలిపి నిష్ఠాగరిష్ఠురా లయి దేవపూజ లొనర్చుచు భర్తరాకకయి యెదురుచూచుచున్న ప్రభావతి కొక్కనాఁటిరేయి నాలవ జామున హైమవతి కలలోఁ బ్రత్యక్షమయి మాణిక్యశర్మ దేవియనుగ్రహంబునఁ బత్రములఁ బడయుటయుఁ బదంపడి యతఁడు వానిం జచ్చినబెబ్బులిపయిఁ బిండుటయు నద్దాని వలన నతండు హతుఁడగుటయు మృతినొంది పడియున్న స్థలంబును, నాదిగాఁగల సర్వవృత్తాంతంబు నెఱిఁగించి యదృశ్య యగుడు, నాపతివ్రతాశిరోమణి పరమేశ్వరి చెప్పిన తావున కేగి యంబికాప్రసాదితావసిష్టపత్రముల భర్తృ కళేబరంబు పయిఁ బిండి సజీవుగ నొనర్చుకొని స్వగృహమున కేగి చక్కఁగఁ గాఁపుర మొనర్చుచుండెను.

పాఠకోత్తమా ! ఎన్ని విద్దెలనేర్చి విద్వాంసుఁడయినను వివేకించు తెలివిలేకుండెనేని యవియన్నియు మాణిక్యశర్మకుం బలె నిరర్థకంబు లగు.

క॥ మతియ కళాకృషి బీజము
మతియ తన ఫలప్రవృత్తి మాఱము తలఁపన్
మతియ చెలి మతియ చుట్టము
మతిహీనులు చూడ నెఱరడు మూర్ఖులు ధాత్రిన్.

V

అతిథిసత్కారము.

ఆర్యావర్తమున భూసతీతిలకాయమానంబై యవంతి పురంబు రాజిల్లు. ఆపురీమతల్లి వేదశాస్త్రసంపన్నులై సదాచారపరాయణులగు బ్రాహ్మణులతోడను, రాజనీతి ధురంధరులయి పోరులఁ గుమారజయంతులనేని సరకుఁగొనని రాకొమరులతోడను, శివకేశవబ్రాహ్మణభక్తిపరులై యలకేశ్వరునకేనిఁ బరాభవంబుఁ దిరంబుగఁ జేయఁగల వణిగ్వరులతోడను, కులాచారపరినిష్ఠితులయి గోబ్రాహ్మణుల నారాధించుచు సర్వసస్యసమృద్ధిగల సచ్ఛూద్రులతోడను నితరవివిధపరికరప్రకరముతోడను డంబు వహించియుండు.

అప్పురంబునఁ గులక్రమాగతసకలవిద్యాప్రవీణత గలిగి స్వభావశరుం డగు గార్గ్యుం డను విప్రుండు కలండు. అతండు రూపవతియు విద్యావతియు గుణవతియు నగు సుమతి యను కన్యకం బెండ్లాడెను. ఆద్విజుఁడు దుస్సాంగత్యమున వేదశాస్త్రములతోపాటు కులధర్మంబులంగూడ గోల్పోయి దారులకొట్టుటయందును బందిపోటులయందును నొకఁ డన నేల, సర్వదుష్కార్యప్రణాళికయందును గార్యదక్షత్వమూని గోప్యవర్తనంబున మెలంగుచుండెను. వెండియు నతండు వాణిజ్యకుశలతం గాంచి కోస్తావ్యాపారంబున కడుదక్షుండై యిచ్చిపుచ్చుకొను నేర్పున తనకుఁ దాన సమానుండై కపట

విధానంబునఁ గొన్నిక్రోట్లరొక్కంబుఁ జేచిక్కించుకొని పరా రగుచు ననేకపురంబుల నిట్టి ఘోకా నొనర్చుచు మానాభిమా నంబులం ద్యజించి రాజదండనంబున కొకింత యవకాశంబు గలిగించుచు మెలంగుచుండు.

జీవితేశుండు గుడ్డివాఁడైన కుంటివాఁడైన సన్మార్గుఁడైన దుర్మార్గుఁడైన విద్వాంసుఁడైన నవిద్వాంసుఁడైన కలవాఁడైన నిరుపేదయైన సతీమతల్లి కాతండకా దైవంబు. ఉత్తమాంగనా మణియగు నాసుమతి ప్రాణనాథుండు చూచినను జూడకున్నను దిట్టినను గొట్టినను బెట్టినను బెట్టకున్నను పతియె పరదైవంబని హృదయకమలంబునం దలంచుచు నవకాశము గలిగినంత వట్టు సభక్తిఁ బ్రియునకు నకాలమున కనుకూలస్నాన మాడించి ధౌతవస్త్రములఁ గట్టనిచ్చి కుంకుమాగరు కస్తూరి నిస్తులంబగు శ్రీగంధంబు మేన నలంది పంచభక్ష్యపరమా న్నంబులఁ గుడువఁబెట్టి సాపడుచుండఁ దాళవృంతంబుఁగొని మెల్లన విసరుచు భోజనానంతరము వీడియమొసఁగి పాదసేవ సేయుచు నిదురించిన పిమ్మట భర్తృపాత్రంబున భుజించి యిల్లు దిద్దుకొనుటయం దొద్దిక కలదియయి తద్ద రాణించు చుండు.

ఆ సీమంతినీతిలక మొక్కనాఁడు తన నెమ్మనంబున భర్తృకృతకౄరకార్యపరంపరారింఛోళి తలఁపునకు రాఁ "బరమేష్ఠి మన్నాథున కనేతాదృశంబగు శార్యం జేల పుట్టింపవలె? లోకమున మానవుండు సౌజన్యమునంగాదె యెల్లర మెట్టియని ప్రసిద్ధి వడయుట. దౌర్జన్య మన్ని యెడల

గర్హ్యమొకదా! అఖిలసర్జనకలాప్రవీణుండగు వాణీప్రాణ
నాథుండు కొందఱ మతిమన్మూర్ధన్యులుగను మఱికొందఱఁ
దద్వ్యతిరిక్తులుగను నేల సృష్టింపవలె? అయ్యో! ఏమి నా
యీ వెఱ్ఱి. పరమేష్ఠినినోటయనరాని మాట లనుచుంటి. బంధు
గురుజనంబులయెడ భేదబుద్ధినొంది దరిద్రుఁడయి, యింద్రి
యనిగ్రహుండు గాఁజాలక మృణ్మయంబయిన భిన్నఘటంబున
జలంబులు జాలుగొను తెఱంగున దినదినంబునకు నాయువు
క్షయంబై మృత్యువుసన్నిహితంబై వచ్చినతఱి జచ్చుటయు
మఱలఁబుట్టుటయుం గలుగుచుండ నే నజ్ఞాననై మద్భర్త కా
నలినోద్భవుండు దౌర్జన్య మేల యొసఁగవలె నని దుఃఖింపనేల?
"కర్మ కస్వకృత మత్రి నభుంక్తే" యనునట్లు బ్రతిజీవియుఁ
దన చేయుకర్మ మనుభవింపవలయు నని రాద్ధాంతము గలదు
గదా? "చేసికొన్నవారికి చేసికొన్నంత మహాదేవ" యన్నట్లు
నాచేసికొన్నదుష్కృతము న న్నీవిధి కలఁతవెట్ట నజ్ఞానమున
భాషానాథుఁ దూలనాడనేల? ఏమహాత్ముఁడు సకలకార్యో
త్పాదిశక్తియుక్తుండై పావకుఁడు దారువులందు నంతర్హిత
ప్రకాశుండై యున్నచందంబున సతతము వర్తించుచుండు
నో యట్టి సర్వరక్షకుఁ డనుగ్రహించిన నాభర్త సద్గుణమణి
ఖని కాకుండునా? ఈవిపత్తునుండి పదరజోలవంబున ఱాఁతినాఁతి
జేసి సీతను వరించి రావణుసపుత్రకముగ సంహరించి యెల్ల
లోకములకు మేలొసంగిన శ్రీరాముఁడు మన్నాథుదుర్గుణ
ముల నణఁచి నన్నుద్ధరించుగాక!' యని గట్టిగఁదలఁచి పత్యు

చానసమే తన కిహాపరసాధన మ్మని నమ్మి కాలము గడఁపు చుండెను.

ఏ తేజస్సంపన్నుఁడు భూమియందును నంబరమునం దును నగ్నియందును నీటియందును వాయువునందును నిండి సర్వవ్యాపకుఁడై యాదిమధ్యాంతరహితుఁడై జగత్కా రణుఁడై వెలయుచున్నాఁడో యట్టికరుణారసార్ద్రచిత్తుఁడును నామరూపశూన్యుఁడును బద్మపత్రాయ తేక్షణవిరాజితుం డును గోవర్ధనధరుండును సర్వశక్తియుతుండునునగు నాదివిష్ణువు పతివ్రతాశిరోమణియు వినయవతియు వివేకవతియు విని ర్మలచరిత్రయు గృహకృత్యనిర్వహణదక్షయు సదాచార సంపన్నయు ఋజుమార్గావలంబినియు మృదుశీలయు వేద వేదాంగములఁ జక్కఁగా నెఱింగిన ధర్మతత్పరయు నగు సుమ తికి నేమంబు నేకూర్ప సమకట్టె.

సీ॥ నిడుదకెంజెడగుంపు నీరెండలను గాయఁ
దెలిబూది దెసలకుఁ దెలుపులొసఁగఁ
గటినున్న చిఱుతచెంగావిపుట్టము కావి
పిల్లమబ్బుసొబగు పెంపుఁజేయ
వెన్నునఁ దగిలించి యున్నకృష్ణాజిన
ముప్పరఁబు చెలువుఁ గుప్పచుండ
దండంబు నవకరకాండఁబు నవకరిం
పఁగఁ గమండలువుచేఁ బరఁగుచుండఁ
దన్మనోముఖనేత్రపద్మములు సెలఁగ
గాఢమోహాంధకారంబు గడఁకుఁ దొలఁగఁ

బాలపంకజబంధువుపగిఁది నటకు
వచ్చె నొకజడదారితేఁ డచ్చెరువుగ.

గార్గ్యుఁ డింటలేనితఱి ప్రవేశింప నాపతివ్రతాతిలక మాలతీమ్రపతి కపటవేషంబుఁ జూచి కేవలవిప్రుఁడుగాఁ దలఁచి నమస్కరింప నాలోకలోచనుఁడు నాశీర్వదింపుడు నయ్యోషామణి యాపురుషోత్తము నుత్తమపీఠమునఁ గూర్చుం డఁబెట్టి తాళవృంతానిలంబున సేదదీర్చి, 'తపోధనా! తమ వదనంబు వీక్షింప గడుడవ్వునుండి యేతెంచిన ట్లగపడు చున్నది. శీఘ్రమయోగిరముసేసి పెట్టెద నీశయ్యఁబరుండుఁ' డని వేఁడెను. 'తరుణీ! భూమండలంబునంగల దేశముల నెల్ల నే ననవరతము గ్రుమ్మరుచుందు. నేఁటియుదయమున మేల్కాంచి కడుడవ్వు నడఁచి నీగృహము సేరినాఁడ. నీగే హముఁ దిలకింపఁ "పెన్నిధిఁగన్న పేద" వోలె నామానసమున సంతోష ముదయించెడు. క్షుద్బాధాపీడితుఁడనై యసు వులు విడువ నంసిద్ధముగ నున్నాఁడను. తల్లీ! కరుణించి యన్నము పెట్టి నన్నంపిన నిన్నంతయుఁ బలుదేశములఁ జెప్పెద. అంతియకా దబలా! ఎల్లదానంబుల నన్నదానం బసమానంబనియు నద్దానిచే సిద్ధించుపుణ్యం బగణ్యంబనియు నెఱుఁగుము. నీవు నిరంతరాన్నదానశీలవు. నేనా యతిచం ద్రుఁడను. ఇఁక సందియమేల' ఇంతకన్న ఘనకార్య ముం డునే? నాయాఁకలిఁ దీర్పు' మనెను.

'యోగిశ్రేష్ఠా! తమరు వచించినదెల్ల నిక్కువము.

ఏ నన్న దానమహిమ నెఱుఁగనిదానఁ గాను' త్వరలో వంట చేసి తెచ్చెద, క్షమియింపుఁడు.'

'ఓలలనా! నీ వెప్పుడో చేసిపెట్టెదనని నా ప్రాణములు నిలువవు. చలిదియన్న మునయిన నాకింత బెట్టుము.'

'ఆర్యా! సమస్తశాస్త్రపారంగతు లగు తమ రట్లనఁ దగునే? నిష్ఠాగరిష్ఠులును యజనయాజనాధ్యయనాధ్యాపనదానప్రతిగ్రహంబు లొనర్చు మిముబోంట్లు చలిదిని గుడుచుట కియ్యకొందురే?'

'ఓ యంగనా! ఎట్టి నిష్ఠలయినను ప్రాణము లున్న నే సుమీ! ఆలసింపక వడ్డింపుము. ని న్నే దోసము నంటదు. మేన నసువు లున్నగదా భాండశుద్ధియు గృహశుద్ధియుఁ జిత్తశుద్ధియు విచారించుటలు? "క్షుధాతురాణాం నరుచి ర్న కాల" యని మాన్యు లందురుగాదె?'

పాప మా మృగేక్షణ కే తెఱవును గానరాదయ్యె. వృద్ధుఁడును నిర్మలచిత్తుఁడును యోగ్యుఁడు నగు నాయతీశ్వరు నకు జలిది నిడుట కాయమకర మాడకున్నది. వంటకంబు సేయువఱకా యాతఁ డోపికవట్టున ట్లగపడుటలేదు. మిన్న కుండిన దో పరమసాధు వలుగును. ఆతఁడు క న్నెఱ్ఱఁ జేసెనా మేరువు చలించును; దిగ్గజములు మ్రొగ్గును; చుక్కలు రాలును. "గుడులుమ్రింగువానికిఁ దలుపు లేపాటి" వన్నట్లు ప్రపంచమును తాండవమాడించుదివ్యప్రభావున కొక స్త్రీ లెక్కయా?

సుగుణమణియగు సుమతి తనమనమున 'నాథా! విచారించి చూడ నీతఁ డెవ్వఁడో దివ్యపురుషుఁడుగాని వేఱొండు గాదు. నను పరీక్షింప నేతెంచిన మందస్మితవద నారవిందుం డగు నారాయణుఁడో ముజ్జగములఁ బోషింపఁ గాలకూటవిషముఁ ద్రాఁగిన విరూపాక్షుఁడో యై యుండ నోపు. కానన్నది కాకమానదు. "ఓటిలో తలఁదూర్చి రోకటిపోటునకు వెఱునదీఱునా ?" యని తలఁచి లోనికి వెడలి భాండంబునందలి చలిఁదియన్నంబునంతయు నొక యరటియాకునబెట్టి పెరుగుబోసి దీసిందిని యాఁకలివాపు కొం' డని సలిలముల పాత్రి నంచి గృహముసొచ్చెను.

ఆ లలనామణి లోనుండి బయటి కేతెంచుసరికి నతఁ డెల్లపదార్థముం దిని, 'బింబాననా ! నీ విడినపదార్థ మావంత యయిన నాఁకుత్తు నాపలేదు. కనికర ముంచి యొకింతఁ బెట్టు' మనవు డాకె యచ్చెరువందుచు భాండంబున బువ్వలేమిం దెల తెల పోవుచుండ నాపద్మాక్షుఁడు 'తోయజాక్షీ ! ఆలసించెద వేల ? వెదకి కొన్ని మెతుకులనయిన మజ్జిగలో గలిపిపోయు' మన నాసుందరవదనయు నట్లొనర్చెను.

మాయవేసకాఁ డతిత్వరితముగ నెల్లయుఁ గుడిచి, 'పూఁబోఁడీ ! ఇంక నేమైన నిడి నాయాఁకలిఁ బోఁగొట్టు' మని వచింపుడు నాయమ కడుంగడు నాశ్చర్యమగ్నమానస రాలయి చేయువదిలేక కాఁగుచున్న పాలదుత్త నివ్వ నెల్ల క్షీరంబుల నొక్కతుత్రిటిలోఁ ద్రాఁగి యాఁకలితీఱలే దేమైనఁ దెమ్మని గజిబిజి చేయుచుండ నప్పటికి తయారైన శాల్యో

దనంబును హైయ్యంగవీనంబును మధురసూపంబును రుచ్యము లగు శాకంబులును కమ్మని పిండివంటలును నన్నింటి నింట లేకుండ వడ్డింప సంయమివరుఁ డన్నింటిఁ దినివైచెను.

విప్రనారీరత్నముచే నివ్వఁబడు పదార్థముల నామా యకాఁడు భక్షించి మఱి యెదురు చూచుచుండ నావిప్రపత్ని కేమార్గముదోఁపక 'నబ్బా! యిదెట్టివిపరీతము' వార్థక్యమున నండి యొడలు కదల్పఁజాలని యితని కీయాఁక లెట్లబ్బె? ఈతని నింతఁదనుకనరుఁడని తలఁచితికాని నరుఁడు కాఁడు కాఁడు. నర రూపముననే తెంచినత్రిభువనాధ్యక్షుఁడగుసహస్రాక్షుఁడో కాం చనమణిపుంజగుంజద్భూషణభూషితుం డగు పుండరీకాక్షుఁడో యత్యంతకృపాళుత్వంబున ముజ్జగములఁ బోచిన విరూ పాక్షుఁడో యని తలఁచుచుఁ గనుఱెప్పవాల్చునంతలో సతత దయాస్వాంతుండును సకలసద్గుణవంతుండును బలితపావ నుండును నగు శ్రీమన్నారాయణుండు దత్కాంతారత్నము బత్తి కత్యంతసంతోషాక్రాంతుండై శతకోటిసూర్యదివ్య తేజోవిభాసితంబగు తనదివ్యవిగ్రహంబు సూప నాపతివ్రతా శిరోమణి యంజలి ఘటియించి 'యోరమాపతీ! ఏ పదార్థము ప్రమాణమూలంబునం దోఁచు నది లోకలోచనుండవైన నీదురూపము. స్థావరజంగమాది నానాభూతసహితుండ వగు నీదుప్రభావంబు నెఱుంగక సంసారపరవశులయిన జీవుల మాయాంధకారంబు నివర్తింపఁజేయ సమర్థంబగు నీదివ్యలీలావతారంబులంగలుగు కీర్తి యను దీపంబుఁ బ్రజ్వలిం

పంజేసి కృపసేయునట్టి నీ కిదె నమస్కరించెద'నని ప్రార్థింప
నాభ క్తమందారుఁ డా యువతీతిలకముతో, 'సతీమణీ! నీదు
పరమపాతివ్రత్యమ్మునకును నిరంతరాన్న దానశీలంబునకును
హెచ్చుగ మెచ్చితి. మదీయసత్సందర్శనంబున మహైశ్వ
ర్యంబులు వొడము. దుర్మార్గుఁడగు నీదు పెనిమిటి నేఁటినుండి
సజ్జనాగ్రగణ్యుఁ డని పేరు నొందు. అనంతసుఖముల ననుభవిం
చుచు సకలభూతంబులయందును ధర్మముంగలిగి స్నాన
జపాద్యనుష్ఠానంబుల నేమఱక సేయుచు నిస్సాక్షిభుక్తం బ
యుక్తం బని యెఱిఁగి యతిథులఁ బూజింపుచుఁ గామక్రోధ
లోభ మోహామదమాత్సర్యంబుల నణఁచి నిరంతరము
మత్పాదధ్యానమునసక్తులరయి నూఱువత్సరంబు లిల సుఖం
బునఁ గాలము గడఁపి యనంతరంబు మద్వైకుంఠపట్టణాభ్యం
తరమందిరంబునకు రం' డని వచించి యదృశ్యుఁ డయ్యెను.

గార్గ్యుఁడు, మందరధరుండు మగువతో ముచ్చటించి
వెడలిన మఱువాఁ డిలుసేరెను. ఆపద్మాక్షి పలువితములఁ
బ్రియునకు సపర్యల నొనర్చి పరమానందమునఁ దాఁ గన్న
పురాణపురుషుమహత్త్వంగూర్చి చెప్పెను. భార్యచేఁ జెప్పఁ
బడుమాటలు విన్ననాఁటఁగోలె తనరుహాత్ముల యిండ్లలోఁ
గాలము గడఁపు తులువ యత్యంతవైరాగ్యనిష్ఠుఁడుగను,
లెక్కకు మీఱిన దబ్బఱలచే ద్రవ్యమార్జించి పిల్లికేని బిచ్చ
మేయని లోభి యుపకారకర్తుఁడుగను, వర్ణాశ్రమధర్మములు
వమ్ముసేసి ఘోరస్థితుల హింసించిన పాపి ధర్మరతుఁడుగను
సత్యసంధుఁడుగను నిష్ఠాగరిష్ఠుఁడుగను మాఱిపోయి తన సతి

తోడ నమితానురాగమునఁ బొద్దులు వుచ్చుచు సంతత శ్రీమన్నారాయణపాదారవిందసేవామృతాస్వాదన తత్పరుఁడయి పెక్కుతోయధులం గ్రుంకులిడి పవిత్రస్థలముల దర్శించి పుడమిం బెద్దకాలంబు సుఖంబునఁ గాలము గడఁపి పదంపడి భార్యాసమేతుఁడయి శేషశయనుని వాసస్థానమగు వైకుంఠముం జొచ్చెను.

ఓ పాఠకమిత్రమా! సుమతి తనసద్గుణములచే గదా యేరికిఁ దరముగాని శ్రీమన్మహావిష్ణువును దర్శించుటయుఁ బతిని యోగ్యునిగఁ జేసికొంటయు నుత్తమగతి కేఁగుటయుఁ దటస్థించినది! పాతివ్రత్యమహిమ వర్ణనాతీతము సుమీ!

VI

వంజరావతరణము

పూర్వ మొకప్పుడు గౌతమీసింధుసమీపంబున గోప
కుమారు లాలమందలు గాయుచుండ నొక్కనాఁడు నీటివశం
బడి గర్భిణికర్కటి యొక్కటి వచ్చి బొరియ గావించుకొని
వసించుచుండ నొక్కతుంటరిబాలకుం డుక్కుమిగుల పాల
దుత్తనొక్కం డద్దానిపయి వైవ నాకర్కటి యుదరగోళ
మదిరి పగులుడు లెక్కకుమీఱిన పెక్కుపిల్ల లుర్విం బడి దుగ్ధ
స్నిగ్ధమృత్తికం దిని పెరుఁగుచుండెను. కర్కటియు భగదను
గ్రహమువలన బ్రదికి జీవించి సుఖం బుండె.

అట్లు పెరుఁగుచుండ నం దొకయర్భకము తన జననిం
జేరి 'తల్లీ! పుట్టిననాఁటగోలె రుచికరంబుగనుండిన మన్నే లొకో
నేఁడు నోటికసహ్యము గలుఁగుచున్న' దనవుడు నాయండ్రి,
'యన్నా! నీ వింతదనుక భక్షించినమృత్తు మున్ను పయః
పూరంబువలన నత్యంతాభిరుచిపూరితం బయ్యె. అయ్యది
నిన్నింతదనుకఁ బోషించె. కేవల మృద్భక్షణం బెఱుంగని
దాన వగుటం జేసి నీ కిప్పు డయ్యది యరుచికరంబుగ నుండె' నన
నాశాబకము 'జననీ! పా లనునవి వేఱని వచించెదు. 'పాలుద్రా
వనివాఁడు పరమశుంఠ' పాలే పరమజీవనోపాధిఁ గలుగఁజేయుఁ
గదా! పాలు మన కెట్లు సిద్ధించు నానతీ'మ్మన్న, 'వత్సా!
పరమేశ్వరుఁడు దేవతల కమృతంబునుంబలె నరులకు పాలను
జీవనోపాధిగఁ బ్రసాదించినాఁడు, బిడ్డా! లోకములు త్రివిధ

ములు నాఁ బరఁగు, నయ్యవి స్వర్గమ ర్త్యపాతాళములందు నాకలోకమున దివ్యదేహులు ననిమిషలోచనులు నమృత భుక్కులు వైమానికారూఢులు నగు దేవత లుందురు; వారి కాఁకలియు నీరువట్టును శీతోష్ణభయంబులును జరారోగ వికృతులును బుట్టవు, మధ్యమలోకమున వినశ్వరదేహులును బద్ధనేత్రులును నన్నభోక్తలును నశ్వాదివాహనారూఢులు నగుచు మర్త్యు లనువా రుందురు. భూలోకమున సుకృత మొనర్చిననే మోక్షమునఁ బొంద నర్హులు. ఇందలివారు తమ తమ కులాచారధర్మముల వీడక సత్యవ్రతులు గురుజన హితులు ధర్మరతులు నహింసాతత్పరులు నయి సర్వపాపోప శమన యగు భాగీరథి నవగాహులయి సనాతనులగు నుమా మహేశ్వరులఁ గాంచినచో ముక్తిఁ జెందఁగల్గుదురు; తృతీయ భువనమందు నాగముల. వసించు. ఈ యర్థమును తొల్లి గంగాజలముల తానమాడు పండితో త్తములు ముచ్చటించు చుండ నే వింటి' నని చెప్పెను.

తల్లిచెప్పిన గంగామాహాత్మ్యమునకు పిల్ల యుల్లం బున పెల్లుమోదంబు రంజిల్ల మెల్లన నాలకించి యెట్టులయిన నా భాగీరథిం గన్నులారఁజూచి జలకమాడనెంచి తన జన నిక్రమనోరథంబు బయలువెట్ట నయ్యది పుత్రిం జూచి 'యన్నా! కన్నుదెఱువని పసిపాపఁడ వీ వేడ, మునిస్త్రోత్రి పాత్రమగు నమరాపగ యేడ? ఎన్నిపొద లెన్నిగుట్ట లెన్ని యడవు లెన్ని సాంద్రారణ్యములు దాఁటిన గంగ కేగుట? మార్గమధ్యమున నెన్ని దుష్టమృగములఁ బరిమార్చిన భాగీ

రథిం గనుట? భాగీరథికన్న తొలుదొల్త మన భరతఖండం బున బుట్టినది గౌతమి. సతత మెంద ఱెందఱో వచ్చి స్నాన మాడు చుండెదరు. నీ కిష్టమయ్యేనేని గౌతమిలో గ్రుంకి మమ్మెల్లరఁ దరింపఁ జేయుము' అని బోధించెను.

చతుర్ముఖపరిముఖసర్వగీర్వాణులును దివస్పతిప్రభృతి దిక్పతులును సనకసనందనాది యోగీశ్వరులును నెద్దాని పవిత్రీకరణ సేచనమున కృతార్థులు కాదలంతురో యట్టి భాగీరథీస్నాన మహాఫలం బర్థించు నీమాణవకంబునకు గౌతమియందు జలకమాడ నిచ్చ పొడము? పాపము! తల్లి యొద్ద ననుజ్ఞఁగొని గంగకు వెళ్ళ నెంచెడువాని నొక్కవిహంగ మము జివ్వనవయిఁబడి గోళ్ళ నిఱికించుకొని వెళ్లి భూరుహ శాఖపయింబెట్టి చంపి భక్షించెను.

గంగానదీస్నాన మభ్యర్థించు నర్భకము పక్షిచేఁ బొలి యింపఁబడి నేపాళదేశమున కధీశ్వరుఁడగు కనకమండనుని యాలమందలో నొకసురభికి చక్కనిలేఁగయయి యావిర్భ వించెను. గోపాలకులవలన నాతేఁడు తనయాలమందలో మంచి క్రేఁపుగల దని విని దానితల్లికి బాలు పితుకకుండ సేవ కుల నాజ్ఞాపించి యది మాతృక్షీరబలంబున వృద్ధినొంద నాబోతుగఁజేసి గారవించుచుండెను. భూకాంతుచేఁ బెంపఁ బడుచున్న యావృషభేశ్వరుండు కాల్ద్రివ్విన వసుధరాదేవి వ్రియ్యలగుడు భూభారధురంధరుఁడగు నాదిశేషుఁ డచ్చోటుఁ గానక భూతలంబున కరుదెంచుభాతిగను, నాసురభిసుతుఁడు అంకెవైచిన నష్టపర్వతగహ్వరనివాసములగు పంచాననము

లదిరిపడి దిక్కుగానక తత్తఱపడురీతిగను, నావృషభరాజుకొమ్ము
లచేఁజిమ్మఁబడిన శిలలు బంతులవలె నంబరవీథి కేగవాని యొర
పిడికి దట్టుకొనఁ జాలకునికి మేఘము లటునిటు ఒఱుఁగులిడు
పోల్కిఁగను నాగోపతి కోపోద్రేకమున ఒఱువులెత్తిన వృక్షుల
తాదులన్నియు దుత్తుమురయి నేలఁ గూలెడు చందమునను
నెదురులేని బలవంతుఁడై గోపికాజనమోహితాకారవిలా
సుఁడగు నాగోపాలకృష్ణుమాడ్కి సంచారియై పెక్కు సుర
భులవలన సువత్సంబులఁ బెక్కింటిం గని జీవంబులపయి నిచ్ఛ
లేనివానిపగిఁది యరణ్యాంతరమున నొక్క కంఠీరవంబుం
గదిసి కరికరింబోరు తెఱంగున నొకరి నొకరు డెరలం ద్రోసి
కొనుచు మహాభయంకరయుద్ధమున నక్కేసరివలన గూలెను.

భాగీరథిం గుఱింకనెంచిన కర్కటశాబకము వృషభా
కారమును వీడి కొంకణదేశమును బాలించు సితదత్తభూపాలు
నకు వంజరుఁడను నామధేయముతోడ బుత్రరత్నమై పుట్టెను.
ఆబాలుఁడు యుక్తవయస్సంపన్నుఁడై సర్వకళాప్రవీణుండగు
కతన నీతివర్తనంబునం బ్రజలచే గారవింపఁబడుచుండ
సితదత్తుఁ డెంతయు బరమానందభరితుఁడయి పుత్రున కొక
రాకుమార్తెం దెచ్చి పరిణయం బొనరింపఁ బ్రయత్నించు
తఱి నొక్కనాఁ డేకాంతంబున నాసుకుమారాకారుఁడు సిత
దత్తుతోఁడ దాఁ గంగ కేగి తానమాడ నెంచుచున్న ట్లెఱిఁ
గింప నా భూకాంతుఁడు చిత్తరువువోలె విభ్రాంతుఁడై
నిలిచి కొంతతడవునకు ధైర్యమూని, 'పుత్రా! ఎన్నెన్ని
యో నోములు నోఁచి నిన్నుం గని సంతసమునఁ గాలము

గడఁపనెంచు మా కోర్కులన్నియు వమ్ముసేసెదవా ? పిల్లల పలుకులు తల్లిదండ్రుల కనత్కుణంబు నుల్లాసదాయకం బులనియు సర్వశ్రీమల వాపి దుఃఖములఁ బోకార్చు ననియుఁ గర్ణకుండలములవలె 'ప్రకాశమానములై ప్రపంచ ముఖ నెందఱెందఱినో ముటిపెమున ముంచుననియు వచి యించెదరే ? అన్నా ! నవమాసములు మోసి కని పెంచి పోషించిన నీజననియు సర్వవిధముల నీవే దిక్కని యెంచి నిను జూడని నిముస మొకహాయనముగా నెంచెడు నేనును నివు గంగ కేగిన మనియుండఁగలమా? కొంకణదేశ మెక్కడ—గంగా నది యెక్కడ? నీకీభ్రాంతియెట్లబ్బె? సమస్తైశ్వర్యభూయిష్ఠ మగు రాజ్యపదవి నొంది యెల్లమహీనాథులలో నగ్రస్థానము వహింపఁదగుఁగాని యరిషడ్వర్గంబుల జయించి మానస మనెడు హారిని గట్టిపెట్టి హరరాజయోగములచే హృత్కమల మున వెలుఁగొందు ధనంజయస్యందనభూషణంబగు తుమ్మె దను దివ్యదృక్కుల వీక్షించెడు యతిచంద్రులకుఁ దగుఁగాని తీర్థస్థలములు నీకేల?' యనవుడు, 'జనకా! విష్ణుపదపద్మములఁ బుట్టి ముల్లోకములఁ దననిర్మలోదకములచేఁ బవిత్రము సేయు గంగానదిని స్నానమాడని నరుఁడు నరుఁడా? పుణ్య స్థలముల దర్శించుటకును బవిత్రమగు జలములఁ గ్రుంకుట కును సహింపఁజేయుకుంటకును సద్విద్యలఁ బడయుటకును వయసుతోఁ బనియేల? శ్రీమన్నారాయణుండు మనుజుని హృదయము బరీక్షించుఁగాని బాహ్యశరీరచిహ్నముల నెన్నఁడు సూడఁడు. సనాతనుఁడైన రమానాథుఁడు మన

హృత్సీమ వసియించి సమస్తంబుఁ బరీక్షించు; మన మాతని జూడలేకున్నను మనల నతఁ డెల్లప్పుడు సూచుచున్నాఁడు. కనుకఁ ద్రికరణశుద్ధిగా బ్రతిజీవియు సత్కర్మము లొనర్పఁ దగు. పుణ్యస్థలములు నేఁడే పుట్టెనా?
"అయోధ్యా, మధురా, మాయా, కాశీ, కాంచీ, అవంతికా,
పురీ ద్వారవతీచైవ, సప్తైతా మోక్షదాయకాః."

అని వచింప వినమా!' యని వచించిన బిడ్డను గంగ కేగుమనుటకును నింటికడ నుండుమనుటకును దోపక కోసలరాజ్యరమారమణుండగు పంక్తిరథునివోలె బిట్టు చింతించి సపరివారంబుగను ససర్వపదార్థంబుగను గుమారు నంపుచు డాయ బిలిచి కౌఁగిలించుకొని మూర్ధంబు మూర్కొని సత్వరమ్మున మగుడు మని దీవించి భూలోకకైలాస మనంబరఁగు కాశి కంపెను.

ముద్దులబిడ్డఁ డగు వంజరుఁ డిలువిడిచిన తర్వాత రాజు చక్కనిపాలన మెఱుఁగఁడు. మంత్రులఁ బిలువఁడు. నిజసతిఁ గారవింపఁడు. జలక మాడఁడు. ధౌతవస్త్రముల ధరింపఁడు. అన్నము గుడువఁడు. నీరు ద్రావఁడు. హృదయము పుత్రవియోగాగ్నిచే తహతహమంటలు మండుచుండ, 'వంజరా! నే నెంత దౌర్భాగ్యుఁడను, నవయౌవనాకారు సుగుణాలవాలు ని న్నేబుగితో గంగ కంపితినోగదా! అన్నా! నీ సురూపసుగుణశోభావిశేషములఁ గన్నులకుఁ దనివితీఱఁ జూచుకొనెడి నోము నే నోఁచనైతి. పుత్రా! వన్యఫలాహారములును విటపకుటీరావాసములునా యర్హము

లు నీకు! దివ్యహర్మ్యములయందు రాజ్యవైభవసమగ్రి సౌఖ్యముల ననుభవించెడు నీ వా ఘోరారణ్యముల నెట్లుపోవు చుంటివో గదా'' యని మనమున పెక్కురీతులఁ బుత్త్రిఁ దలపో యుచు నేఁడవనాఁటిరాత్రి పుత్త్రా! యని కేక నొక్కటవిడిచి ప్రాణములఁ గోల్పోయెను.

సితదత్తుఁ డసువుల వీడినతర్వాత మంత్రిసామంతపురోహితభృత్యులెల్లను నొకచోఁ గుమిగూడి దేశక్షోభ మరాజకమూలం బగునని తలపోసి వంజరు దోడ్కొని రా మనోనిశ్చయులయి కతిపయప్రయాణంబులు సేసి సేసి యొక్కగ్రామమున విడిసియున్న వంజరుఁ గని నమస్కరించి, 'స్వామీ! మీ మోము సూడనికతన బ్రాణములు నిలువ వని మీనామము నుచ్చరింపుచు మీజనకుఁడు తమ రిలువిడచిన యేఁడవ నాఁ డస్థిపంజరమును వీడె. ప్రభునందనా! రాజ్యమున నా ప్రజలలో నంతఃకలహములు పుట్టు. శత్రురాజు లొక్కుమ్మడి దాఁడివెడలుచుందురు. రాజ్యలలామ తగిన నాథుఁడు లేఁ డని బిట్టువగచు. ప్రజలు తండ్రిలేఁడని సంతాపింతురు. రాకుమారా! మా విన్నప మాలించి యింతమందిని గాపాడఁదగు. గంగాతోయముల స్నానమాడు టెట్టిదో యింత మందిని సంరక్షించుటయు నట్టిదే. సజ్జనులయందు గదా సత్యనారాయణుం డుంట! పృథివీచక్రమును బాలించుచు సర్వ జనుల నాదరించినవాఁడే నారాయణప్రియుఁ డగు. అందులకే "నావిష్ణుః పృథివీపతి" యండ్రు గదా! కనికరమూని ధరామండలాధిపతి వగు'మని ప్రార్థింప నాసజ్జనాగ్రగణ్యుఁడు పితృమర

ణామువక్కై బిట్లు చింతించి, 'మంత్రిపుత్రోహితో త్తముల్లదేల! అస్మత్పిత యెట్లు మడిసెఁ? ఇంకే నెట్లు గృహమున కేతెంతు? నే నీగంగలో బడియెద' నన 'నః నాథా! సమస్తంబుఁ దెలిసిన తమర ట్లనఁదగునా? జీవనంబు బుద్బుదప్రాయ మని తెలియరా? నేఁడు షోడశమహారాజు లుండిరా? అట్టులె భవజ్జన కుండును. ప్రతిజీవియు నెట్లేతెంచెనో యట్లు వెడలుటయు ధర్మమేకదా? స్వామీ! మనము సేసినకర్మ మనుభవింపక తీఱునా? దేవరజనకుఁడు మడియుట కొక విచిత్ర హేతువు కలదు. ఏలినవారవకాశ మిచ్చిన మనవి సేసెదము. వింధ్యపర్వతప్రాంతారణ్యముల సుశీలుఁడను బ్రాహ్మణుఁడు గ్రీష్మకాలమధ్యాహ్నమార్తాండుం బలెఁ బ్రజ్వరిల్లుచు శుక్లయజ్ఞోపవీతంబు ధరియించి నారచీరలుగట్టి త్రిపుండ్రంబు నొస్ట దాల్చి వేదవేదాంగపారంగతుఁడయి తపమాచరింపుచుండ రూపలావణ్యవతి యగు నొకయువతి పొడసూప నాభూసురుఁ డాయువతీమణి రూపలావణ్యముల కచ్చెరువందుచు నాపె మోహించి చెట్టఁబట్టఁ బోవ నా పడఁతి గర్వాంధకారమున బ్రాహ్మణోత్తముని దూలనాడి మన్మథకోలల బిట్టు దపింపఁజేయ నాతఁ డాచెంచెతను తేఁచు కుక్కయగునట్లు శపియింప నావనిత యతని పదపద్మముల గరంబు బ్రణమిల్లి శాపవిమోచన నానతీయరే యని ప్రార్థింప నప్పుడుఁ 'ఓనారీ! నీవు తేఁచుకుక్కవై పుట్టి యొక్క శిశువుం గాంచి కాపాడుచుండు తఱి తేఁ డొక్కండు నీబిడ్డ

కష్కృతినేసి నీచే శాపమునొంగి వెడలుడు నీవు బిడ్డై
యేడ్చి మరణించి చెంచెతే ... ల్చెదు పొమ్మనెన

బ్రాహ్మణశాపంబు నాంచత ఠేమిక్కయయి
నిసువు గని పెంచుచుండ ఎ తండ్రి సితేద్రభూకాంతుం
డోక్కనాఁ డా తావునకే కేగ నాటంచుకొక్క మిాం
నరు గలచుటకు రానే ఎ టశ్వమున సంధించి నిజసుత
ప్రాణసంరక్షణార్థమై శుంకి ... ఁయిం జీల ని యూ
హించి యూపసికూన జం ... లంత శీఘ్రము యశాం
వంగఁ డనబిన ఒరిమాగి ... కుఁ దొల్లి గశాడ డ
సరయూనదీపార్శ్వమున వాట్టకొని యుండ మునిక
మారుఁడ వృద్ధులగు తనజ నీజ కేఁ తృషఁదీర్ప సాజకాయ
బిల్ల నానదిలో ముంచు ఁ డ దాని శబ్దము నేనుఁగ నీరుద్రాగి
గట గా భావించి యంబ య నామునికుమారుఁ డ నారా
యణా! యంచుఁ గెకలిడ ... డు శ్రేఅపడచు బాలు
కడకేగి వాని వృత్తాంతంబు ... బు ... రిగిన దేయు
వృద్ధలగు నాబాలుతలిదండ్రులకె దెలుప వారలు చిలిపయిం
ఒడి పుత్రు... యేడ్చుచ ... ఘుండును దన... కుమారుఁ
డగు శ్రీరామచంద్రుఁడ ... వీడి ఘోరారణ్యములకేగెడ
తటి నిజపుత్రికై తపియించ గాత! యని శాపంబిచ్చిన చం
దంబున బుత్రశోకంబు భరియింపఁజాలక ప్రాణముల గోల్పో
వుచు 'రాజా! నీవు పసికూన నకారణముగఁ జంపి తీఱని
దుఃఖంబుఁ బ్రిసాదించితివి కాన నీవును నీతనయుఁ డగు వంజ
రుఁ డిలు వీడునపుడు పుత్రా! యని తలపోయుచు ప్రాణముల

విడిచెదవుగాక!" యని శాంపబిచ్చి విప్రవాక్యానుసారముగఁ దనరూపుఁ దా నొందెను మీఁతండ్రియు నిలుసేరి సంతానంబు లేమిం జేసి కరంబు చింతించి పరమేశ్వరుగూర్చి ద్వాదశతపం బొనర్చ దేవరవా రుద్భవించితిరి. మహాప్రభూ! కరుణారసార్ద్రహృదయులరయి రాజ్యమున కేతెంచి మమ్ముఁ బాలింపుఁ' డని వేఁడ వంజరశ్రేష్ఠుండు కాశివైపు దృక్కులనిగిడ్చి 'యచిరకాలములో నేతెంతు' నని ప్రార్థించి నసైన్యముగ నిజపురంబు సేరి సితదస్తమహీశ్వరునకుఁ బితృకృత్యములు యథోచితముగ నొనర్చెను.

ఒక్కనాఁడు నగరంతోరణ స్థంభములయందలి జయపతాకము లెగురుచు జయభేరీనినాదము మేఘగర్జనముల ననుకరించుచుండ బురుషర్షభుండగు వంజరుండును దేవేరియగు ధామినియు సింహాసనాసీనులగుతఱి నభిషిక్తములగు భాగీరథీతరంగిణీజలశీకరము లెల్లరఁ దమతమపదుల మఱపింపఁ జేయుచుండెను. అంతఁ బురోహితుండు డభినందించి నవధాన్యంబుల దూర్వాంకురంబుల నొసఁగి యమూల్యమణిమయకిరీటాలంకృతమగు నా నృపాలుమస్తకంబున తన హస్తమిడి.

"సీ॥ బ్రహ్మోయు రస్తు విప్రప్రసాదోస్తు క
ల్యాణపరంపరావాప్తి రస్తు
దేవేంద్రభోగోస్తు దిగ్విజయోస్తు సు
స్థిరకీర్తిరస్తు వాక్సిద్ధిరస్తు

సౌభాగ్యమస్తు శాశ్వతసమున్నతిరస్తు
సంగరవిజయోస్తు సౌఖ్యమస్తు
వస్తువాహనసంపదస్తు చింతితమనో
రథసిద్ధిరస్తు సామ్రాజ్యమస్తు
సప్తసాగరపరివృతసకలభూమి
మండలైకాధిపత్యసమాగమోస్తు
పుత్త్రపౌత్త్రాభివృద్ధివిస్ఫూర్తిరస్తు
మంగళాని భవంతు తే మనుజనాథ!"

యని దీవింప నెల్లరు సంతోషాంబుధిలో మునింగి తేలుచు పెక్కురీతుల సకలసద్గుణగరిష్ఠుఁడును నసామాన్యప్రతిభాశాలియు నగు నారాజచూడామణిగుణగణములఁ గొనియాడిరి.

వంజరనృపాలుఁడు రూపయౌవనసంపన్నయగు భామినివలన సుదగ్రప్రతాపుఁడగు సుగ్రలోచనుం డను పుత్త్రరత్నముంగని రమణీయమగు రాజధానీనగరము విలాసవిభ్రమలీలారంగములగు ప్రమదోద్యానవనములు సకలసంపత్సమృద్ధంబగు రాజ్యమును నస్థిరము లని పరిగణించెను. వెండియు నతండు తనహృదయమున సంసారానిత్యత్వమును దృశ్యజగత్పదార్థముల యశాశ్వతత్వమును పెక్కుఁగఁ దలపోసి యొక్క శుభముహూర్తమున తనపుత్త్రునకు బుణ్యనదీజలాభిషేచన పురస్సరంబుగాఁ బట్టముగట్టి 'నీతికుశలత్వంబుఁ దీపింప రాజకులోచితసద్గుణుండవయి రాజ్యపాలన మొనర్చున' దని దీవించి తపమాచరింప నడవి కేగ సుగ్రలోచనుఁడు రఘుమహారాజువోలెఁ జక్కఁగఁ బాలింపుచుండెను.

*　　*　　*　　*

"న పితా పితర స్తాసాం కేవలం జన్మహేతవః."

వంజరుఁ డయ్యరణ్యమున వేసవికాలమున మట్ట మధ్యాహ్న వేళలందు సహస్రకిరణున కభిముఖముగా బాద ములుగా లెడు తాలవయి నిలిచియు వర్షాకాలములో పుక్కి టిబంటువఱకు నీళ్లలో నిలిచియుఁ జలికాలమున వేకువ జామున మేల్కాంచియుఁ బెక్కు తెఱఁగుల శరీరసౌకు మార్యముల నన్నింటి మఱచి యీశానుఁగూర్చి ఘోరతపం బొనర్పుడు శచీపతి గడుంగడు వెఱఁగంది యలోకసామా న్యరూపలావణ్యవిలాసవతులగు నప్సరసల నారాజఋషి తపంబు సెఱుప నంప వార లెన్ని ప్రయత్నము లొనర్చి నను నయ్యవి "మహౌషధంబు నెదుర్కొను రోగము" లట్లు వ్యర్థయయ్యెను. ఆముచ్చికంటులు చేయునదిలేక సిగ్గుఁ దెచ్చు కొని పాకారికడ కేగి తమపడినపాట్లును నాపురుషపుంగవు తపోనిష్ఠాగరిష్ఠత్వంబును వేయివిధములఁ జెప్పి యాతని తపంబుమాన్ప దేవఋషినాఁబరఁగు నారదుండు వలయు ని యని వాక్రువ్వ బలసూదనుండు బ్రహ్మపుత్రుం బ్రార్థింప నతం డింద్రునియర్థ మెఱింగి జలజాసను దోడ్కొని వెడలి తన దివ్యదృష్టిచే వంజరుఁ డీశ్వరుఁ గూర్చి తపమాచరించుట గ్రహించి యాచేరువున కీశ్వరజటావిభూషణంబగు దివ్యతటిని దెప్పించి వంజరునకుఁ గీర్తిసుకృతంబులు గట్టిపెట్ట నెంచి పద్మా సను గొంకణదేశాధీశు నాకృతిగైకొని యంతరిక్షమున నదృ శ్యరూపంబున నుండునట్లు సేసి తా నాహ్వానించినపు డెదుట

నిలిచి యిట్టిట్టు బలుకు మని చెప్పి జితేంద్రియుం డగు నార
దుండు నీలమేఘశ్యాము స్తోత్రమొనర్చుచు నంబరవీధినుండి
డిగ్గి వంజరునెదుట నిలువ నతఁ డత్యుత్సాహంబున నా తపో
ధనుని పదపద్మముల కెఱఁగి 'తాపసోత్తమా! త్రిలోక
సంచారులు విచ్చేయుటంజేసి మజ్జన్మము ధన్యతనొందె. వివిధ
విశేషంబు లెఱింగించినను గృతార్థుఁజేయరే?' యని ప్రార్థిం
చిన రాజఋషి కా బ్రహ్మదేవరతనయుఁడు, 'రాజతిలకా!
ఏను ముల్లోకములఁ గ్రుమ్మరుచు దక్షిణదిశాధీశ్వరుకడ కేగితి.
అక్కడ నెన్నెన్నియో వింతలు జరుగుచున్నవి. ఒకదిశ
నత్తమాంసులను బూజింపక భర్తను ద్రొక్కిపెట్టి యున్నింట
దా నాధిపత్యము గట్టుకొన్న పాపి నెఱ్ఱఁగాగాలినయినుపకంబ
మున కంటించి కొరడాదెబ్బలు గొట్టుచున్నారు. ఒకవైపునఁ
దాఁగుడువక నితరులకుఁబెట్టక నోరులు దినుచుండ నోర్వక
సర్వము నాది యని మూఁటలుగట్టి భూస్థాపన మొనర్చినరక్క
సిని చలచలకాగు నవ్వులనూనెకళాయిలో వేసి యుడికించు
చున్నారు. వేఱొకమూల భూతదయఁదెలియఁజాలక సర్వము
నెఱుఁగుదు మని విఱ్ఱవీగుచు దురభిమానమున భగవంతునిఁ
బూజింపఁ జాలకున్న ఛాందసులను దుడ్డుకఱ్ఱలతో మస్తక
ములు వగులునట్లు మోదుచు నారాయణమంత్రము నాశె
కైనదని తెలుపుచున్నారు. ఒక్కమూల పుత్రులు తిలోద
కము లిడి యస్తు లుదకమున గలుపనికతన భయంకరోరగ
ములచే గఱపింపఁబడువారు గలరు. అందు నీ జనకుఁడగు
సితదత్తుఁడు గలఁడు. పాప మా ధర్మరాజు నాయందు కృప

వహించి నీ జనకుఁ జూపి నీ చరిత్రము నంతయుఁ జెప్ప నే నచ్చెరువంది నీ తండ్రి కెట్టులయిన మోక్షముఁ బ్రసాదింప నెంచి యిటకుఁ దెచ్చితి. నీ వింకనయిన నీవెఱ్ఱితపము లావలఁ గట్టిపెట్టి సితదత్తు నస్థుల నుత్తమజలముల ముంపునది. ఇదె పిలిచెద చూడు'మని తా నంతరిక్షమున సితదత్తాకారమున నంచిన చతుర్ముఖుం బిలువ నతండు కన్నీరొలికించుచు వంజరుముందుఁ బడి, 'అన్న ! వంజర !' నాకష్టము లేమని వచింతు? వల దన్నకొలఁది నామాటలు త్రోసిపుచ్చి గంగ కని నీవు వెడలగనె పుత్రవాత్సల్యంబునం జేసి యసువులఁ బాసితి. అంత భయంకరాకారులగు నిర్దయయమభటులు నాప్రాణములం గొని ప్రేతపతిసన్నిధిం బెట్టఁ జిత్రగుప్తుఁ డను మంత్రిపుంగవుఁ డొక కవిలయ విప్పి సూర్యతనయుతో 'మహాప్రభూ ! ఈ జేని కొకకొమరుఁ డుండియు నీతఁ డెంత సెప్పినను వినక గంగాస్నానమున కని వెళ్ళినపు డీతఁడు మడిసె. ఫుత్రుఁ డీతని యస్థుల గంగోదకంబులం గలుపనికతన నిరయపు దండనార్హుఁ'డని వచింప విషోరగములు న న్నెన్ని యోవితముల బాధింపఁదొడఁగె. శ్రీమన్నారాయణపాదార విందసేవాతత్పరుఁ డగు నారదుండు నాప్రాణముల సంర క్షించె. కుమారరత్నమా! ఇప్పుడైన గనికర మూని "యపు త్రస్య గతి ర్నాస్తి" యను వాక్యమునుబట్టి గంగోదకముల నామేని ముంచి పదునాల్గుతరములవారిని బంధవిముక్తులఁజేసి యశస్సు నార్జింపు'మని చెప్పి కపటవేషమును వానికడ విడిచి

"

బ్రహ్మయు నారదుండును దేవేంద్రుపాలికేగి తత్తపోవిఘ్నా
ర్థంబు విధి నంతరిక్షమున నిలిపి తాఁ జేసిన పన్నుగడంగూర్చి
నారదుఁడు సెప్ప నాపురందరుఁడు సహస్రనేత్రముల నానందా
శ్రువులు రాల్చుచు దేవమునిం బెక్కుతెఱంగులఁ గొనియాడి
సుఖం బుండెను.

వంజరమహీపాలుఁడు తనజనకు జిరతరమోక్షలక్ష్మీ
సమన్వితు నొనర్ప నెంచి వింధ్యపర్వతప్రాంతారణ్యమున
త్రిపురారిప్రియుఁ డగు శంభునిఁగూర్చి ఘోరతపంబొనర్చు
చుండెను. కొంతకాలమునకు నే కైలాసవాసుఁడు సర్వప్రపం
చములఁబుట్టించి పోషించి గిట్టింపసమర్థుఁడో, యేభక్తమం
దారుఁడు కపాలమనెడు భిక్షాపాత్ర తనహస్తమున ధరియించి
మొదటిభిక్షుకుఁడు తానని ప్రపంచమున నితరుల యాచింప
మని విజ్ఞులగు మూఢుల కజ్ఞానము నశింపఁజేయఁదలపెట్టెనో,
యేపరమేశ్వరుఁడు గట్టులఱేని ముద్దులపట్టిం జేపట్టి గార్హస్థ్య
ధర్మమిట్టిదని బోధించెనో, యేభగవంతుఁడు సర్వజనుల సంర
క్షింప నెంచి పవిత్రమగు గంగానదిని జటాజూటమున
బాలేందుబింబముతోడ ధరించెనో, యేసజ్జనప్రియుఁడు
సుహృద్భావమున విసముమెసవి ముల్లోకము లుద్ధరించి
మృత్యుంజయుఁడని యెన్నబడుచుండెనో, యట్టి పరమపావ
నుఁడు లోకరక్షకుఁడు ముక్కంటి వంజరు నెదుట సాక్షాత్క
రించి 'వత్సా! నీ కిష్టమగు వరంబువేఁడు' మన నాసితదత్త
తనూభవుఁడు ముకుళిత కరకమలుం డయి.

'క౦॥ నవనాళనవ్యా త్తామర
నవనాంచచ్చంచరీక! సర్వేశ! హరా!
నవనాళనకృతినాట్యో
త్సవ! నానాదురితదూర! సకలాధారా!

ఎల్ల ప్రపంచముల నీ వుందువు. ఎల్లయు నీలోనుండును. సర్వజ్ఞుఁడవగు నీ వెఱుఁగరానిది లే దయినను దేవర యడుగుటచేఁ జెప్పకతప్పదు. మజ్జనకున స్థిపంజరఁబును గంగానదిలోఁ గలిపి కృతార్థుఁడ కాఁదలంచెద. ఈశ్వరా! నీజటాజూటవాసిని యగు సురాపగను బ్రసాదింపవే!' యని భక్తుఁడు ప్రార్థింప నాశివ్యవత్సలుఁ డద్దానిఁ బ్రసాదించెను.

గంగాదేవి వంజరుంజూచి, 'రాజా! నే నతిత్వరితగతి భూలోకమున కేతెంచునపు డీవు నాకన్న మున్ముందుగఁ బఱుఁగులెత్తుచు నీపిత స్థిపంజరమున్న స్థానము సూపవలయు, లేదేని నీకేఁ బ్రసన్న రాలఁగా'నని వచింపనాభూరమణుఁ 'డోతల్లీ! సర్వలోకములఁ దానయి సర్వమును బరీక్షించు పరమపురుషుఁ డగు నాదివిష్ణువు పదపద్మముల నుద్భవించి త్రియ త్రింశత్కోటిదేవతల ననవరతము బవిత్రులఁజేయుచు భూలోకమునంగల యెల్లనదులలో సర్వోత్కృష్ట వని పేరుఁ గాని యొక్కతూరి నీలో నవగాహమాను లయినవారల కమిత సౌఖ్యముల నొసఁగుచుఁ బాతాళమునఁ బ్రవహించి పాపుల కెల్లఁ బద్మనాభునివాసస్థానమగు వైకుంఠముఁ బ్రసాదించెడి మహాత్త్వ నీయదికాని యితరులది కాదు. లోకమాతా! ఆది శక్తిస్వరూపిణివగు నీ వలిగిన ముల్లోకము లుండునే? అధముఁ

డనగు నే నెంత? నాపయిఁ గరుణింపవే?' యని వేఁడ దేవనది సంతసించి నాకంటెముందుజనుటకై నీవు సర్వజగన్నాథుం డగు శ్రీమన్మహావిష్ణుంగూర్చి తపంబు సేసి గరుత్మంతుని వాహన ముగఁ బడయు మని వచించి యదృశ్యయయ్యెను.

భాగీరథిచెప్పినచందమున సుగుణపుంజ మగు వంజరుఁడు బహుదొడ్డతపంబొనర్పసంయమీంద్రహృద్గేహంబుల సన్నిదీపకళికచందంబున గోవర్ధనాచలకుహరములఁ దిరుఁగుచుఁ బలువన్నెలుగల మేఘనాథునిభంగి నానావర్ణంబులు గల సురభిసముదాయమును గాపాడుచుఁ జంద్రబింబమువంటి శుద్ధస్ఫటికసంకాశం బగు శంఖము మొఱయించుచుఁ గాలముబుచ్చిన భగవంతుఁడు రాజీవలోచనుండై ప్రత్యక్షమయి 'రాజశేఖరా! నీ యాప్సితే మెయ్యది'' యన నతఁడు 'శ్రీనాథా! కాలత్రయరూపుఁడ వగు మురహారీ! నల్లనయి తుమ్మెదరెక్కలంబోలు నీ ముంగురులును సొగసగు వదనారవిందమును విశాలమగు నేత్రయుగ్మమును దొండపండునేని నగఁజాలు కాంతిమంతమగు నధరంబును బ్రకాశవంతము లగు చెక్కిళ్ళను సజ్జంబుబోలు కంఠంబును కాంతిమంతంబులగు మకరకుండలద్వయమును సతనాభియు నెత్తగు భుజములును నీలమేఘశ్యామమగు శరీరమును భూమి యను పాదములును శిరస్సను నంబరమును వేదంబులను నచ్ఛ్వాసంబులును గలిగి యెల్లస్థలములఁ బ్రకాశించువానిఁ ద్రిలోకైకసంరక్షణాత్యంతదక్షుఁడైనవాని నిన్ను మనోవాక్కాయకర్మములచేత షడూర్మ్ముల లోపఱచుకొని దివ్యదృక్కులతోఁ

గాంచని క్రూరజన్మండు పాషాణంబురీతి వ్యర్థజన్ముఁడై ముముక్షువు కాఁజాలఁడు. నారాయణా! ఈవు భక్తార్తగణ్యులకుఁ గొంగుబంగారమవు. శేషశయనా! సురాపగను భూలోకమునకుఁ గొంపోవుటకు దారిఁజూప నాకు వాహనముగ వైనతేయుఁ బ్రసాదింపవే' యని కోర నా లోకలోచనుఁడు "తొల్లి వంజరుఁడు కర్కటిబిడ్డగ నండి గంగా ప్రయాణోన్ముఖుండయినపుడ్డా క్ష విహంగమము వానిం జంపి భక్షించుటచే "భృత్యపాపం నృపం వ్రజేత్" అను న్యాయముచొప్పున గరుత్మంతుఁడు వంజరునకు వాహనం బయి యతని సఫలీకృత మనోరథుంగావించున" దని వచించెను.

మురారివాహనరాజ మగు గరుత్మంతుపయి వంజరశ్రేష్ఠుఁ డెక్కుడు లోకమాత యగు గంగ వృషకేతుజడల నండి బయలువెడలి గరుత్మంతునికన్న మున్ముందుఁ బోవలయు నన్నకోర్కెతోఁ దానును సురనదికన్న వేగంబ చనవలయు నని వైనతేయుండును దమతమమనంబుల నిశ్చయించుకొని యన్యోన్యజయాభిలాషులయి పరువులెత్తుచుండ ధరాధరములు నుగ్గునుగ్గుగను మహీరుహములు చెల్లాచెదరుగను ఒశుపక్ష్యాదిజంతువులు తండోపతండంబులుగను నశింపఁజేసి యూర్ధ్వలోకముల కఖండభయోత్పాతంబు నాపాదించుచు నధోలోకవాసులు నివ్వెఱపడిపోవుచుండ జలనిధులు పొర్లదిక్కులు మాఱుమ్రోఁత లీన యక్షకిన్నరకింపురుషాదులు స్తోత్రము సేయుచుండ నావిష్ణుపుత్త్రిక సితదత్తుకృతకళవంబు పయి తళతళమెఱయుకాంతులతో బొరబొరను ప్రాంగు

ధ్వనులతో దుమికి పాతాళమున కేగెను. బొల్లి మోము
పులుఁగు రమానాథుపాలికిం జనియెను. వినిర్మలస్నిగ్ధ పావన
గంగా జలంబులం గపటరూపముననున్న సితదత్తుకళేబరము
సిక్తమగుటంజేసి నాకలోకమున వసించుచున్న సితదత్తుఁడు
సత్యలోకమున కేగి సుఖంబుండె. వంజరుచే వ్యోమకేశుజటా
జూటమునుండి భూలోకమునకుఁ దేఁబడినకతన గంగకు వంజర
యనునామాంతరముగలిగి మధ్యమలోకవాసుల కెల్లరకు ముక్తి
ప్రదాయిని యయ్యెను.

ఓ బ్రహ్మచారీ! కృతజ్ఞతకు ఫలము పితృభక్తి. పితృ
దేవతల నుత్తమగతి కంపుటకు శల్యములు పుణ్యనదులందుఁ
గలుపుట జగద్వితము. అత్యంతభక్తితోఁ బితృశల్యములపై
హరజటాజూటాంతస్థితయగు గంగను పాతించి తన నామ
మును బ్రహ్మాండమున నిల్పి పితృభక్తిపరాకాష్ఠను లోకమున
కుఁ దెలిపియున్న వంజరుఁడు ప్రశంసార్హుఁడు గదా!

VII

అన్నదానమహిమ.

శ్రీమంతం బగు భరతఖండంబున నున్నత ప్రాకార
విరాజితంబును సము త్తుంగసౌధపాళీవిభ్రాజితంబును ననేక
హరిహరాలయావళీమండితంబును సమధికానుకూల్య సంప
త్సంశోభితచాతుర్వర్ణ్యగణనీయంబునునయి భూరమణీమణినూ
పురాయమానంబగు పుష్పవతీపురంబు గరంబు ప్రకాశిం
చుచుండు. అందు నిఖిలనిగమాగమపారగుండును షట్ఛాస్త్ర
రహస్యవేదియుఁ బ్రతిపదోజ్జ్వలరసవత్కవితాసతీమనోహరుం
డును నగు శంభుశర్మయను బ్రాహ్మణుం డొక్కండు గలండు.
ఆతనికి వేదత్రయంబునా మూర్తిత్రయంబునా శక్తిత్రయం
బునా మించు పవిత్రంబగు పుత్రత్రయంబు వఱలు. వారు
కేశవశర్మ నారాయణశర్మ మాధవశర్మ యను నామంబుల
నొప్పి చతుర్దశవిద్యాపారంగతులయి సత్కులజాతలగు లక్ష్మీ
వేదవతీ రుక్మిణి యను కన్యకలం బెండ్లాడి స్వస్వకృత్యముల-
నప్రమత్తులయి ప్రవర్తిల్లుచుండిరి. అందు మాధవుం డనుదినం
బును బరమేశ్వరు నీరీతి యారాధించు.

'సీ॥ ఆవాహనంబు బ్రహ్మాండపిచండున
కాసనంబు హృదంబుజాసనునకుఁ
బాద్యంబు పావనపదపయోజాతున
కర్ఘ్యంబు విష్ణునేత్రార్చితునకు

నాచమనీయ మాసేచనకముఖున
కవగాహనము మ స్తకాపగునకు
నంబరయుగము దిగంబరునకు జందె
మహి యజ్ఞసూత్రున కమలగంధ

గీ॥ మతుత ప్రసవదళము లవ్యయునకు
ధూపదీపము ల్దివ్యస్వరూపకునకు
నాదిమాపోశనము గరుణాంబునిధికిఁ
బాలుఁ బంస్ల నై వేద్యంబు భవహారునకు'

నారాధించి పరమేశ్వరరూపులు గాఁదలంచి బ్రాహ్మణుల సభ క్తిగ భార్యాసమేతుఁడయి పూజించి చతుర్విధాన్నములఁ బరితృప్తుల నొనర్చుచుండు.

అతిథిసంతర్పణంబున లోకోన్నతకీ ర్తి నార్జించిన రుక్మిణీమాధవశర్మలవై భవంబు సూడనోల్లక దోఁడికోడండ్రు లక్ష్మీవేదవతు లొండొరులు వేర్వేర కేశవనారాయణ శర్మల కేకాంతమున నిట్లు దుర్బోధ లొనర్పఁగడంగిరి. పిత్రియంబును మీస్వార్జితంబునగు నశేషధనంబుల నతిథులనియు నభ్యాగతులనియు గురువులనియు స్వాములనియు వెచ్చించుచుఁ జేరుపరితిష్ఠల నాశఁడార్జింపనేల? మీ రుదాసీనులరై యుండనేల? అది యటుండ నాబిడ, యాసుసాధ్వి, యారుక్మిణి కార్యకరణంబుల మమ్ముం జీరికింగొనక సూటిపోటి మాటలఁ ద్రుణీకరించు చుండు. ఇద్దాని నెంత కాల మని సైరింతుము? ఇఁక సోదరోత్తముండు నెక్కాలంబు తనసతి బ్రి

హిమ్మం దలవాకిఁట ధరించు హిరణ్యగర్భుకన్నను నిరంతరంబు తనగృహిణి ననపాయిని గముల న్వక్షస్థలి వహించు కం జాక్షుకన్నను సార్వత్రికంబు తేనసతిం సగబాలు శరీరంబున నిడి మన్నించు చంద్రశేఖరుకన్న మిన్న యని హృన్నాళీకంబున నెన్నుకొని సర్వస్వ మాయకిమ్మణిపాలొనర్చి యాపెకు దాసుఁడై తృణీకృతసర్వలోకుండై యణిమాద్యష్టసిద్ధిసంపన్నుండునా మిన్నుముట్టుచుండు. దుర్భరంబగు నీపరాభవంబు మీ రెటు లోర్చెదరు మే మింక మఱొక్కక్షణమేని సైపఁ జాలము మా యసువులయెడ నెనరూనెదరేని తేఁపే వేఱ్వెట్టుఁడు. ప్రాజ్ఞులరగు మీకు స్త్రీప్రకృతి యింతకన్న నెక్కుడు వక్కాణింపదు. కర్తవ్యంబు సత్వరంబు తలంపుఁడు. తలంచుటకా దాచరింపుఁడు. అటుకాదేని "విప్రాఃపశ్చిమబుద్ధయః" అను మహావాక్యమునకుఁ బదవాక్యప్రమాణపారీణులగు తాము సర్వంకషవ్యాఖ్య నొనర్పఁ గడంగుదురు. సత్యము.'

మఱునాఁ డగ్రజులు సోదరుని రావించి, 'తమ్ముఁడా! మనము కలసియుంట కొండంద్రకు గిట్టుటలేదు. పిత్రార్జితము కడు స్వల్పము, వ్యయమా యార్జనముకన్న వేయిమడుంగు లధికము. నీ వొనరించు యన్నదానమునకా పరిమితిలేదు. సుగుణపుంజములతో జన్మించిన నీకు స్వభావజన్యమైన యతిథిసంతర్పణమా దుస్త్యజము. కాన "స్థితస్య గతిశ్చింతనీయా" అనెడు న్యాయము చొప్పున పిత్ర్యమును భాగత్రయమునఁ బంచుకొని యథాశక్తి నన్యోన్యసాహాయ్యంబులతో గాలక్షేప మొనర్చుకొనుట మనకు గడుంగడు సమంజసము,

మనకే కాదు లోకముల కన్నదమ్ముల కేరికైన నిదియే పరమధర్మ' మని వచించిరి.

అహా! కాలవైపరీత్యము! సద్గుణగరిష్ఠుఁడును సదాచారపరిపూతుఁడును నగు మాధవశర్మకర్తృకాన్నదానమే యన్నదానము. అట్టిశ్రోత్రియాన్నదానము ఎన్నిజన్మములలో చేసికొన్న సుకృతవిశేషఁబుననోగాని సిద్ధింపదు. శూద్రశ్రాద్ధాన్నమును భగవదనివేదితాన్నమును బుంశ్చలియన్నమును నవీరునన్నమును భుజంచువాఁడు మాంసభక్షణజనితపాపము నొందును. శూద్రయాజకు నన్నమును వైద్యకద్విజునన్నమును దేవలాన్నమును గన్యావిక్రేతృనన్నమును నుచ్ఛిష్టాన్నమును బర్యుషితాన్నమును భుక్తశేషాన్నమును శూద్రాపతియగు ద్విజునన్నమును వృషభాధిష్ఠితద్విజునన్నమున నదీక్షితద్విజునన్నమును శవదాహకునన్నమును మిత్రద్రోహియన్నమును మిథ్యాసాక్షియన్నమును భక్షించు పాపాత్ములు భగవన్నివేదితాన్నభక్షణమున బరిశుద్ధులగుదురు. భగవద్భక్తుఁడు శ్వపచుఁడైనను వంశము నుద్ధరించును. అజ్ఞానంబుననైన నిర్మాల్యమును గ్రహించిన యనేకజన్మార్జితపాపములనుండి విముక్తుఁడగు. జ్ఞానమున భగవన్నిర్మాల్యమును గ్రహించినచోఁ గోటిజన్మార్జితానేకపాతకనిర్ముక్తుఁడగుట కెట్టిసందియము గన్పట్టదు. ఔరౌర కాలమహిమ! కేశవనారాయణశర్మలు కృతవంతులయ్యు సర్వదానముల నుత్తమోత్తమమైన యన్నదానము నొనర్పఁ దనుజుని వేఁటువెట సాహసించిరిగదా!

అగ్రజు లిరువురు సోదఱు వేఱుసేసిరి. అన్న లిద్ద ఱేక ముగనుండి పెక్కుసంతానముం బడసి యీదఁజాలక యజ్ఞానాంధకారబంధురం బగు సంసారకూపమునఁబడి దారిద్ర్యము తట్టుముట్టాడుచుండ, మాధవశర్మ వయస్సున బిన్నయయ్యు గుణములఁ బెద్దయగుడు సౌజన్యమున నెల్లయతిథులతోఁ పాటు సపుత్రకళత్రంబుగా తన యగ్రజద్వితయంబు రాఁ బిలిఁచి గుణఖనియగు రుక్మిణి యవన్యభక్తి సాయపడ సకాలమునకు జతుర్విధాన్నముల సంతృప్తులఁజేసి వీడియమొసంగి యాదరింపుచుండు.

ఇట్లు ననుచుండ నొక్కనాఁ డతని యిల్లాలు నాథు పాలికిం జని 'స్వామీ! మన మనవరతము విప్రసమారాధన తత్పరులమై బ్రాహ్మణోత్తముల కన్నమిడుదుమే. దానం గలుగు పుణ్యవిశేష మెయ్యది ? ధర్మచారిణి నగు నా కనుగ్రహంబున బోధింపుఁ డనవుడు నతఁ 'డోపద్మాక్షీ ! పెక్కురతిథి సత్కారము మంచిదని చెప్పవింటిగాని యందలి ఫలిత మెట్టిదియో యెవ్వరు సెప్పినవారుగారు. నేఁడు మన నుద్ధరింప నేతెంచు బ్రాహ్మణోత్తముల గొనియాడి తద్విశేష మెఱుంగుద'మని చెప్పి నాఁడు తన యింటికరుఁగుదెంచిన భూసుర శ్రేష్ఠుల చక్కఁగ గౌరవించి, 'సర్వశాస్త్రపారంగతులగు నోభూసురోత్తములారా! మాయెడ నెనరుంచి యన్నదాన మహిమ నెఱిఁగింపుఁ' డని కోరిరి. విద్వద్బ్రాహ్మణ సంఘ మాప్రశ్న కుత్తరంబిడనేరక యన్యోన్య ముఖావలోకనంబులకుఁ గడంగుఁడు శివశర్మయను బ్రాహ్మణుం డొక్కండులేచి

'గృహమేధీ! నీ యడిఁగిన సంప్రశ్నమున కుత్తర మిచ్చునట్టి నేర్పు వేయినోళ్లుగల చిలువలఱేనికిఁ గలదేమో? సహస్ర కరములుగల సూర్యభగవానుఁడు వ్రాయఁగలఁడేమో? యన మానవమాత్రుం డెట్లుత్తరం బీగలఁడు? నీవడిఁగినదానికి జగజ్జననియుఁ గాశీపురీవాస్తవ్యయు సదాశివుకుటుంబినియు నగు నన్నపూర్ణామహాదేవియె యుత్తరము సెప్పఁగల' దనవుడు మాధవశర్మ రుక్మిణింగాంచి 'విధుముఖి! వింటివా విప్రవాక్యము' తేపకడ వారణాశి కేగి భాగీరథీస్నాతుఁడనై సపరివారులగు యన్నపూర్ణావిశ్వేశ్వరుల నవవిధభక్తి నారాధించెద. శ్రీమ దన్నపూర్ణామహాదేవి కటాక్షమున నన్న దానఫలంబు నెఱింగి వచ్చెద. నే వచ్చుదనుక బ్రాహ్మణా రాధనంబున లవంబును గొఱంతపడకుండున ట్లాచరింపుమీ' యని చెప్పి కేలిఁగంటిప్రసారంబుల నాయువతి సంతుష్టంజేసి కాశి కేగెను.

హిరణ్యగర్భప్రముఖనిఖిలసుధాంధశ్శిరఃకిరీటమణిగణ ప్రదీపనీరాజితపాదారవిందపీఠుండగు కంజాక్షుండు పుష్పవతీ పురంబుననుండు రుక్మిణీసతింబరీక్షింపనెంచి యష్టదరిద్రు రాలునిగా నొనర్చినను యామె తన నైజపతిదేవతాత్వమాహాత్మ్యమున నావంతయు లోటురానీక బ్రాహ్మణ సమర్చనం బొనర్చుచుండె. ఒక్కనాఁ డాదివిష్ణుఁడు యంతండ్రప్తినొందక వికృతాకారంబున వృద్ధబ్రాహ్మణవేషధరుండై మాధవ శర్మగృహంబు సేర నాపతివ్రతాశిరోమణి యాతఁడు కపట వేషధారి యని తలంపక యెంతదవ్వులనుండి నడఁచివచ్చెనో

యని డస్సియున్నవానిఁ గూర్చుండఁబెట్టి యడుగులు గడఁగి విసనకఱ్ఱచే సేదదీఱునట్లు విసరుచు 'స్వామీ! ఎటనుండి యెట కేగుచు మముఁగృతార్థులఁజేయ నిటకువిచ్చేసితి'రనియడిగెను. అంత నాపరంధాముఁడు, 'పతివ్రతాశిరోమణీ! ఆసేతుహిమాచలపర్యంతముంగల దివ్యతీర్థముల సేవించు యస్మాదృశుల కొక స్థలమునుండి మఱియొకచోటి కేగుటయ స్వభావంబు. నేఁడు భవదాతిథ్యమునొంది మిన్నంది యానందింప నిందుఁ బ్రవేశమునకు మూలకారణము. అమ్మా! నీవు కడు పుణ్యరాశి వని విందుము. కడుంగడుదూరము పయనముసేసి డస్సి యున్నాఁడ. కృపవహించి త్వరితముగ వంటకంబుసేసి పెట్టుము. "జీవనంబు క్షణభంగురం"బని వచింత్రుగదా? నీవు పచనమొనర్చి పెట్టువఱకు నసువులుండు నట్లగపడుట లే'దనవుడు నా సాధ్వి వంటచేయనెంచి వీక్షింపఁ గుండలో తండులంబులు నిండుకొన్న మనంబుననుండు ధైర్యమున నడఁగునంగల కొన్ని గింజలుమాత్రము లభింప వానిం గడఁగి పచనముసేసి యుంచ విప్రరూపాభిధేయాభిశోభితుండగు మాధవుం డామెను పెక్కు తెఱఁగుల గారుమాటలాడుచుండ, లెక్కకు మీఱిన పెక్కురు బాప లుస్సు రుస్సు రనుచు తలుపు నెట్టుకొని లోనికిరా వారల నెల్లర స్నానమాడుఁడని ప్రార్థించి నీళ్లకడవల క్రిందనున్న యిసుకను చేటలతో చెఱఁగి పచనముసేసి యెల్లరకును షడ్రసోపేతముగ భోజనము పెట్టెను.

అంత "సభ్యాగత స్స్వయంవిష్ణుః" అను మహావాక్యము నకు సర్వంకషమగు వ్యాఖ్యాన మొనరుపఁ దలఁచి శ్రీమన్మ హావిష్ణుండు.

సీ॥ గ్రైవేయకంకణాంగదహారకుండల
ప్రభ లలితస్ఫూర్తిఁ బరిఢవిల్ల
నవరత్నకీలితోన్నతకిరీటద్యుతు
లాశావకాశంబు నలమికొనఁగఁ
గటివిలంబితహేమకాంచీవిలగ్నమై
రాజితపీతాంబరంబు మెఱయ
శ్రీవత్సకౌస్తుభ శ్రీసమాయుక్తమై
తులసికాదామంబు తొంగలింప
నతిరయంబున గరుడవాహనసమేతుఁ
డగుచు విష్ణుండు శంఖచక్రాది విశ్రు
తాయుధంబుల ధరియించి యాపెఁ బ్రోవఁ
దత్క్షణంబున నచటఁ బ్రత్యక్షమయ్యె."

పుండరీకలోచనుం డట్లు సాక్షాత్కరించి రుక్మిణితోడ, "నో సతీతిలకమా! నీగుణంబు లగణ్యంబులు. తొల్లి యొక్క స్త్రీలలామగాదె తన యసమానపాతివ్రత్యమహిమచేఁ జెని మిటకోర్కి నెఱవేర్పనెంచి యాతని పదపద్మముల మూర్ధమునదాల్చి మహారణ్యమున వెడలుతఱి యప్పాదము లొక ఋషిపుంగవునకు తగులుడు నలెం డలిగి పద్మబాంధవు డుద యించు లోపల నతం డస్తమించునట్లు శపియింప విని తత్సతి భర్తృప్రాణసంరక్షణార్థమయి సూర్యుం డుదయింపకుండు

న ట్లానవెట్టె. అంత పతివ్రతాశాపభీతుండయి భానుం డుద యింపమి కాలచక్రగమనమునకు నిరోధంబగుడు పద్మ గర్భాదులు సుమతిం బ్రార్థింప నామె తన భర్తృప్రాణముల కపాయము వాటిల్లకుండు పద్ధతిని ననసూయ హితవుంగొని సూర్యుం డుదయించుటకు సమ్మతించె?

విగతప్రాణుండగు సత్యవంతుమేని నొక్క వృక్ష మూలంబున భద్రపఱచి జమునివెంటనంటి తదనుగ్రహంబున నత్తమామలకు కన్నులును రాజ్యమును దన జనకునకు నూఱుగురు పుత్రులును దన కొకసుతశతముం బడసి భర్తృ ప్రాణములం బొంది సుఖమున్న సావిత్రి రమణీశిరోమణికాదా?

పెద్ద ముత్తైదు వని పేర్గాంచి యనవరతి మంబరవీథిం బతిననుసరించియుండు నరుంధతి సతీరత్న మని యెఱుంగుడు. యోగ్యురా లగు గృహిణి సహధర్మచారిణియయి గృహ కృత్యములను చక్కంగ నిర్వహించును; భర్తకు సంతతినిచ్చు ను; సర్వవిధముల భర్తకు సాయపడును; భర్తృసుఖసంపా దన విచారముతప్ప యన్యచింతగలిగియుండదు. సత్కళత్రమే ప్రపంచమున ధర్మసాధన కుపకరణము; గృహనీతివిద్యకు గృహము ; విమలచారిత్రశిక్ష కాచార్యకము; వంశస్థితికి మూలకందము;సద్గతి కాధారము, గౌరవమునకుం గారణము; స్థిరగుణములకు నిలయము; హృదయాహ్లాదమునకు సంజనకము. సత్పురుషునకు ప్రపంచములో సకలసద్గుణగరిష్ఠురాలగు భార్యకన్న నితరము లెయ్యవియుం బ్రియములు గాంజాలవు. భార్యాపుత్రాదుల గారవించెడు పురుషునకట్టి విషమప్రదేశ

ములయందును నెట్టి ధూపత్సమయంబులయందును నప్ప
తిల్లిన యిక్కట్టు లెల్లయు భానునికాంతిచేఁ గరఁగిపోవు
మంచురీతి మటుమాయమగును. ఓపద్మముఖీ! భూసురవంశ
వతంసులెల్లరును వివిధములగు మజ్జనభోజన పూజనాదిక పరి
చర్యలమూలమున సంతసంబు సేకూర్చి రక్షించు పరమపతి
వ్రతాశిరోమణి వన నీవ చెల్లెదు. నీకిష్టమగు వరంబు నెద్ది
యేనిం గోరు' మని పుండరీకాక్షుఁడు మృదుమధురవాక్కు
లతో నుడివెను.

ఆ విప్రసతి పరమానందభరితురాలయి కరములు
మొగిడ్చి, 'జగదాధారా! సోమకాసురుండు తస్కరించిన
వేదరాశి మత్స్యావతారంబున దెచ్చి పితామహున కొసఁ
గితివి. భక్తమందారా! దుర్వారకోపస్వభావుఁడగు దుర్వా
సుని శాపాగ్నిచే నిలింపుల సర్వభాగ్యంబు లంభోనిధింబడ
మందరపర్వతమున కవ్వముగను వాసుకిని తరిత్రాడుగను
దేవదానవులు మథించువారుగ నొసఁగి యాదికూర్మము
రూపముం బూని సమస్తైశ్వర్యముల గీర్వాణుల కొసఁగి దివ్య
వర్ణం గోమలాంగినిం బొందితివి. దయాపయోనిధీ! శిఖిశిఖాగ్ర
భాగముఁ నొప్పు గోళాకారఘూర్ణంబుభాతి ప్రళయకాల
మున కిటివై జలార్ణవమున మునిఁగియున్న భూగోళముపైకెత్తి
భోవన్ని శితదంష్ట్రాగ్రమున హిరణ్యాక్షు రూపు మాపితివి.
కమలనయనా! భవత్కరాగ్రములచే లోకకంటకు హిరణ్య
కశిపు నృసింహావతారముదాల్చి పరిమార్చితివి. భువన
విద్వేషిగజాంకుశా! దితిసుత నిర్మూలనాకాంక్షివై మరుగుజ్జ

వేసమున బలిని మూఁడడుగుల మేర వడిఁగి ముజ్జగంబులు నీవయ్యె రక్కసుల జక్కడఁచి బలిని బాతాళమున కణఁగఁ ద్రొక్కి దేవతలఁ బోషించితివి. పితృవాక్యపరిపాలనాదక్షా! జనకు ననుజ్ఞ జననిని సోదరులను గఱఁకుగొడ్డంటఁ దెగ నఱికి జమదగ్ని సమందానందమున నోలలాడించి దివ్యవర ప్రసాదమునఁ బునర్జీవితుల నొనర్చి పడిపంథి రాజచూడా మణుల నిఱుచదియొక్కమారు చీల్చి, చెండాడి, స్వర్లోకమున కంపితివి. దానవాంతకా! ఘనన్నిశితశరాసారంబులచే లోకవిద్రావణుండగు రావణు సపుత్త్రమిత్త్రకళత్త్రంబుగఁ బరిమార్చి భూసుతను దెచ్చిన మేటిధీరుఁడ వీవు. లోకరక్షకా! దుష్టసంహారణార్థమయి ఫణిరాజమగు నాదిశేషు బలరాముఁ డను పేర నుద్భవింపఁజేసి శ్రీకృష్ణుండ వీవై క్రూరశాత్త్రవ ప్రాణానిలములఁ గొనవా! పరాత్పరా! పురుషోత్తమా! సమస్తభోగముల విడనాడి దుష్టమృగభూయిష్ఠమగు నరణ్యముల కేగి కటికిబానేలసెజ్జలు సుఖప్రదము లని భావించిన బుద్ధుండ వీవు. హృషీకేశా! మధ్యమలోకపుదుర్మార్గపు టుత్పత్తికిఁ గడుంగడు నలిగి శంబళయను గ్రామమున స్వయంవ్యక్తుండవై యుద్భవించి పాపుల రూపుమాపి నూత్నసిద్ధాంతముల నెలకొల్పెడువాఁడ వీవకాదె? పురుషసింహామా!

క॥ మాయాపదఁ బాపుము వా
లాయ మశక్తులము "దుర్బలస్య బలం రా
జా" యని యజేయుఁ ద్రిజగ
న్నాయకుఁ జక్రధరు నిన్నె నమ్మితిమి హరీ!"

యని చరణ నలినంబుల వ్రాలెను.

ఉజ్జ్వలగుణరత్నాకరుండగు నామహావిష్ణు వామ
హాపతిదేవతం గని, 'సాధ్వీమణీ! బంగరునకు పరిమళం
బబ్బినభంగి శ్రీమన్నారాయణపాదారవిందనిరంతరధ్యా
నాసక్తమగు నీచేతస్సు సుగుణసంపత్తికెంతయు వన్నె దెచ్చె.
ప్రపంచమున నన్నదానఫలమును మించిన సుకృతం బేదియు
లేదు. మీదంపతు లనవరతము నను సంతోషింపఁ జేసితిరి.
మీ మనంబున నుద్భవించిన నిరంతరదైవభక్తికిని జ్ఞాన
సంపత్తికిని హెచ్చుగ మెచ్చితి. నీ యాప్తిగతంబుల శీఘ్రమ
తెలుపుము సఫలీకృతమనోరథురాలుగా నొనర్చెద' నని
నీలమేఘశ్యాముఁడు మేఘగంభీరారవంబునఁ బలికెను.

సకలసద్గుణాగరిష్ఠురా లగు నావధూమణి, 'లక్ష్మీ
మనోహరా! నిచ్చలు నీ పదపద్మములయందు తనగని
బత్తియు నతిథిపూజయం దనవరతాసక్తియు సుగుణవత్సం
తానసంపత్తియుఁ బదంపడి ముక్తియు నొసంగ నీవ మాపాలి
భాగ్యంబ' వనుచు భక్తహృదయాబ్జభాస్కరుం డగు భగవా
నని నిండుమనంబున

"అన్యథా శరణం నాస్తి త్వమేవ శరణం మమ
తస్మాత్కారుణ్యభావేన రక్షరక్ష జనార్దన."

అని స్తోత్రముసేయ హరి యాయమమనోరథంబుఁ
దీర్ప నెంచి కరుణాతిశయుండయి సకలకిల్బిషహరణసమర్థం
బగు తీర్థంబుల నవగాహులు లయి భక్తజనస్తోత్రపాత్రం బగు
వైకుంఠమున కేతెంచున దని వచించి యదృశ్యుఁడయ్యెను.

పుణ్యతీర్థమగు కాశికిఁ జేరిన బ్రాహ్మణోత్తముఁడు భాగీరథీతీర్థములయందు నవగాహంబై కమలేశ్వర భర్తృహరీశ్వర నీలకంఠేశ్వర త్రిలోకేశ్వర మాతంగేశ్వర మణికర్ణికేశ్వర గంగా శ్రీసంగమేశ్వ రాదికము లగు శివలింగస్థానములఁ గనుచు నన్నపూర్ణం బూజింపుచుండు నొక్కనాఁ డా హైమవతి భక్తుని సందియంబు వాపనెంచి దేదీప్యమానమగు దివ్యవిగ్రహముతోఁ బ్రత్యక్షమై 'భూసురోత్తమా! నీ మనంబునం గలుగు సందియంబు దీర్ప పరమేశ్వరుం డగు విశ్వేశ్వరుఁడు తక్క నన్యులు నేరరు. నా యొఱింగినంతఁ జెప్పెద వినుము. హిమవత్పర్వతమును చేసుక వారణగంగ యను సంబరఁగు నది ప్రవహించుచుండును. ఆ నదిగట్టున సమస్తవస్తు భరితంబులగు విపణివీధుల నొప్పారు హేమవతీనగరంబు గలదు. సర్వజనాంగీకారముగ పరిపాలనఁజేయుచు సదా బ్రహ్మచారి యని పేర్వడసిన యంగీసుఁడను రాజు పతివ్రతాశిరోమణియు దైవారాధనతత్పరయు నగు సుమతి యను జానితోఁ గాఁపురి మొనర్చుచు సంతానకాంక్షచేఁ బెక్కువ్రతము లొనర్చుచుండు. భూసురాగ్రణీ! నీ వచటి కేగి మదీయానుగ్రహంబున వారిల కొక నవమాసమ్ముధాకారుఁ డగు నందనుఁ డుద్భవించుననియు మాతృగర్భము వీడి పురిటింటిలోఁ బడెడు కుఱ్ఱఁ డన్న దానఫలమును గూర్చి చెప్పుననియుఁ బుత్రుఁ డుద్భవింపఁగనే తెలుపవలసిన దనియు నా భారమణువకుం బట్టపుదేవికిం దెలుపు'మని వాక్రుచ్చి యంతర్థానమయ్యె.

అంబిక చెప్పినదాని కచ్చెరువందుచు నుత్తరాభిముఖుండై వివిధకుసుమఫలభరితంబులయిన వృక్షముల వీక్షించుచుఁ జనుచుండ సహస్రకిరణుఁ డపరాద్రి నధిష్ఠించెను. మార్గము దప్పి పోవుచున్న మాధవశర్మను సమీపనివాసియగు చెంచువాఁ డొక్కండు కని వాని సత్కరింప నెంచి డాసి నమస్కరించి, 'స్వామీ! ఎటనుండి యెటకేగుచున్నారలు? ప్రొద్దుగ్రుంకినది. మార్గమా కన్నులకు గన్పింపదు. ఇదియా సాంద్రారణ్యప్రదేశము నాయందు కృపవహించి నేఁటి రాత్రి కిట వసించి నను ధన్యుఁగావించుని'దని వేడుడు మాధవశర్మయు నారేయి నట వసింప నాచెంచువాఁడు చేరెడు వెదురు బియ్యమును దేనెయునొసంగ వానినాహారముగఁ గొనియెత్తగు మంచెపయి నిదురవోవుచుండెను. చెంచుదంపతులు భద్రముగ విల్లుఁ గాపాడుచుండ మువ్వన్నె మెక మొక్కటి కాండ్రు కాండ్రనుచు కేకలువేయుచు సజ్జనుఁడగు చెంచువానిం జంపి చెంచెతచే విడువఁబడిన శరములఁ గూలెను.

పద్మబాంధవుఁ డెఱ్ఱనికిరణజాలములతోడఁ దూర్పు కొండ నెక్కెను. భర్తృవియోగాగ్ని భరింపఁజాలకున్న యా చెంచెతం గని భూసురశ్రేష్ఠుఁ డెంతయు బిట్టువగచి చెంచెతా! కుమ్మరి మట్టిం గొని సారెం బెట్టి కఱ్ఱతిప్పునుచేఁ గుండలఁ జేయునట్లు విరించి సర్వభూతములకు ఫలం బిచ్చుచుండు. వెఱ్ఱివై వగవకుము. "అవశ్య మనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభ" మ్మనుండ్రుగాదె? నొసటివ్రాఁతఁ దుడువ నేరును వారరు. అది నేర్చినచో మహావిష్ణుఁడు మన్మథు ముక్కంటి

నిటలాక్షుమున కాహుతి సేయ నేల? నారాయణాంశసంభూతుఁ డగు నర్జునుం డనన్యసామాన్యమేరుధీరుఁ డగు నభిమన్యుఁ గోల్పోవ నేల? త్రిలోకాధీశ్వరుం డగు మృత్యుంజయుఁడు సతీమతల్లి యగు సతి నగ్నిహోత్రిపా ల్సేయ నేల? సాధ్వీ! చింతింపకు "గతజలసేతుబంధనంబు" వలన నావంతయు లాభముండదు. నేఁడో మాపో ప్రతిజీవియుఁ దా నెచ్చటినుండి యేతెంచెనో యచ్చటి కేగకతప్పదు. జీవనం బస్థిరమని చెప్ప వినమా?' యని యోదార్చుడు నాయువతి హేమవతీపురంబున కేగుదారిఁ జూప నతఁడు సకలసుహృజ్జనోపేతమగు నావట్టనంబుఁ జేరి రాజచూడామణిం గలిసికొని చక్కఁగ బహూకరింపఁబడి గట్టులతేనిముద్దులపట్టి తన కెఱిఁగించిన యర్థంబెల్లయుఁజెప్పఁ బరమానందమున నాతఁడు ధనకనకవస్తువాహనాదుల సతీమతల్లి యన నతిశక్యన పడఁతితోడ సమర్పింప నతఁ డన్నింటింగొని పరమేశ్వరివచియించిన తరుణమునకై యెదురుసూచుచు నప్పురంబునవసింపుచుండెను.

పుణ్యకర్మసక్తులును వివేకవంతులును సత్కార్యాచరణపారీణులును నగు నారాజదంపతు లహింసయే పరమధర్మముగ నెంచుచు బీదలపాలిటి పెన్నిధులయి యసహానములేక వైదిక ధర్మతత్పరులయి పితృగురుహరిభక్తియు సత్యంతానురక్తియు నినుమడింప లోకమున నెల్లరచే శ్లాఘనీయులయి వెలుఁగుచుండ కాశీశాన్నపూర్ణాకృపాతిశయంబున నవమాసములు నిండ నావెలఁది సుగుణాలవాలుఁ డగు నొక్కపుత్రుఁ గాంచెను. అంత మ్మాధవశర్మ శీఘ్రగతి నామొగసాలఁ జొచ్చి

కరకమలములు మొగిడ్చి ‘రాకుమారా! అన్నదానంబువలని
ఫలితమెట్టిదియో తెలిసికొనఁగోరి విశాలాక్షి హిమవన్న
గేంద్రనందినిం బ్రార్థింప నా జగజ్జనని ప్రత్యక్షమై యందలి
రహస్యము నిన్నడిఁగి యెఱుంగు మని వచింపుడు నే నిట
కేతెంచితి నానతీయవే’ యని ప్రార్థింప నాబాలకుఁ, ‘ద్వి
జోత్తమా! నీవు పరమేశ్వరివలన సెలవుగైకొని యిప్పు
రంబున కేగుదెంచెడుతఱి మార్గమధ్యమున కలనాఁడు
ప్రొద్దుగ్రుంక మిమ్మాహ్వానించి యొక్కచేర వెదురు
బియ్యముచు దేసెయు నిచ్చి మిము సంప్రీతుఁ గావించి
మంచెపయిఁ బరుండఁబెట్టి సుఖంబున శయనింపఁజేసినందు
లకుఁగాను సమస్తభాగ్యభోగ్యములకు నెలవై మహేంద్రుని
వైభవములఁ దులఁదూఁగు నీ రాజున కుద్భవించితి. ఇఁక
సతత మన్నదానముసేయు నీకుం గలిగెడి భాగ్యము లిట్టి
వనియు మోక్ష మీరీతిగ నందుననియు నేరీతిగ వచింపఁ
గలమో నీవే యోచింపు’ మని మందస్మితసుందరవదనార
విందుండగు న్నా పాపఁడు వలుక, భూసురుం డత్యద్భుతాంత
రంగుండగుచుఁ బెక్కు తెఱఁగుల నాబాలకు స్తుతియించి సెలవుఁ
గొని మఱల కాశి కేగి గంగలోఁ గ్రుంకి శ్రీవిశాలాక్షివిశ్వ
నాథులఁ గాంచి పరమేశ్వరికి తాఁ గన్నదియు విన్నదియు
నెఱిఁగింప నా తల్లియెంతయు మెచ్చి గృహంబున కేగు మని
సాదరంబునవచియింప నా విప్రుఁ డన్ని యోవితముల విశాక్షి
కరుణనుగూర్చి కొనియాడుచు కతిపయదినంబుల కిలుసేరి
తనసతికిఁ దా నిలు వీడినది మొదలు మగిడి వచ్చువఱకుఁ

జరిగిన సర్వవృత్తాంతంబు సెప్ప నాసని కా గృహిణి శ్రీమ
న్నారాయణసంకర్షనాది సమస్తచరిత్రంబును విన్న
వింప నుభయులు సంతుష్టాంతరంగులయి పెద్దయుం బ్రొద్దు
వినోదించిరి.

రుక్మిణీమాధవశర్మ యెల్లదానంబులయందు నన్నదానం
బసమాన మనియెంచుచు లోకరక్షకుఁడగు నీశ్వరుచరణంబులు
తమకు శరణ్యంబులుగా నూహించి ప్రవర్తిల్లుచుండుడు ధన
ధాన్యసమృద్ధియుఁ బుత్రపౌత్రప్రపౌత్రాభివృద్ధియుం గలిగి
పూఁచిన తంగేటచంగమున నుండ నొక్కనాఁడు నీరజబాంధ
వసదృశం బగు వాహనము శ్రీవత్సవిభ్రాజితవక్షస్థలముం బోలి
గోపికాబృందస్నేహాభారువాపరిపక్వఫలం బగుంబరఁగు శ్రీ
మన్మహావిష్ణుండు దివ్యరథంబునం బ్రత్యక్షమయి నాతంప
తులం గొని నారదాదిమునిగణంబులును బ్రహ్మరుద్రాదిదేవ
తలును జయ జయ శబ్దంబులతోఁ గదలిరా నిజభవనంబు
నకుం జనియె

ఓ తెలివికాఁడా! ప్రపంచమునంగల సర్వదానంబుల
యన్నదానము శ్రుతిస్మృతీతిహాసముల దద్దయుఁ బెద్ద యని వర్ణిం
పఁబడినది. అందు నీరే ప్రాణాధారం మను న్యాయముచొ
ప్పున నానుషంగికముగా మంచితీర్థదానము సేరియుండుటఁ
బ్రాణదానసుకృతముకూడ దీనిద్వారా నన్నదానపరులుగాం
చెదరను నంశము జదువుటయు వినుటయుఁ దటస్థించినదికదా?

VIII

అజ్ఞదాత్మత్వము

దక్షిణాపథమందు దండక యను యరణ్యంబొక్కండు గలదు. అయ్యది నానామృగగణాకీర్ణం బయి యనేకవిహంగ జాలాస్పదంబయి సుందరలతాంతపరిశోభితంబయి యొప్పు. అందు స్ఫటికశిలాసోపాన విరాజత్సరోవరంబున కుత్తరదిశ యందు శుకపికశారికాదిశకుంతముల కాటపట్టయి యొప్పు వటవృక్షశాఖలయం దహర్నిశంబు బకద్వయంబు జలాశయమునఁగల మీనముల భక్షించుచుఁ బవిత్రోదకములఁ ద్రాగుచుఁ గాలము గడపుచుండు.

ఒక్కనాఁడు మగకొక్కెర జలాశయమునందలి మీన రాశిఁగాంచి యచ్చెరువంది, 'చెలీ! ఏమి యీసరోవరంపు రామణీయకంబు? ఎఱు సూచిన కన్నుల కింపుగూర్చుచున్న యది. ఎన్నఁడును గని విని యెఱుంగని యీమత్స్యము లెక్కడి నుండి యరుదెంచె? అంతయు దయార్ద్రహృదయుఁడగు శ్రీమన్నారాయణుని కృపయే! ఆమహాత్ముని కరుణారసప్రవాహమున కడ్డువెట్టువారు గలరా? ఆదివ్యమూర్తి యపారమగు కరుణచేఁగాదె యెల్లలోకములు సుఖముంట? ఆహాహా! చూడు చూడు; కమనీయములగు మత్స్యము లవి గవిగో! సర్వకాల సర్వావస్థలయందు నీ పద్మాకరం బిట్టు లుండినచో నిఁక మనకుఁ గొఱఁతయా?' యని సంతోష ముట్టిపడుచుండ సప్రీతముగఁ బలికెను.

మగకొక్కెర చెప్పిన యర్థంబు సర్వంబు చక్కఁగ గ్రహించి యాఁడుబకంబు, 'నాథా! ఎల్లకాల మిట్లుండుట తటస్థించునా? కాలచక్రము బండిగాలుంబోలె ననవరతముఁ దిరుగుచుండదే? "కష్టసుఖములు కావడికుండ"లనుట వినమా? నవఖండమండలాధిపతియును సత్యమూర్తియు నగు హారిశ్చంద్రుఁడు పెక్కుడుములకు లోనయి గాధినందనువలన తుద కొకనీచున కమ్ముడువోయి ముక్కంటికృపాతిశయమున తొల్లింటి భాగ్యభోగ్యములఁబడసినను సుస్థిరముండఁగలిగెనా? ఇంక తుచ్ఛజాతివారిమాట సెప్పవలయునా?' యని వచించెను.

'చెలీ! నీవచనములు సత్యములు. బ్రదుకుకొలఁది కాలము సుఖముండవలయుగదా? నీవు వచించినటులె సత్యమునకై సర్వస్వమును మునితిలకునకు దానపూర్వకముగ ధారవోసిన యినకులాభరణమగు హారిశ్చంద్రనృపాలుఁడును స్వమాంసమును గపోతమునకై కోసియిచ్చిన శిబియు మనియుండఁజాలనట్లు మనమును నేఁడో రేఁపో "జాతస్య మరణం ధృవ"మ్మన్న నార్యోక్తి ననుసరించి మృత్యువాతఁ బడకపోము. కనుక దిగులుమాని తిరుగు టుచితము. దిగులుండిపో యద్దానివలనఁ గలుగుఫలితమేమి? వల దని వచియించినంతమాత్రాన విరించివ్రాఁత లూరకపోవునా? తలవ్రాఁతఁ దుడువఁ దరమా?' యని బకోత్తముఁడు వచింపుచు బకి, 'వహ్వా! ఎంత చక్కని హితోపదేశ మొనర్చితిరి? విరించివ్రాఁతలకయివిచారమేల యని వచింతురా? సమస్తంబు

సరఁగున వెచ్చఁబెట్టుకొని సన్న్యాసము* నొందఁదగునే?
నేఁడు రాజ్యాధికారమున మిన్న జూచువాఁడు ఱేఁపు భిక్షాధి
కారి యయి బిచ్చమెత్తుకొంటఁ గానమా? కొలనునిండ మీన
ము లున్న “వని కులుకరాదు. భవిష్యత్తు నారసినవాఁడె సర్వ
జ్ఞుఁడు నాఁ బడు కనుక కృపవహించి యీ యాఁడుకూయి
నాలించి తగినట్టు వాడుకొంట మహాధర్మము. లేదేని మన
మిడుమలఁ గుడువవలసివచ్చు’ నని వాక్రుచ్చెను.

బకద్వయంబు పరిసంగంబొనర్చి భద్రంబున బుడమిని
కాలము బుచ్చుచుండెను. దివసములు నిండె. వారము లరిఁగె.
పక్షము లతిక్రమించె. మాసములు సనియె. శ్రీమంతంబై
ఋతురాజ మనంబడు వసంతఁబు సకలజన సమ్మతంబుగఁ
బ్రవేశించె నందు

సీ॥ పరిపక్వసహకారఫలసంపదలతోడ
విమల మృద్వీగుళుచ్ఛములతోడ
మృదులోల్లసత్కర్కరీఖండములతోడ
లలిమీరు రంభాఫలములతోడ
మిటిమీరు వరదాడిమీఫలంబులతోడ
పొలుపొందు చక్కెరపొళ్ళతోడ
జిలుఁగు తేనియలొల్కు చెఱఁకుతుంటెలతోడ
గప్పుదుల్చిన వడపప్పుతోడ
మల్లికామణిపుష్పదామములతోడఁ
గలితపాటీరచర్చాదికములతోడఁ

వర్ణనీయవసంత ఋతువాసరముల
ధనికగృహవాటి ద్విజకోటి దనిసె నపుడు.

గ్రీష్మము తనప్రతాపము సూపుటకో యన్న ట్లు ప్రప్రథమముననే యెల్లజలాశయముల నిర్జలముగ నొనర్చెను. కసవులేక పసరములు డిల్లవోవుచుండెను. మార్గస్థులు ప్రచండకిరణుని తీక్ష్ణ్యాలకు వెఱఁగుపడుచు ప్రయాణముల నాపుకొనుచుండిరి రాయంచలసముదాయం బొక్కంగు సాయంసమయమున మక్కువమీఱ నటునిటు విహరించుచు నానాఫలవృక్షసమృద్ధంబగు కాననంబు సొచ్చి సహస్రకిరణుఁడు రక్తప్రభాభాసమానుండయి యస్తాచలము నెక్కుడు త్వరితముగ నివాసముల కేగనలయునను నాశపొడసూప తివ్వన వెడలుచుండెను. అంత వటవృక్షముపయి వాసము సేయు బకోత్తముఁ డెదురేగి, 'మిత్రులారా! మీ రెచ్చోటి నుండి యెచ్చటి కేగుచున్నారలు' మీ రింత పొద్దుగుంకు నంతకు విహరించితిరి? మీకుపోకడ కడువింతగఁ దోఁచెడి. ఁటిరేయి కిట వసియించి నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేయున'దని వేఁడి కొనెను.

'ఓయీ బకశ్రేష్ఠా! నీవచనంబు లతిప్రియంబులు. ఏము సంధ్యాసమయంబున బయలువెడలి ఘూశక్తికొలఁది నంబరముస నాహారమునకయి సమదిశలఁ బరికించితిమి. డస్సి గృహాభిముఖులమైనారము. త్వరితమున నిలు సేరెద' మని యంచలప్రభుఁ డన, 'నంచలారా! జగత్ప్రసిద్ధపుటంచలారా! నాకోరిన విన్నపమొక్కండు నాలింపుఁడు. ఇయ్యది హీన

జాతిబక మని తలఁపక కరుణింపుఁడు. మిమ్మేఁ గనుట త్రిభు
వనసామ్రాజ్యాధిపతిఁ గనుటవంటిది. మీర లుత్తమవంశ
సంజాతులరు. ఆర్యుల పౌత్రఖిలసౌఖ్యముల కాలయమందురు.
విఖ్యాతులరగు మీ రిటఁ బ్రవేశించి భద్రములగు సంతోష
బీజముల నాదుమానసాలవాలమున నాటుఁ' డని కరంబు విన
యంబునఁ బ్రార్థించు ఁకునిఁ గని యొకయంచ 'ఓయీ!
నీవు వచింపుస్థలమా చిన్నది; మేమా లెక్కకు మీఱి
యున్నారము. మే మీరేయి నిటనుంటిమేని మీర లిడుముల
పాలగుదు' రనెను.

భవిష్యజ్జీవనమునకయి పలుతెఱంగులఁ గొంపలం
బండుచున్న ఒక తన పెనిమిటివాక్యసరణిని చక్కఁగ
గ్రహించి, 'యయ్యో! యిట్టి విపరీతము? ఎన్ని చెప్పిన
వినఁడాయెనే? "చేలమున చిచ్చుకట్టుకొన్న" ట్లీ కాలము
లోనా కొంపఁ దవ్విపెట్టుట? "తనకు లేనిదానము మొదలు
చెడ్డబేరముఁ" గలదా? ఈ విపరీతపుదానములు ముం
దున్నవే? మండువేసంగిచే మలమలమాడుచు మనియుంట
కొక్క మత్స్యమయిన లభింపని యీ రోజులలోనా
యతిథుల గారవించుటలు' మన కున్నగదా యితరులకు
గుడువఁబెట్టుట' కని తనదుమనమున పెక్కుతెఱఁగులఁ
దలపోసి బకముం బిలిచి, 'నాథా! ఏల మీ కీవెఱ్ఱి?
మొగిలులోపలి నీళ్లనమ్మి చెఱువునీళ్లు సడలించిన వేదురు
వలె వచింపఁదగునే? జలాశయము నిర్జలమైయుంట గానమా?
లెక్కకుమీఱిన రాయంచల నాహ్వానించిన మనదొక్క

లేద్వా? తొల్లిటి నా విన్నవించు ప్రసంగముల నావలఁ ద్రోసిపుచ్చితివి. ఇపుడయిన నాలింపఁదగదా? "గోరుచుట్టుపయి రోఁకటిపో" టన్న ట్లశనమునకులేక యాకులితమనస్కులమయియున్న మన మిపు డెట్లు సత్కరింతుము? వివేక మావంతయైనఁబూనక లేనిపోనిబరువుల శిరమునఁ బూనకుఁడు. నాయెఱిఁగినకొలఁది వచించితి. పత్తుం పఱువెత్తనిండు. ఇంక ననేకపర్యాయములు గౌరవింప వచ్చు' నని హితవుసెప్పెను.

ప్రియంబున ఒకిసెప్పిన హితోపదేశము తెలివిమాలిన బకమునకు కర్ణకఠోరముగ నుండెను. దుష్టబుద్ధికి ప్రియములు గిట్టునా? అవివేకికి వ్యక్తత్వముండునా? దానమునకై కొంప ద్రివ్విపెట్టువారు గలరా?

బకము తనమనమున, 'ని ఱట్టిత్రోవ? "పరోపకారార్థ మిదం శరీర"మండ్రుగదా! పెక్కువత్సరములు మనినంతమాత్రాన మేను సుస్థిరమా? ఎవరు స్థిరముండఁ గల్గిరి? జీవనము క్షణభంగురమె? లోకరక్షామందారుఁడగు శ్రీరమాపతి మరుగుజ్జువేసమున భైక్షుకుఁడయి యాచింప సమస్తంబు గురూపదేశంబున నినియు మే నస్థిరమని తలఁచి త్రిభువనసామ్రాజ్యాధిపత్యము న ధారాగ్రహితముసర్చిన బలికీర్తి దానమువలనఁగాదె చిరస్మరణీయమైయుంట? పెక్కుమాటలేల' యని తలఁచి, 'బకీ! ధర్మమున్నచోట జయ ముండకపోదు. "యతోధర్మ స్తతోజయః" యను నార్యులనుడి వినమా! "అవశ్య మనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభ"

మ్మును దీటి బురాకృతకర్మ మనుభవింపక తీఱదుగదా! ఏల నీ కీభయము? ఏ పరబ్రహ్మస్వరూపుఁ డేరమాపతి యేకరుణార్ద్రహృదయుఁ డీలోకముల తన యసమానశక్తి చే సృష్టించి పోషించుచున్నాఁడో యట్టి జగదేకనాథుఁడు జగన్నాథుఁడు లోకబాంధవుఁడు మనకడ్డు రాఁడా? రాఁడుపో చత్తుమా? వస్తుండి పరలోకమున కేగినవారు లేరు గదా! చల మూని కాలముగడఁపునది' యని దీనవదనయై యున్న తనచెలికిం జెప్పి యంచలఁగిలిసికొని, 'మిత్రములారా! అల్లదిగో యనతిదూరమునఁ గన్పించెడి వటవృక్షము మద్గృహంబు. మీరెల్లరు గరుణవహించి యటకేతెంచి మజ్జన్మంబు సాఫల్యపాత్రంబు సేయుఁడ' దని ప్రార్థించి ముందుగ గేము సొచ్చెను.

ఎంతసెప్పినను తనమాటఁ వినక త్రోసిపుచ్చిన బకము తోఁ గాలముజరుపనొల్లక బకి యొండేనిం జనెను. కష్టసుఖములఁ దలపోయక భామినులమాటఁ ద్రోసిపుచ్చవచ్చునా? గృహస్థాశ్రమమువ కలంకారము కలకంఠకంఠికాదా? భర్తకు భూమండలంబుఁ బాలించుతేని కమాత్యుండువోలె భార్య యొకదా యాలోచనలఁజెప్పి సంసారకృత్యముల నిర్వహింపఁ జేయునది?

ఆగర్భదరిద్రులయి యన్న మోరామచంద్రా! యని యొలుఁగెత్తి యేడ్చుచున్న పసిగందులఁ గని కడుపుచిచ్చు భరియింపంజాలక ధరణీసురేంద్రోత్తముఁడగు కుచేలున కుపా

యంబు గఱచి యతులితభాగ్యములచేఁ దులఁదూఁగున ట్లొనర్చినది యువతీతిలకముగాదా?

కలవాంభోజనని కార్చిచ్చుఁబోనడఁచి యుక్కుగుణగ్రస్తమక్కువంబున వండి ఖ్యాతివడసిన పతివ్రతాశిరోమణి యగు ననసూయ స్త్రీరత్నమెకదా?

సత్యమును బరీక్షింపనెంచి గాధినందనుఁడు పెట్టు కష్టపరంపరల కావంతయయిన గొందలంబుగొనక భర్తృపదకమలముల ననవరతము వీడక తుద కొకబాపని కమ్ముడు వోయి పెక్కుడుములఁ గుడుచుచు నిజసూను బ్రేతభూమిలో గోల్పోయి తనదుమాంగల్యప్రభావముతో శ్మశానవాటికఁగాయుచున్న భర్త నెఱింగి యుమామహేశ్వరుల కరుణాకటాక్షమున లోహితునిఁ బ్రదికించుకొని సంపూర్ణైశ్వర్యాభివృద్ధితోఁ గరంబు శుభంబునఁ బతితోడఁ గాలముఁ గడపిన మహిళాలలామ చంద్రమతి యనంబరఁగు మృగేక్షణయెకదా?

అహితాపహృతరాజ్యుఁడును విగతచక్షుఁడు నగు సాళ్వదేశాధీశుని లబ్ధచక్షువుగను బున. సంప్రాప్తరాజ్యునిగనుంజేసి వంశపరంపరాభివృద్ధియగునట్లు తనతండ్రికి సుతకళత లాభంబు సేకూర్చి తనభర్తప్రాణముల సంపాదించి యాతని వలన నూఱుఁగురు కొడుకులఁగన్న యవ్యాజానురాగిణి యగు సావిత్రి స్త్రీలలామకాదా?

ఎట్టి బుద్ధిశాలియయినను నితరులు సెప్పినప్పుడు వినఁ
దగుఁగదా? తనకుహితవుసెప్పినఒకివాక్యములు తృణీకృతయో
గ్యములా? చెవిటివానికడశంఖమూదినట్లు మూర్ఖునికడ మంచి
గిట్టునా? బకముచే నాహ్వానింపఁబడిన రాయంచలన్నియు
మక్కువతోడ మత్స్యముల మెక్కి సుఖనిద్రవోయి వేఁకువ
మేల్కాంచి, 'బకోత్తమా! విందన నీయదియెసుమీ! పలు
చోట్ల విహరించితిమిగాని యిట్టిపవిత్రముగఁ గన్పట్టెన సరో
వరంబునఁగాని శకుంతముల కునికిపట్టగు వటవృక్షంబుగాని
చూచి యెఱుఁగము. ఎన్నియో జంతుసంతానము లున్నవి.
వన్నికును వాసికిని రానివేల? భగవంతుఁ డనుగ్రహించినదాని
నితరులకు ధారవోయుట కేకొద్దిబుద్ధిమంతులకో మన
సొప్పునట. మా కెల్లర కింపుమీఱ గడుసొంపుగ విందొనర్చిన
నీనామంబు చిరస్మరణీయ మనంజెల్లు నిఁక పోయివచ్చెదము.
సెలవి' మ్మని చెప్పి వటవృక్షంబు వీడి తీవ్రవ నంబరము
నలంకరించెను.

రాయంచలు కొలకునంగల మీనంబులనెల్లఁ గుడుచు
టచే మఱునాఁ డుదయమున లెక్కకైన నొక్కమీనము
గానరాదయ్యె. అఁడుబకంబు సెప్పిన హితమితోక్తులఁ దృణ
ప్రాయముగఁ జూచినందులకు శిక్షించుటకో యన్నట్లు పద్మ
బాంధవుఁడు ప్రచండుఁడయి తన వేయికిరణముల నొక్క
తూరి పద్మాకరముపయిఁ బ్రజ్వరిల్లఁజేసి నీరముల నింకింపఁ
జేసెను. తినుట కన్నమును ద్రాగుటకు నీరును లేమింజేసి
కులకాంత విన్నపంబు స్వాంతంబునం దలంచుచు శక్తి

మీాఱిన వితరణంబున నిటుల కడగండ్లపాలయితి గదా యని చింతించుచు నెటో కాలక్షేపము సేయఁదొడంగెను.

ఓ విద్యార్థీ! వింటివి కదా యతివితరణంబునం గలుగు విపత్పరంపరాసమవాయము! కాన యధాశక్తి సర్వకృత్యంబులఁ గృతార్థుం డగుట నీమనఃపద్మంబున సర్వోత్తమ మను నంశమును విస్మరింపకుందువుగాక!

IX

సూనృతప్రభావము.

తొల్లి మగధదేశమున నసామాన్యప్రతిభాశాలియు సకలసద్గుణగరిష్ఠుఁడు నగు శంబరుఁ డను రాజతిలకుఁడు సర్వజనానురంజకముగ నిక్ష్వాకుకులతిలకుఁడగు శ్రీరామచంద్రుఁ బోలెఁ జక్కనిపరిపాలన మొనర్చుచుం డెను. ఆ నృపశేఖరుఁడు సమస్తభాగ్యభోగ్యములఁ గలిగియున్నను సంతానంబులేమి నెల్లయు వ్యర్థములని తలపోసి తన పురోహితోపదేశమున నగ్నిహోత్రుఁగూర్చి పెక్కేఁడు లతిఘోర తపంబు నొనర్చి యా పావకుకరుణాతిశయమున ద్రుపదరాజుపగిదిఁ దేజోమూర్తియగు పుత్త్రుని నధికస్వరూపిణి యగు కూఁతుం బడసి నా యిరువురకుఁ గ్రమంబునఁ బావకలోముఁడును మదనరేఖయు నను నభిధానము లొనర్చి కడుం గడు కూర్మినఁ బెనుచుచుండు.

పాలవెల్లియం దుద్భవించిన చంద్రునివలె లక్ష్మీలీల న య్యిరువురును దినదినప్రవర్ధమానులయి తండ్రినియోగమున గురువులకడ విద్దెల నభ్యసించుచుండిరి. అందు మదనరేఖ గురువున కమితభక్తి వినయవిధేయతలు సూపుచు కావ్యనాటకాలంకారములఁ జదివి చతురంగము కవిత్వము వ్రాఁత చదువు గణితము సంగీతము యుక్తిచెప్పుట వ్యస్తాక్షరి యనఁబడు నష్టావధానముల మేటరియయి విద్యఁజెప్పిన

యొజ్జలకును గనిపెంచిన తలిదండ్రులకును వెన్నంటి తిరిగెడు నెచ్చెలిపిండునకును సర్వవిధముల సంతోష మొనఁగూర్చు చుండెను.

ఒక్కనాఁడు గురుపుత్రుఁ డంగీరుఁ డనువాఁ డా కన్యామణి రూపసౌందర్యాతిశయమునకుఁ గడు హెచ్చుగ మెచ్చి యంగజుఁడు పేడపురుగువలెఁ దన డెందమున వసియించి తొలుచుచుండఁ ద న్నంటియున్న శిష్యబృందమును దమతమ నివాసస్థానముల కనిచి యాతఁ డా సరోజముఖిని నేకాంత మందిరంబునఁ గదియఁబోవ నావిద్యావతియత్యా శ్చర్యరసనిమగ్నయయి, 'గురునందనా ! ఇదితగునే' చతు ర్వేదముల నెంతయుఁ జక్కగఁబఠించి యంబురుహగర్భ కులాభరణుఁడ వని పేరెన్నికఁగన్న నీవుస్త్రీలోలత ద్యూతము మధుపానము వేఁటాడుట పరుషసంభాషణము సొమ్మువ్యర్థ ముగా వ్యయము సేయుట పరులనిందించుట యనెడు సప్తవ్య సనములయం దస్యస్త్రీలఁ జేపట్టనెంచుట మహాపాతకహేతు వని యెఱుఁగవే? స్త్రీలోలత్వమునఁ గాదె దశముఖుఁడు శ్రీ రాముచేతను, బురుహూతుఁడు గౌతమునివలననుగ్రమంబున మృతినొందుటయు,నందవికారుఁడగుటయుఁ దటస్థించుట? ఉత్త మవంశసఁజ తుఁడవగు నీ విట్లు కోరఁదగునా ? కన్నియ పితృ పరాధీన యని తెలియవా? యువతికిఁ గన్యాత్వము సెడిన దాని జన్మము వృథాపోదా? వాడిన పువ్వులు మఱల ముడుచునే? కావున న న్గదియనెంచుట నీకుఁ బాడియే'' యని పలికెడు సుగుణవతి కావిప్రనందనుఁ డెపురువలుకనేరక కాలిబొటన

వ్రేలు భూమిపయి వ్రాయుచు మన్మథోద్రేకమున నెల్ల
విద్యలు మఱచి మూఢునిభంగి యూపెకొంగునబట్టి కోర్కెఁ
దీర్పు మని కోర నాపడఁతి కోపావేశమునఁ దనయుత్తరీయము
నాయున్మత్తుని హస్తమునుండి గుంజుకొని నోటికివచ్చినట్లెల్లఁ
దూలనాడ మొదలంట నఱుకఁబడిన కదళీస్తంభములీల
నాబాపఁ డుర్విపయింగూలి మూర్ఛనొందెను.

మాటలేక మూర్ఛపోయియున్న బ్రాహ్మణునిశరీ
రము నాకన్నియ నిజాంకస్థలమ్మున నిడికొని, 'గురునందనా!
నాకై గదా నీ వసువులు పాయనుంట! సర్వశాస్త్రవేత్తవయి
సకలసద్గుణగరిష్ఠుఁడ వని పేరెన్నికఁ గని యొక్క హేయునుగు
కన్యకా నీసుందరాకారము భస్మమొనర్చుట? నీజనకునొద్ద
విద్దెల నభ్యసించి నీయసువుల వాపుటయా యే నొసఁగు గురు
దక్షిణ? నామూలమున నీవు మడియుదువు. నీవు చనిన
నీజననీజనకు లుండరు. భార్య నిలువదు. పుత్రులు బ్రదు
కరు. ఒక్కశరీరి యింతమంది చావున కియ్యకొనఁదగునే?
కూడదు కూడదు. "బ్రాహ్మణో నహంతవ్య" యండ్రు
గదా! ఇట్లుండఁగాఁ జంపి పంచమహాపాతకంబుల నెక్కుడు
దాని నే ననుభవింపనేల? ప్రపంచమునం దితనికే పుట్టినాయిట్టి
భ్రాంతి!' యని తనమనమునఁ దలపోసి 'నే ననవరతము నిజ
ము వచించెదు దానినేని గురునందనుఁడు మూర్ఛనుండి లేచు
గాఁత!' మని పలికి గురుతనయునొడలిపయిఁ దన మృదు
కరంబునఁ దడవఁ జందురునిఁగన్న చకోరముపక్కి నయనోత్స
[illegible] లేచి యా యిందువదనతోడ, 'చెలియా! మనోరథముఁ

దీర్పవా? న న్నేల మన్మథకీలలఁ గాల్చెదవు? నీ సుందరా
కారమును వీడి మనియుండఁజాల' నని వచింపుచు నాచకోర
నయనపదపద్మముల వ్రాలఁబోవ నాపుష్పగంధి యాతని
లేవఁదీసి కూర్చుండఁబెట్టి, 'గురుపుత్రీ! నే నొక్క ధర్మము
సెప్పెద నాలింపు. నేనిం గవిసిన నాకన్యాత్వము సెడు; నద్దాన
న న్నన్యపురుషుఁ డొల్లఁడు; దాన నా కిహపరముల ననంత
దుఃఖము వాటిల్లు. పతిలేనిసతికి గతులు లే వండ్రుగదా!
నే నతిత్వరితగతి మగ్గృహమున కేగి యుత్తమరాకుమారు
నొక్కని బరిణయంబాడి వానితోఁ జిత్తజకేళిం దేలకమున్న
నీ వున్న తావున కేతెంచి యుష్మన్మనోరథము దీర్చి వెడలెద.
నా కనుమతీయవే!' యని వినయవిధేయత లుట్టిపడఁ బ్రార్థిం
చెను.

ఆబ్రాహ్మణోత్తముఁడు తనశిష్యురాలితో 'నయ్యో!
ఇదేటివింత? అగ్నిసాక్షిగఁ బరిణయమాడు క్షత్రియుఁడు
నిన్ను నాకడ కెట్లంపు? నీ వేరీతిగ గృహమువీడి యెల్లధర్మ
ములు వమ్ముసేసి వచ్చెదవు? నేఁ డున్నబుద్ధి రేపుండునా?
"బండ్లోడలగు నోడలు బండ్లగు" నిట యెవరు సుస్థిరబుద్ధితో
నుండగలరు? "చేతివాని విడఁచి కాలివానిఁ బట్టుకున్న"ట్లు
దగ్గఱనున్న నిన్ను నేఁడు వదలనేల? మఱల నెన్నఁడో యాసింప
నేల? తొల్లి యొకముని శ్రేష్ఠుఁడు మనుష్యజన్మము వీడి సూక
రాకారమున సంచరించుటఁ కియ్యకొంటఁ దెలియవా? విను
మద్దానిఁ దెల్పుదు. గంగానదీప్రాంతారణ్యమున శిష్టుఁ డను
భూసురోత్తముఁ డొక్కండుక్కుమిగిలి తపమాచరింపుచు

క్కనాఁడమితనిష్ఠతోడ గంగాసైకతస్థలమున పద్మాసనాసీనుఁ
డయిలోకపరంధాముఁడగు శ్రీమన్మహావిష్ణుంగూర్చిధ్యానింపు
చుండ నదీజలముల గుడ్డల నుతికెడు నొక్క చాకిత వానిం గాంచి
పంచబాణుఁ డా యంగనను బీల్చిపిప్పిఁజేయుచుండ నేకార్య
మును సేయనోపక తన మనోరథమును నెరవేర్పు మని యా
తనిం బ్రార్థింప నాఋషిసత్తముఁ డెన్నెన్ని యోరీతుల నా
లేమ కన్యపురుషులపొత్తిహాపరములకు దూర మని నీతిగఱఁ
పినను నయ్యది వినిపించుకొనక తన్నతఁడు గవియనిచోఁ
బ్రాణములఁ గోల్పోయెద నని వచియించి యట్లొనర్ప సం
సిద్ధముగనున్నతఱి మునిపుంగవుఁ డయ్యది మృతినొందు నని
యెంచి దానిమనోరథముఁదీర్చి పాపముగట్టుకొనెను. అంత
నతఁడు తనశిష్యునకుఁ దా నొనర్చిన పాపకార్యమును జెప్పి
తా నొకసూకరమై తత్సమీపనివాసి యగు బూసిగాఁ డను
నొుకలవానిపందిగర్భమునఁ బుట్టఁగలననియు నట్లుద్భవింపఁ
గనే తన్ను మడియింపు మనియుఁ జెప్పి సూకరమై పుట్ట నతని
శిష్యుఁడు కోమలముగనున్న యాపిల్లను బొలియింపమనసొప్ప
మి నయ్యది నాళ్లుగడచుటచే నొకింత యెుదలు పెంచి ము
కుందుని ధ్యానించుచుండెను.

సకలలక్షణలక్షితుండును సర్వజనపోషకుండును సర్వ
జ్ఞుండును నగు హరి బోయవానిరూపమును ధరియించి వరాహ
రూపముననున్న బాపనిగుణగతములఁ దెలియనెంచి యొక్క
ఖల్లెముంబూని కొండప్రక్క సంచరింపుచున్న యద్దానిం
బొడువ నెంచి సూకరమును డాసి దాని కిష్టమగు దైవమును

బాల్రిథింపు మనవుడు నావరాహాకిశోరము కృపారసపూర్ణుం
డును దుఃఖవిమోచకుండును బయోధరవర్ణుండును మోక్ష
కారణుండును నగు రమాపతియె తనకు దిక్కని వేఁడ నాసురే
శ్వరేశ్వరుండు నిజరూపమునఁ బ్రత్యక్షమయి యాసూకర
మును బ్రాహ్మణోత్తముగా నొనర్చి సుఖంబున మని యం
త్యమున వైకుంఠమున కేతెంచున దని వచియించి వెడలెను.
ఓకురంగేక్షణా! సమస్తవిద్యల నారితేరిన భూసురాభరణము
కిటిరూపమున కియ్యెకొం బెట్లో నీవును మఱల నీప్రాణనాథు
వదలి నాకడ కేతెంచుటయు నట్లే! పెక్కుమాటలేల? నను
బ్రతికింపఁదలఁచితేని ననుఁగూడు; మదియుఁగాక స్త్రీలమాట
లెవ రెఱుఁగుదురు? వర్షధారను నక్షత్రములను భూరేణువుల
నైన గణింపఁదరముగుఁగాని పొలఁతులమనంబు దెలియఁ
దరమా?' యని పలికెను.

గురుసుతుఁ డాడినవాక్కులు చెవులకు ములుకులుగఁ
దోఁప నాసౌందర్యరాశి 'యోబ్రాహ్మణోత్తమా! సకల
విద్యలఁ జదివినదాని సత్యవాక్యపరిభావము నెఱుఁగనా?

క॥ శతకూపాధిక దీర్ఘిక;
శతవాప్యధికంబు క్రతువు; శతయజ్ఞసమా
న్నతుఁ డొక్కసుతుఁడు; దత్సుత
శతకంబున కెక్కుడొక్క సత్యోక్తి; నృపా!

వను మద్గృహంబున కేతెంచి నీకడకురాకున్నచో సర్వ
విద్యలఁ జదివి సత్త్వవర్తనుఁడని నుతికెక్కిన బ్రాహ్మణోత్తముఁ
డుత్తమకన్యను బరిణయమాడ నెంచినవు డావివాహమును

సెఱుఁపఁ దలఁపెట్టినవాఁ డే పాపమునకు గురి యగునో నేను నట్టి పాపఫలము ననుభవించెద' నని చెప్పి వాని నొప్పించి సెలవు గైకొని తనయింటికిఁ జనెను.

శంబరుఁడు సకలవిద్యాపారంగతురాలును ననన్యరూపలావణ్యవతియును నగు నప్పల్లవపాణి ననుపమతేజోవిశేషవిరాజితుం డగు కోసలదేశాధీశుతనయుఁడు తంత్రియను రాకుమారున కిచ్చి శుభముహూర్తమునం బరిణయము సేయ నాదంపతులు విప్రజనములఁ దాంబూలాది వివిధ సత్కారంబులఁ బరితృప్తులఁ గావించి తదాశీర్వచననిచయములు వడసియున్నతఱి నుభయపక్షములబంధువులు వస్త్రవాహనాదుల నిచ్చిరి. అంత నెల్లరకు షడ్రసోపేతమగు నన్నంబును గర్పూరతాంబూలాదుల నొసఁగి మృష్టాన్నసంతృప్తులుగ నొనర్చిరి.

ఏడువారముల యాభరణముల నా పూఁబోఁడినిం జెలికత్తెలు శృంగారించి యత్తరు పన్నీరు సంపెంగ కస్తూరి పచ్చకర్పూరము మున్నగు సువాసనద్రవ్యము లెన్నెన్నియో సేకూర్చి సర్వమంగళద్రవ్యవిభ్రాజమానమగు శయ్యాగృహమ్మున కంపిరి. ఆ యోషామణి తన భర్తకు మున్ను గురుపుత్రుతోఁ డా నన్న వాక్యమును జెప్పుటకు నోరాడక యొకప్రక్క నొదిగియుండి తనమనమున, 'దైవమా! ఎట్టి దుర్ఘటావస్థ తటస్థించె? అగ్నిసాక్షిగఁ బరిణయమాడిన పతికోర్కియా తీర్పక తప్పదు. కన్యగా నుండుతఱి నే గురుపుత్రుతోఁ గావించిన శపథమా దొడ్డది. "ముందు బావి

వెనుక గొయ్యి" యనెడుచందమున నున్నది. పతి కేమని
నా యుద్దేశ మెఱుఁగపఱఁతు? ఎఱుఁగపఱచకే నొనర్పఁ
దగిన కార్యమెద్ది? తెలియపఱచిన నియ్యకొనునా? ఎట్టి
కష్టుఁడైనను దుంటరియైనను విద్యావిహీనుఁడైనను దా నగ్ని
సాక్షిగఁ బరిణయమాడిన యువతీరత్నము నొరులకుఁ గట్టి
పెట్టనెంచునా? అయ్యో! సమ్మతించఁ డని యూరకున్న నా
విప్రవాక్య మనివార్యముకదా?' యని ఘనంబుగఁ దలంచి
యే వాక్యము నుచ్చరింపుటకును దోఁపక ముగ్ధత్వ ముట్టిపడు
చుండఁ బక్కదిగి విన్నపము సేయవలయు నని కొంతసేపును
న ట్లొనర్చిన నతఁ డంగీకరించునో యంగీకరింపఁడో యని
కొండొకతడవును దలపోసి యెట్టకేలకు పాన్పుదిగ నద్యుక్త
రాలయిన యామదిరాక్షి నాతంత్రిభూపాలుఁడు వీక్షించి
డగ్గఱకుఁ జేరి, 'యో మనోనాయకీ! నా భాగ్యంపురాశీ!! నా
యర్ధాంగలక్ష్మీ!!! ఏ నీ కొనర్చిన దోసమెద్ది? నీ యలుకకు
గారణ మెవరు? అశ్వములు నీయవి. ఏనుఁగులు నీసొత్తు. అరద
ములు నీసొమ్ము. కాల్బలము నీయధీనము. సమస్తమహీచక్ర
మంతయు నీపా లొనర్చితి. ఏ నీవాఁడ. ఇంక నీయది కాని
దెయ్యది? తుచ్ఛులు నీమానసమును దొంగిలింప నెంచిరా?
నెచ్చెలులు తిరస్కరించిరా? పరులు నవ్విరా? నీ కెవఁ డపకార
మొనర్ప నెంచెనో వానినామ ముచ్చరింపు, ముత్తరక్షణంబ
వాని మత్కరవాలమున కెరఁ జేసెద. ఓభాగ్యశాలినీ! భార్యా
భర్త లిరువురు సంసారమనెడు రథము నడుప నశ్వము లందురు,

గదా! నను నీవు గ్రొత్తగఁ బరిగణింపకు. నీసందియముఁ దెలుపు' మని బ్రతిమాలెను.

భర్తపలుకుల కెంతయుఁ దనడెందమున నా స్త్రీరత్నము సంతసమందుచు నానందబాష్పములతోఁ గరకమలములు మొగిడ్చి వినయమునఁ దొల్లి కన్యగానుండి తా నడవి కేగుటయు గురుపుత్త్రుఁడు తనరూపాతిశయమున కచ్చెరువంది తనుఁ గదియ వచ్చుటయుఁ దనదగు సరోషప్రతిభాషణంబున నంత నాతఁడు గదళీస్తంభములీల భూమిపయిం గూలుటయు బ్రహ్మహత్య పొడమె నని తత్సమయసముచితవచనంబుల నుపచరించిన నీశ్వరానుగ్రహమున నాభూసురుఁడు చైతన్యంబునొంది తన్నుఁ జెట్టఁ బట్టఁబోవుటయు వానిచిత్తంబుమార్చు నుపాయంబుఁ గానక తా నొక్క రాజపురుషుఁ జేపట్టి వానికోర్కెఁ దీర్చెద ననియుఁ దా నొనర్చినసమయముం గూర్చి చెప్పి, 'మనోనాయకా! కరుణించి విప్రమనోరథంబుఁ దీర్ప నన్నంపుడు. లేకున్న నసత్యదోషంబునఁ జండాలురమై పుట్టుదుము. భార్యచేసిన పాప భర్తకుం జెందు. భార్యాపాపంబున భర్తసగఁబాలనుభవించును. భర్తచేసినదుష్కృతముం దప్ప సుకృతము సగఁబాలు స్త్రీపంచుకొన నని వచింతురు. నన్నుఁగూర్చి దుష్కృతమీ వేల ననుభవింపవలయు నని మున్ముందుగ దేవర కెఱిఁగించితి.

తే॥ రాష్ట్రమున నైన పాపంబు రాజుఁ బొందు
క్షితిపుపాపంబు మఱి పురోహితునిఁ బొందు
మగువచేసిన పాపంబు మగనిఁ బొందు
శిష్యుపాపంబు గురుఁ బొందు సృష్టియందు.

వని చెప్పుట వినవా?' యని సవినయముగఁ బలికెను.

భార్య చెప్పిన యుదంత మా రాజపుత్రున కెంతయు మనోవేదనఁ గలిగించెను. ఏ సుందరాంగింగూడి చిత్తజకేళిం దేలి సుఖముగఁ గాలముగడఁపనెంచెనో యట్టిదాని నన్య పురుషు పాల్సేసి తర్వాత తా ననుభవించుట కెవానిమనను తత్తఱపడదు ? వీతిహోత్రుముందుఁ బరిణయమాడిన సతీమణి నన్యపురుషుకడ కంపుటయా? దేవతుల్యుఁ డగు భూసురోత్తముని మన్మథకేలల మసిచేయుటయా? భార్యను కల్లలాడు దానిగ నొనర్చుటయా? యను నవి వాని బాధింపఁ దొడఁగెను. ఆతఁడు తన డెందమున, 'నన్నా! ఆఁడువారి కాఱుగుణము లధికమండ్రుగదా ? స్త్రీలగుణముల వర్ణింప నాచతుర్ముఖుఁడు నేరఁడు. సహస్రాక్షుఁడును దెలియలేఁడు. వార లేకార్యము నయినఁ జేయసమర్థులు. వారలు సద్గుణోపేతులయి సంసారమును నడపింప వలంతులు. సృష్టికర్త యగు బ్రహ్మయుఁ బోషణకర్తయగు విష్ణువును లయకర్తయగు శంభుండు నొక్క స్త్రీచేఁ గాదె యద్వితీయ మగు ప్రతిభవలన సృష్టింపఁబడుట? అయ్యో! ఏయుపాయము దోఁపకున్నదే' తోఁపకున్న నిట కెవ రేతెంచి నా కుద్బోధ సేతురు ? నేసిన నే నెట్లు సమ్మతింతు? కాదు కాదే నొనర్పఁదగిన దిఁక నెద్ది?' యని డోలాయమాన మానసుండయి తలపోయుచున్న పతి నాపతివ్రత తిలకించి, 'నాథా! పెక్కుగతులఁ జింతింపనేల? ప్రపంచమున సత్యమును మించిన దెద్దియును లేదు. సత్యవాక్యపరిపాలనార్థము తొల్లి శిబిచక్రవర్తి తనమేనికండలు కోసియిచ్చి చిరకీర్తి

నార్జింపఁడే? బలిచక్రవర్తి, మరుగుజ్జువేసమున మూఁడడుగుల
మేర నడిఁగి భూమ్యాకాశములును దానమై పదునాల్గులోక
ములఁ బ్రకాశింపఁజేసెడు మేనతో శ్రీమన్మహావిష్ణుండు
తన్నధోలోకమునకుఁ ద్రొక్కినను, నెదురాడకుంట యసత్య
మునకు వెఱచికాదె? త్రిశంకునందనుఁడు గాధినందను తపో
మాయచే నవఖండమండలాధిపత్యమును గోల్పోయి కారడ
వులఁ గందమూలములఁ దిని కాశి కేగి కులసతి నొక్కబాపని
కమ్మి తా నొక నీచాతినీచున కమ్ముడువోయి సేవకత్వము
సేయుట సత్యమునకే కదా? సత్యమును నిలుపఁగలందులకే
కదా దశరథుఁడు సకలసద్గుణధాముఁడగు శ్రీరాము నరణ్య
మున కంపుట? అసత్యమునకుఁ గడుంగడు వెఱఁచియె కాదె
ధర్మజభీమార్జుననకులసహదేవులు ద్రోవదింగూడి పండ్రెం
డేడు లరణ్యవాసమును నొక్కయేఁ డజ్ఞాతవాసమును సేయుట?
ప్రాణేశా! సమస్తముఁ దెలిసిన తమ కేలాటిసందేహముగల్గె? దేవ
రయూహించినఁ దెలియరానిదున్నదా? ఎన్ని యిక్కట్టులొందవి
వను సమస్తభాగ్యభోగ్యములు పోయినను భార్యాపిల్లలు దూర
మైనను సత్యవ్రతమును విడనాడఁ జనదు. మఱియు నోమనో
నాయకా! స్త్రీలు సద్గుణాఢ్యలయి తమపతుల మెప్పించుటయుఁ
బతులు సతులఁ జక్కఁగ గారవించుటయు ధర్మము. అతివ
లన్యమార్గముల నడువఁదలంచిన నెవ్వరికిని వారిహృద
యంబు లెఱుంగరావు. ఏ మహిళారత్నము లనవరతముఁ
దమభర్తలె దైవము లని తలంచి పతిసేవ సేయుచుందురో
వార లుత్తమలోకనివాసు లగుదురు. పెనిమిటులఁ దిట్టుచుఁ

బండ్లు గొలుసుచు నెప్పుడు నేదియో గొణఁగుచుఁ బ్రక్క
యింటివారికి బలుసుముల్లయి యసత్యదేవత యని పేర్వడసి
తలముడువక బొట్టుఁబెట్టక పెద్దల గారవింపక పాకశుద్ధిలేక
వాకిటఁ గడ కేతెంచినవారినెల్ల మెడబట్టి గెంటుచు నేత్రము
లెఱ్ఱసేసి యతిథిపూజ యనినఁ గిలనైన నెఱుఁగక కలహ
కంఠినివలెఁ బ్రవర్తిల్లు దుర్మార్గురాలు రెండులోకములఁ
దూలనాడఁబడి భర్తతోడ సమసుఖదుఃఖభాగిని యగు.
కనుక వెడలి రమ్మనిన నే నా భూసురోత్తము కొల్చి కీర్తి
వచ్చె నని మృదుమధురముగఁ బలుక నా తంత్రిభూ
పాలుఁ డామె సత్యసంధత్వమునకు మెచ్చి 'భూదేవోత్తము
గలిసి శుభంబున మగుడు' మని దీవించి యంపెను.

భర్త్రనుజ్ఞఁగొని విప్రుకొలఁకయ్యి యర్ధరాత్రమున
వెడలు చున్న సీమంతినీతిలకమును సప్తతాళపరిమితదీర్ఘ
దేహుండును దిగ్గజతుండాయమానహస్తుండును శూలస్పర్ధి
రదనావళీవిరాజితుండును నగు రక్కసుం డొక్కం డుక్కు
మిగిలి గర్జానుకారికంఠరవంబు బిట్టుపేయుచుఁ గటికచీఁకటిఁ
దృణీకరించు మేనునైగనిగ్యంబున దిక్కులొలయ భయం
కరాకారుండై నాయువతీమణిం జెట్టఁబట్ట దగ్గఱ కేఁగ
నా సాధ్వీమణి, 'యన్నా ! నీ కిది తగునే ? సర్వమహీ
చక్రమునకుఁ బ్రభుఁడగు శంబరభూపాలునకుఁ దనయుఁడై
విలువిద్యాపారంగతుఁ డగు పావకలోచనునకుఁ జెలియలినై
సర్వసద్గుణధాముఁ డగు సంబిరునకు ముద్దుకోడలినై
కోసలదేశాధీశ్వరుం డగు తంత్రిరాజన్యావతంసము నేలు

ఘూర్చునిల్లాలివై యెల్లప్పుడుఁ గన్నబిడ్డలవలెఁ జూచెడి న
న్నీవు డగ్గఱుట పాపహేతువుకాదె? మాతృపంచకంబున
జేనిభార్యయు నొక్కతె యని తెలియవా? నిశాటాధీశ్వరా!
సత్యవాక్యపరిపాలనార్థమయి కన్నియగా నున్నపు డేను గురు
నందనునితోఁ ముచ్చటించినచొప్పున వానిమనోరథంబుఁ
దీఱుప నన్నాథు ననుజ్ఞఁగొని వెడలుచున్నదాన. అలసించినఁ
బతి కోపించు. అసత్య మాపాదించు. కనికరమూని న న్నడ్డు
పెట్టక పోనిమ్మని బ్రతిమాలెను.

ఆవాక్యములు లా పాపపురక్కసుఁడు విని యాలలనతోఁ
'ఓసీ బోఁడీ! నీవు శంబరుకూఁతువైనను మఱియేరివైనను
"గప్పను సర్పంబు మ్రింగునట్లు" గప్పని మ్రింగకమాన.
ముక్కంటివచ్చినరానీ, మురారియే తెంచిన నేతెంచనీ; అబ్జా
సనుఁడువిచ్చేసిన విచ్చేయనీ, నీవుమాత్రమునావలలనుండితప్పిం
చుకొనిపోఁజాల' వని పలుకుచున్న యారక్కసున కామచ్చె
కంటి సదరు బెదరులేక 'రాత్రించరాధిపా! నీ వుదరాగ్నిచే
బాధపడుచున్నట్లే గ్రహించితి. ప్రతిజీవియుఁ "బరోపకారార్థ
మిదం శరీర"మ్మనెడు ధర్మము ననుసరించి యితరుల కుపకార
మొనర్పఁదగు. క్షుద్బాధాపీడితుఁడు కృత్యాకృత్యముల
నారయఁజాలఁ డద్దాన నీవు నాసుగుణముల నెఱుఁగఁజాలక
"మేకపోతు గాంభీర్యములఁ" బలుకుచున్నాఁడవు. వింటివి
కదా నా దేహ మొకని కమ్ముడు వోయిన దని. నే నతని
కోర్కెఁ దీర్చి మోఱల నిట కేతెంచి నాకాయము, నీ కాహు
తిఁజేసెద. రాత్రించరా! నే నా బ్రాహ్మణపుత్రుకోర్కె

నెఱవేర్పకమున్న నన్నీవు భక్షించినచో పాపహేతువైన నాబొందివలన నీకుం బావ మాపాదింపఁ గనుక నాయందుఁ గృపవహించి యనుజ్ఞ నొసఁగితేని భూసురురుణముఁ దీర్చి సత్వరగతి నీకడ కేతెంచెద నన్ననుగ్రహింపు' మని వేఁడెను.

రాక్షసుఁ డాయంగనంజూచి నిర్దయస్వాంతముననే'బద్మగంధీ! ఇట్టి బొంకులు నాకడ నేనా చెల్లుట! "హనుమంతుని ముందరనా కుప్పిగంతులు!" చాలు చాలు నిను భక్షింపక నే నెట్లు విడఁతు? ఆఁకలిబాధచే మలమలమాడుచున్న నా ప్రాణము లీవు చిత్తజకేళిం దేలుచు భూసురులతోఁ బొద్దులు పుచ్చి వచ్చువఱ కుండునా? "జీవనంబు తృణప్రాయ"మన వినమా? తమ రితరులతో నన్నట్లు నేయువారును నవ్వునకుఁ గొన్న దానిఁ ద్వరితముగఁ దీఱుచువారును మేలుకార్యము లొనర్చువారును నేయల్పసంఖ్యాకులో రత్నాకరమునం దే మూలనో డాఁగియున్న రతనములభాతిభూలోకమునఁ గలరు. అట్టిచో బొంకులకు గనులగు భామినలలో నొక్కతెవీవు సూనృతవ్రతనిరతురాల వగుదువా?' యనవుడు నప్పరమ సాధ్వి యనుమంతయుఁ గోపమ్మూనక, 'రాక్షసోత్తమా! ఉదరవహ్నిచేఁ దపించు నీయాఁకలిఁ ద్వరితకాలములో బ్రాహ్మణునికడ కేగి వచ్చి తీర్చెద. నామాట నాలింపుమ ట్లి మగిడిరానేని భూమ్యాకాశములు నన్నుప్పరించివేయు గాక. మన్మథుఁడు ధర్మపాలనాతత్పరుఁడేని నే ననవరతము నెల్లరకు మేలు నేయఁదలఁచిపెట్టుదునేని నీయుదరాగ్నిఁ

దీర్ఘ గాక! ఇంకనయిన ననుజ్ఞ నీయవే' యని మఱల ప్రార్థింప నతఁ డాకెతో, 'నాడ లెఱుఁగక నిద్రించెడువానివయి బడి పొడిచివేయు పాతుకుఁడేలోకమున కేగునో నీవును కాకున్న నట్ల యని శపథము కొప్పించి త్వరితముగ వెళ్లి మగిడిర' మ్మని చెప్పెను.

సత్యవాక్యపరిపాలక రాలగు నామదనరేఖ మృత్యు వాతనుండి వెలువడిన ఒవిభాతి సవరిమితానందమున మునిఁగి తేలుచు గురునందనగృహమున కరిఁగి యాతఁ డొంటరిగ నుంటఁ దెలిసి సమీపించి తనమనము నెఱవేరెడుసమయ మే తెంచె నని కుతూకముఁ దేలుచు నిట్లని సంభాషించు,

'గురుపుత్రా! నీకోర్కెఁదీర్ప నేతెంచితి.'

అంగిరుఁడు—తల్లీ! మహారాజ్ఞి! నీ వీయర్థరాత్రిమున రాఁగ త మేమి?

మదనరేఖ—అలనాఁడు నీతోడ నే నొసర్చిన బాస్సకై.

అంగీరుఁడు—ఆసమయ మెట్టిది?

మదనరేఖ—నన్ను వరియించి మదనకేలలఁ బడి మూర్ఛాగతుఁడ [illegible] మడియుకరకమలముల నీమేనిఁ దడుపు పున్ర్కీ[illegible] నొసర్చి నీయనుజ్ఞఁ గాని యింటికేగి రా[illegible] [illegible] బరిణయమాడి యాతనిం గలియుకమున్న నీ[illegible] [illegible] దీర్చెద నన్న [illegible] నీకోర్కె నెఱవేర్చ [illegible] [illegible] నొసగుచున్నాను.

అంగీ—అవక్ర విక్రమముచే ననవద్యమగువిద్యచే ననన్యసామా
న్యములగు గుణములచే మంచిపేర్వడసిన తంత్రీభూపా
లున కనయంబు మేలు సేకూర్చు ప్రాణనాయికి వగు
నీమనోరథముఁ దీర్ప నీ వాఁడా ఆనాఁడు తెలిసియో
తెలియకనో వచించినదాని నేఁడు ద్రవ్వఁదగునే!
కామమునకును సత్యమునకును నెక్కడి సంబంధము?
నీ వీ గాంధాంధకారమున నిట కేతేరఁ బాడియగునా!
జననీ! నీ మనోనాథుఁ డెట్లొప్పె? జారత్వ మిహపర
ములకు దూర మని యెఱుఁగవా?

మద—భూసురా! ఇట్టిసుద్దు లెన్నాళ్ళనుండి నేర్చితివి? పర
మేశ్వరుచే సృష్టింపబడిన భూతకోటికెల్ల నగ్రగణ్యుఁ
డగు మనుజుఁడే దబ్బఱలాడిన తక్కినవాటిగతి
యెయ్యది? ఆనాఁడే నిన్ను యోసీతులెల్ల చెప్పినను
బెడచెవిం బెట్టి మూర్ఖత్వమున మూర్ఛితో యిది
ఎ నీతోడ వచించిన తెఱఁగున మన్నాథుఁ బ్రార్థించి
యనుజ్ఞఁబడసి యీతావున కేతెంచితి నాతో నిట్టి
ముగ్ధునివగిది మాటాడఁదగునే? ఇంతలో నిన్ని
విద్దెల నెట్లు నేర్చితివి? పంచేంద్రియములు [illegible]
సన్న్యాసాశ్రమము [illegible]
నున్న మండునిషగిది గప్పట్టుచు[illegible]
పంచజ్ఞాన[illegible]
[illegible]

నిన్నే మైన దండించు నని తలఁచితివా? వలదు వలదు. అతనికోర్కి పయి నే నిటు లేతెంచితి. భూసురా! పెక్కు మాటలు సెప్పక నీవాంఛవాపుకొని త్వరిత ముగ న న్నంపుము.

అంగీ—జననీ! సకలవిద్యాపారంగతుఁ డగు మజ్జనకుకడ విద్యలు నేర్చి సుగుణరాశి వని పేరెన్నికఁగన్న సహోదరి వగు నిన్నే గవిసిన ఘోరనరకమున కేగుదు. పెఱవారలు విన్న నవ్వుదురు రాజులు తుచ్ఛుడ నని తూలనాడుదురు. కులమువారు గేలిసేతురు నాకు తెలియక నిన్నడిగిన కోర్కికి నీ సంపూర్ణకటాక్షవీక్షణముల సైరించి నన్ను పావనుఁ జేయుము. నీమృదుమధుర వాక్యసరణి న న్నెంతయు యోగ్యుఁ గావించినది. నా మనోవాక్కాయములతో ఉచ్చరించు నావాక్యముల [illegible]విధములఁ దలంపక నీపుత్రుగ ఒరిఁగణించి [illegible] పాధ[illegible] సర్వవిధముల నీకు మేలు సేకురుఁగాక! [illegible]యి రమ్మి.

బ్రాహ్మణోత్తము[illegible]డ్డాయగన సూనృతనిష్ఠ కెంతయు [illegible]చ్చి యాపెక్ర్తి యా[illegible]కాంతర్కముగ వెలయునట్లు [illegible]పనా[illegible] వరమువంతో[illegible] మార్గమధ్య [illegible] రక్కను[illegible] కేగి[illegible]ద్బాధ వాపుకొను [illegible] [illegible] వ్యాదుం డా[illegible] వెలిఁగొందుచు [illegible]బుద్ధి[illegible]కరంబుడస్సిన

ల్లగపతియొకు [illegible]కుమార్య ముట్టిదుపడుచుండు నీదు మొము
తాపిలేని పుష్పముచందమునను జిదుమఁబడిన మాఫిది
గు[illegible]ాదిరిని నాస్వాదముగానని యమృతముఫక్కని గా[illegible]
విహీనముగఁ గన్పట్టెడు గురుపంక్తుఁ దళనిమనోరథంటు
దీర్చుకొనకుండ ని న్నంపి[illegible] తేకే యతఁ డెం[illegible]
వెఱఁచినాతెనా? [illegible]యున్న [illegible]డు నావద్మగంధి యారి
క్క[illegible]మునింజూచి వినయముట్టిపడుచుండఁ కర్పురా! నీయ[illegible]
గాని యే మద్గురునందనుపాలికిం జని యాతనికోర్కెఁ [illegible]
చుకొ మ్మని ప్రార్థింప నాపండితపుత్రుఁడు ధర్మాయత్తచిత్తం
బునను జననీభావంబునం దలఁచి యంపె నంతియొకాన్ని [illegible]
చెప్పిన యంతరాయంబు లెయ్యవియు లేవు వ [illegible]వు [illegible]
[illegible]ండవయి [illegible]న్నానుద్ద కంపి [illegible]వియు [illegible]గవఁ[illegible]
తివి ఇఁక పాపఫలము ని న్నంటదు [illegible] జంపి నీయా[illegible]
దీర్చుకొ మ్మని పలుకుచుఁ బతివ్రాణ్ణానందము [illegible]
నిలువంబడితెను.

[illegible] దారూపామణి వినయ[illegible]గొటుఁ
గడు నచ్చెరువందు[illegible] నాసుతుమార్గాకారంబుందఁ గరం[illegible]
రాశ యా[illegible]రావ[illegible]. [illegible]! నీసుగుణపుం[illegible]
మెచ్చితి. [illegible]పాలి[illegible] [illegible] పావపుర[illegible]
[illegible]వము [illegible] తనమునఁ [illegible]వ నెంచుకి ఎవ్వ[illegible]
[illegible]
[illegible]

ఓవిద్యాభిలాషీ! సనాతనసత్యనిష్ఠాగరిష్ఠులకు సత్యము చేదోడు వాదోడై యొకింత శ్రమగలిగించినను హరిశ్చంద్రాదులకుంబలె ప్రతిష్ఠ సంఘటింపఁజేయును. స్త్రీయయ్యు మదనరేఖ యాడితప్పనిదై సత్యధర్మోపదేశమున గుణసుందరాదులకు నీతిగఱపి మహాచార్యకత్వమున నిలిచి మ మర్పించు ఋషిహస్తాంజలుల కర్హురా లగుటఁ గంటివా?

